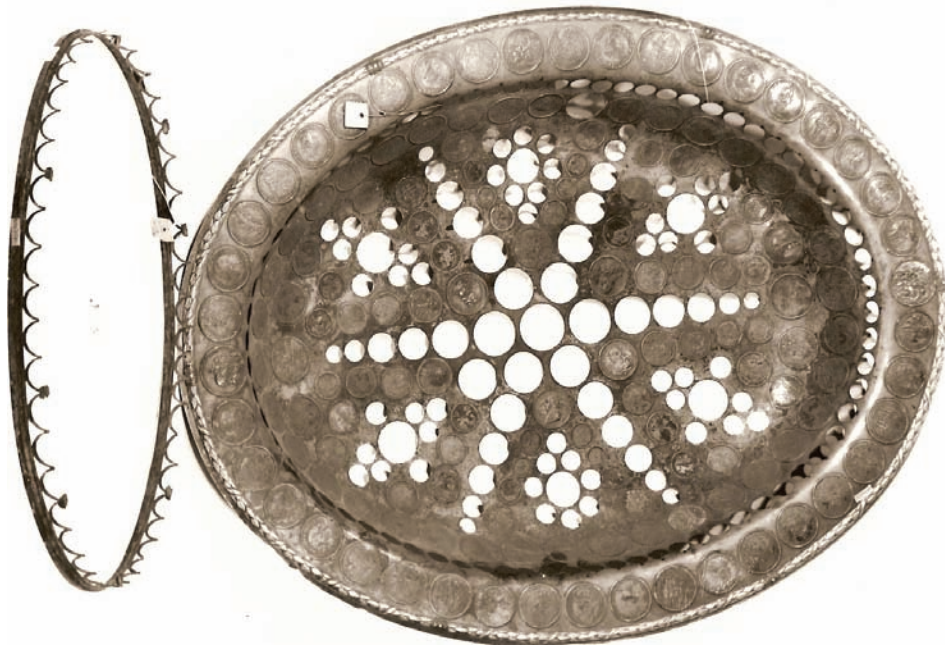

BARBARA IDZIKOWSKA

**WYSADZANA MONETAMI I MEDALAMI MISA CHRZCIELNA
RODU VON MAGNIS Z ECKERSDORFU (BOŻKOWA)**

1. POCHODZENIE OBIEKTU I JEGO OPIS

Dnia 8 października 1949 r. Muzeum Narodowe w Warszawie przejęło, zgodnie z pismem Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków z poprzedniego dnia (l.dz. 10459/49), „misę srebrną, owalną [tu krótki opis obiektu] oraz 160 monet i żetonów srebrnych połączonych oraz 1 srebrny medal, w srebrnych oprawkach – uzupełnienie do brakujących otworów w misie”, jako dobro rewindykacyjne, protokołem z adnotacją: „wyżej wymienione przedmioty zostały zabezpieczone we Wrocławiu i przekazane Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków przez Państwowe Muzeum Wrocławskie protokołem zdawczo-odbiorczym z dnia 28 września 1949”. Zdekompletowana misa srebrna, o długości 86 cm, szerokości 67 cm i wysokości 13 cm, pozbawiona wszystkich złotych (a nie połączonych, jak twierdzono w piśmie) numizmatów wraz ze srebrnymi obejmami, została przekazana do Działu Sztuki Zdobniczej Muzeum Narodowego, natomiast pojedyncze numizmaty, w liczbie zgodnej z protokołem zdawczo-odbiorczym — do Gabinetu Monet i Medali, gdzie otrzymały jednostkowe numery inwentarza. Zachowane naczynie, z szerokim, płaskim kołnierzem o brzegu ujętym w złożoną girlandę z liści laurowych, owiniętą wstęgami, ozdobioną sześcioma srebrnymi rozetkami, udekorowane było pierwotnie złotymi i srebrnymi numizmatami, wmontowanymi na całej powierzchni w symetrycznej kompozycji kwiatowego wzoru. Technika wykonania polegała na wycinaniu w powierzchni otworów o średnicach odpowiadających wymiarom numizmatów przeznaczonych do dekoracji, uprzednio zaopatrzonych w specjalne srebrne obejmy, i wmontowywaniu ich w otwory tak, aby widoczny był awers i rewers każdego obiektu.

Ryc. 1. Wysadzana monetami i medalami misa chrzcielna rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa). Stan przed rekonstrukcją

W srebrne tło owalnego naczynia wmontowanych zostało 311 monet i medali: 148 medali i monet o różnych nominałach bitych w srebrze oraz 163 numizmaty złote. Po ponownym skompletowaniu zabytku odnotowano zaginięcie jedynie trzech egzemplarzy złotych (dwóch dukatów i jednej multiplikacji) oraz 1 numizmatu srebrnego — monety lub medalu o średnicy talara. Zaginione obiekty zostały zastąpione podczas rekonstrukcji połączanymi krążkami. Powstała precyzyjnie nakreślona artystyczna kompozycja siedmiu złotych kwiatów symetrycznie rozmieszczonych w srebrnym tle, utworzonych z 60 dukatów oraz 31 odbitek talarowych w złocie i multiplikacji dukatowych bitych własnymi stemplami. Motywem przewodnim koncepcji artystycznej, umieszczonym pośrodku dna naczynia, jest kwiat o sześciu płatkach skomponowanych z sześciu 10-dukatówek skupionych wokół punktu centralnego całej kompozycji, czyli najwyższego ze złotych nominałów — medalu wagi 20 dukatów (69,42 g), średnicy 5,0 cm (nr 1), księcia brunszwicko-wolfenbüttelskiego Augusta Wilhelma (1714–1731). Medal ten, niedatowany i niesygnowany, przypisywany jest Stephanowi Richardowi, naczelnemu grawerowi domu książęcego Welfów, a datowany na podstawie porównań stylistycznych portretu księcia na przełom 1714/1715 r., czyli na czas tuż po objęciu władzy. Wcześniejsze portrety Augusta Wilhelma, sygnowane przez

Richarda i utrzymane w tej samej konwencji, mają umieszczone w tytulaturze określenie PRINC, natomiast powyższy egzemplarz opatrzony jest tytułem DVX.

Sześć płatków, czyli sześć 10-dukatówek otaczających medal z wizerunkiem brunszwickiego księcia, stanowi punkt wyjścia dla równomiernie rozstrzelonych sześciu promieni, z których każdy składa się z pięciu złotych numizmatów ułożonych w ciągu malejącym od multiplikacji dukatowych do dukata. Złote promienie podzieliły symetrycznie płaszczyznę dna naczynia na sześć trójkątnych rezerw, każda dekorowana złocistym kwiatem o ośmiu płatkach; środki płatków to następnych sześć multiplikacji. Na wywinięciu kołnierza widnieje szereg talarów, oddzielonych medalami na zakrętach, a w pas pod kołnierzem wkomponowano 72 dukaty. Pozostała powierzchnia wypełniona została talarami i medalami dając srebrne tło pod złocisty wzór.

Wśród 160 zachowanych egzemplarzy ze złota najstarszy jest goldgulden Frankfurtu z tytułem królewskim Zygmunta Luksemburczyka (1410–1433–1437) z lat 1418–1429 (nr 132), najmłodszy — dukat króla Szwecji Gustawa IV Adolfa (1792–1809) z 1807 r. z mennicy w Sztokholmie (nr 106). Do utworzenia kwiatowej kompozycji dna, nie licząc centralnego medalu, użyto dwunastu 10-dukatówek — te najwyższe nominały multiplikacji dukatowych i odbitki talarowe w złocie pochodzą głównie z mennicy praskiej i wiedeńskiej, także z Nagyabánya (Baia Mare) i Brna. Tylko jedna z nich, odbitka talara w złocie z datą 1626, pochodzi z terenu dzisiejszych Niemiec i przedstawia potrójny portret Fryderyka, Albrechta i Chrystiana, książąt brandenburskich z linii Ansbach (nr 22); na pozostałych jedenastu widnieją wizerunki cesarzy, począwszy od Rudolfa II (1576–1612) poprzez Macieja (1612–1619), Ferdynanda II (1619–1637) i III (1637–1657), Leopolda I (1657–1705), do Karola VI (1711–1740). Wśród multiplikacji o wartości od 6 do 3 dukatów znajdują się m.in., oprócz emisji cesarskich, egzemplarze z Księstwa Legnicko-Brzeskiego — numizmat pośmiertny z wizerunkiem Jerzego Wilhelma wybity w 1675 r. w Brzegu (nr 62), 4 dukaty z podwójnym portretem Jana Chrystiana i Jerzego Rudolfa z 1610 r. z mennicy w Reichensteinie (Złoty Stok) (nr 88), oraz 3 dukaty dominium Reichenstein (Złoty Stok) z 1585 r. z podobizną Wilhelma z Rožmberka (nr 89). Trzy umieszczone w misie śląskie monety cesarskie z mennicy wrocławskiej Ivo Halačka wprowadził do swego katalogu jako jedyne znane egzemplarze danych emisji, co pokazuje rangę zgromadzonego w ten sposób zbioru. Są to: dwdukat Ferdynanda II z r. 1636 (nr 63), dukat Leopolda I z 1704 r. (nr 143), oraz 6-dukatowa odbitka talara z r. 1587 Rudolfa II (nr 27).

Najstarsza moneta spośród 148 egzemplarzy bitych w srebrze pochodzi z Prus Książęcych – jest to trojak Albrechta Brandenburskiego (1525–1569) wybity w 1535 r. w Królewcu (nr 205). Najmłodszą jest francuskie écu Ludwika XVI (1774–1793) z 1792 r. wartości 6 liwrów z mennicy w Limoges (nr 233). Wśród numizmatów srebrnych jest 36 medali, żetonów i monet pamiątkowych

— najcenniejszym, najstarszym obiektem jest medal „Mojżesz – Chrystus i Samarytanka” z 1554 r., projektu Christopha Füssla, wybity w węgierskiej Krzemnicy (nr 224), najmłodszym — jeden z wielu prezentowanych w dekoracji misy egzemplarzy sztuki medalierskiej Królestwa Prus, medal na proklamację króla Fryderyka Wilhelma III w Królewcu i Berlinie w 1798 r. autorstwa znanego niemieckiego medaliera Daniela Friedricha Loosa (nr 174). Prawie wszystkie srebrne monety zastosowane w dekoracji naczynia to talary z emisji cesarskich od panowania Ferdynanda I (1557) do Karola VI (1740), bite dla krajów dziedzicznych w Krzemnicy, Wiedniu i Pradze, oraz talary saskie w zaskakująco dużej liczbie 30 egzemplarzy należących głównie do Saksonii Elektorskiej, wybitych w Dreźnie. Największa ilość numizmatów, tak złotych jak i srebrnych, pochodzi z XVII w., z terenów podległych Habsburgom. Najliczniej reprezentowane jest srebro z mennic węgierskich, czeskich, niemieckich i austriackich; większa różnorodność występuje wśród nominałów złotych – można odnotować trzy monety wschodnie i więcej egzemplarzy z północnej i wschodniej Europy (Polska, Rosja, Szwecja, Niderlandy). Obok obiegowych monet z tradycyjnymi przedstawieniami wizerunków królewskich i cesarskich odnotować należy okazjonalne monety i medale o treści religijnej, w tym także luterańskiej, np. dukat wybity w 1730 r. w mennicy książąt Brunszwiku-Wolfenbüttel w Brunszwiku z okazji 200-lecia Konfesji Augsburskiej (nr 35) i z tejże okazji wydany dukat b.r. (1717) z Księstwa Sasko-Saalfeldzkiego z popiersiem Marcina Lutera trzymającego Biblię (nr 42). W dekoracji znajduje się także wiele medali o treści historycznej i propagandowej, uwieczniających wielkie zwycięstwa i ważne wydarzenia polityczne – traktaty pokojowe, hołdy, inauguracje panowania, oraz medale zaślubinowe, kommemoratywne, alegoryczne i symboliczne.

Cała powierzchnia misy jest szczelnie wypełniona numizmatami, natomiast na wąskiej, wywiniętej krawędzi kołnierza umieszczona została inskrypcja zawierająca dwie sentencje pismem gotyckim, datę i nazwiska pary małżonków:

Alexander Reichs Graf von Magnis
der Eltern Seegen baut den Kindern Häuser

Louise Gräfin von Magnis geborne Gräfin von Goetzen 1817
Du sollst deinen Vater und Mutter ehren
auf das dirs wohl gehe
und du lange lebest auf Erden

Srebrna obręcz ażurowej podstawy naczynia zawiera ryty napis identyfikujący wykonawców, datę i miejsce powstania obiektu:

Verfertigt in Wien von Aloys Smith u. Dominic Storr Anno 1821

Na obrzeżu kołnierza wyciśnięta została austriacka cecha państwowa dla srebra 15-lutowego, nosząca datę 1818 lub 1819 (ostatnia cyfra słabo czytelna) oraz literę A, oznaczającą Urząd Probierny w Wiedniu.

Poszukiwania małżonków von Magnis — Alexandra, hrabiego Rzeszy i Louise z hrabiów von Götzen — w genealogiach arystokratycznych rodzin niemieckich zaprowadziły do majątku Magnisów w Eckersdorf w Hrabstwie Kłodzkiem.

2. MAJĄTEK ECKERSDORF I JEGO WŁAŚCICIELE

Miejscowość *Eckardi villa*, wzmiankowana już w XIV w., po II wojnie światowej początkowo nazywana była „Narożno” w literalnym tłumaczeniu z błędnie zrozumianego niemieckiego „Eckersdorf”, ostatecznie jednak otrzymała arbitralną nazwę Bożków (gm. Nowa Ruda, pow. kłodzki). W późnym średniowieczu w miejscu obecnego pałacu stał tam folwark kamienny, tzw. *Steinhof*. Nabyty ok. 1520 r. przez Melchiora von Raueck został z czasem przekształcony w zamek. Podczas wojny trzydziestoletniej rodzina von Raueck w konsekwencji niewłaściwych sympatii politycznych została pozbawiona majątku. Nowym właścicielem został w 1624 r. przyboczny lekarz cesarski, Caspar Jäschke von Eisenhut, później jezuita, aż w końcu w 1663 r. zamek stał się własnością Johanna Georga von Götzen (1623–1679), syna cesarskiego marszałka polnego z katolickiej linii niemieckiej rodziny von Götzenów, który w 1645 r. zginął w bitwie ze Szwedami pod czeskim Jankovem.

W krótkim czasie Götzenowie stają się właścicielami kilku kopalń i powiększają majątek o posiadłości Gabersdorf (Wojbórz), Albendorf (Wambierzyce) i Oberhannsdorf (Jaszkową Górą); fundują kościół (1704–1708) i kaplicę NMP Loretańskiej, a renesansowy zamek zostaje przekształcony w barokową rezydencję. Jednak już w następnym stuleciu, w 1780 r., Eckersdorf/Bożków ponownie zmienia właściciela po bezpotomnej śmierci w 1771 r. ostatniego z rodu w linii męskiej, Johanna Josepha Leonharda, syna Franza Antona (1693–1738). Zgodnie z jego wolą, spadkobiercą pałacu i przyległych włości zostaje siostrzeniec, Anton Alexander von Magnis, syn Marii Franceski von Götzen i Franza Johanna von Magnis.

Ród Magnisów wywodził się ze Szwecji, ale pojawił się w należącym do Habsburgów Księstwie Mediolanu. Za zasługi położone w służbie cesarskiej na terenie Czech podczas wojny trzydziestoletniej ród został wyniesiony do stanu pańskiego. Franz Magnis (1598–1652) otrzymał w 1637 r. tytuł hrabiowski dziedzica majątku Strážnice/Strassnitz na Morawach. Po bezpotomnej śmierci pierwszego hrabiego na Strážnicach dobra przeszły na jego brata Filipa, którego prawnuk, Franz Johann (1727–1757), poprzez małżeństwo z Marią Franceską,

hrabianką von Götzen (1721–1780), córką właściciela Eckersdorfu, rozpoczął śląski epizod dziejów rodu Magnisów. Po przedwczesnej śmierci Franza Johanna dziedzictwo na Strážnicach objął starszy syn, Franz Karl (1749–1777). Pozostało kilka córek nieuprawnionych do dziedziczenia oraz młodszy syn, Anton Alexander (1751–1817).

Ten ostatni, najbliższy do dziedziczenia w linii męskiej z połączonych rodzin Götzen-Magnis, objął spadkowe włości po wuju, Johannie Leonhardzie von Götzen, dopiero w 1780 r., jako że zgodnie z testamentem mogło to nastąpić dopiero po śmierci bezpośrednich spadkobierców, czyli trzech siostr darczyńcy – Marii Charlotte, baronowej von Hornberg, Marii Lisette, hrabianki von Götzen i Marii Franceski, hrabiny von Nyary, żony Franza Johanna von Magnis. Po objęciu spadku Alexander poślubia w Kłodzku w 1785 r. Louise Sophie von Götzen (ur. 1763 w Poczdamie, zm. 1848 w Eckersdorfie-Bożkowie), córkę gubernatora twierdzy kłodzkiej, Friedricha Wilhelma, z brandenburskiej linii Götzenów¹.

Ród Magnisów podzielił się na dwie linie – starszą na Strážnicach, reprezentowaną przez Franza Karla i jego syna Franza Antona (1773–1848), oraz młodszą, na kłodzkim Eckersdorfie. Do posiadanych już włości Magnisowie przyłączyli Volpersdorf (Wolibórz), Nieder Steine (Ścinawkę Dolną), a przede wszystkim okazały majątek w Ullersdorfie (Odrzychowicach Kłodzkich). W 1817 r. hrabia Anton Alexander zmarł zostawiając dwóch synów: Antona Fabriciusa (1786–1861) i Wilhelma (1787–1861) oraz osiem córek: małoletnie Agnes i Caecilie, niezamężne Louise (ur. 1795) i Octavię (ur. 1796) oraz zamężne: Ernestinę hrabinę von Pfeil, Charlotte baronową von Falkenhausen na Piskowicach/Pischkowitz (1791–1867), Antonię hrabinę von Pfeil i Gabriele (1794–1870), baronową von Zedlitz-Neukirch².

W majątku Eckersdorf pozostaje starszy syn, Anton Fabricius, ożeniony z Sophią Louisą hr. von Stadion; młodszy Wilhelm obejmuje Ullersdorf. Trzej synowie Antona w chwili jego śmierci w 1861 r. oprócz rodzinnego Eckersdorfu dziedziczą Strážnice i Ullersdorf po bezpotomnie zeszyłych stryjach. Spuścizna na Morawach, należąca do Franza Antona, odziedziczona bowiem została w 1848 r. przez jego najstarszego syna Philipa (1822–1857), który po przedwczesnej śmierci nie pozostawił dziedzica. Anton von Magnis (1823–1894), szambelan dworu pruskiego na Śląsku i kapitan gwardii pałacowej we Wrocławiu, odziedziczył zatem Ullersdorf w 1861 r. po stryju Wilhelmie; na Eckersdorfie pozostał

¹ Sieber 1962, s. 44–46, il. 187; Sieber 1971, poz. 23, s. 69–71; Weczerka 1977, s. 88–89; Victor 1914, s. 2–7.

² Archiwum Państwowe we Wrocławiu (dalej: AP Wrocław), sygn. 10.105, poszyt „Breslau 15 Oct. 1819“, „Erbsonderung des zu Eckersdorf verstorbenen Reichsgrafen Anton Aleksander von Magnis am 5. Juni 1817“; sygn. 10.111, maszynopis „Verzeichniss der Urkunden vom Jahre 1414–1821. Wiedergrabe der Urkunden im Auszuge Schlossarchiv Eckersdorf“.

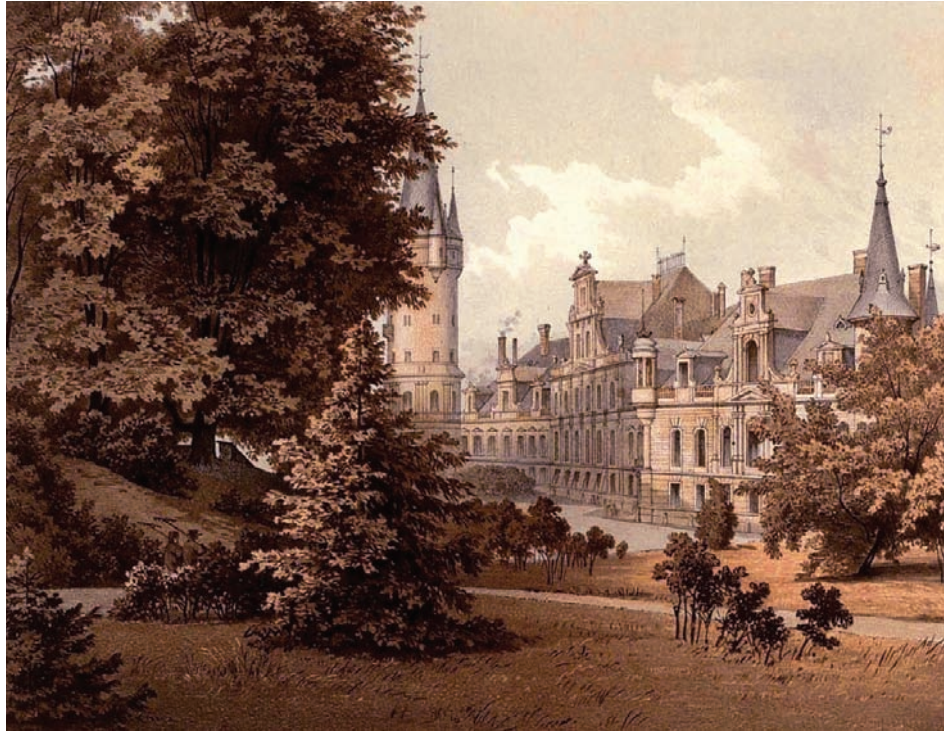
najmłodszy syn, Wilhelm Ernst Adolf (1828–1888) z żoną Gabriellą Deym hr. Stritez. Najstarszy syn tej pary, Anton Franz Wilhelm Karl, urodzony w 1862 r., ożeniony w 1894 r. z Bianką Deym hr. Stritez, dziedziczy bezpośrednio po ojcu rodową posiadłość w Eckersdorfie oraz w 1894 r., po stryju Antonie, morawski majątek w Strážnicach i kłodzkie Ołdrzychowice. Dnia 31 października 1896 r. majątki te z przyległościami stały się majoratem.

Drugi syn Wilhelma Ernsta, Franz Karl Ferdinand Maria (1863–1935), dowódca szwadronu Strzelców Konnych 13. Królewskiego Pułku Ułanów w Hanowerze, i jego małżonka Karolina Maria von Oppersdorff, byli jedynie rezydentami w Eckersdorfie. Trzeci syn, Wilhelm Eugen Ferdinand Filip (ur. 1866, zm. 1940 w Bystrzycy Kłodzkiej), wraz z żoną Franciszką von und zu Eltz, mieszkał na zachodzie Niemiec, m.in. w Bonn. W 1929 r. hrabia Anton Franz przekazuje majątek Eckersdorf synowi Ferdinandowi (ur. 1905), ożenionemu w 1935 r. z Marią Anną księżniczką Löwenstein-Rosenberg (1914–2000, zm. w Bonn)³. Po śmierci ojca w 1944 r. Ferdinand dziedziczy także majorat Strážnice. Ale to już nie ma większego znaczenia w obliczu zbliżającego się frontu i wejścia na Śląsk wojsk sowieckich. Ferdinand, ostatni, formalny właściciel wszystkich posiadłości von Magnisów, zmarł w Bonn-Röttgen 28 kwietnia 1996 r. pozostawiając dzieci urodzone w Eckersdorfie: syna Franza Antona (ur. 1936, jezuita, misjonarz w Indonezji), córkę Josephę baronową von Loë (ur. 1937), bliźniaczki ur. w 1940 r.: Sophie hrabinę zu Dohna-Schlobitten i Biankę baronową von Twickell, syna Antoniusa (1943–1999, zm. w Dürhoff) oraz córkę ur. w 1950 r. w Dürhoff, Bernadette Schulz. Ferdinand pochowany został w grobowcu rodzinnym Löwensteinów w Rauenberg w Badenii, wraz z żoną Marią Anną i synem Antoniussem, natomiast jego matka, hrabina Bianca, wdowa po Antonie, pozostała w majątku do chwili przymusowego wysiedlenia, tzn. do lutego 1946 r. (ostatni Niemcy opuścili Bożków w 1957 r.); zmarła w 1968 r. w wieku 94 lat w Würzburgu⁴. Zaniebdany, ale jeszcze nie zrujnowany zespół pałacowo-parkowy w wyniku przetargu ogłoszonego na początku 2002 r. przeszedł w ręce jednej z rodzin Magnisów zamieszkałej w Szwecji, ale nie będącej bezpośrednimi spadkobiercami. Niestety, prawdopodobnie renowacja pałacu przerosła możliwości nowych właścicieli, gdyż pałac nadal czeka na gospodarza.

Założenie pałacowo-ogrodowe bożkowskiej rezydencji, mimo wieloletnich zaniedbań konserwatorsko-remontowych, nadal przedstawia imponujący widok, tak pod względem rozmiarów, jak i różnorodności architektury. Anton Alexander

³ Ludwig 1896/97, s. 217–218; Swientek 1939, s. 1–13; Weber 1909–13, Bd. II, s. 8, Taf. 26.

⁴ Podgląd internetowy: thepeerage.com/p9056.htm (*A Genealogical Survey of the Peerage of Britain as well as the Royal Families of Europe*); www.freudenberg-main.de/gera1950.htm; dcodriscoll.pbworks.com/Magnis.

Ryc. 2. Pałac rodu von Magnis w Eckerdorfie (Bożkowie) ok. 1880 r.
Litografia z tek Alexandra Dunckera

von Magnis w latach 1787–1791 rozbudował pałac w stylu barokowo-klasycystycznym i nadał mu charakter wielkopańskiej rezydencji. Projekt przypisywany jest opolskiemu budowniczemu, architektowi śląskiego baroku, twórcy pałacu Schaffgotschów w Cieplicach-Bad Warmbrunn, Johannowi Georgowi Rudolfowi⁵. W części centralnej pałacu umieszczono wspaniałą salę balową wypełnioną stiukami i malowidłami w medalionach oraz pałacową kaplicę, a w skrzydle wschodnim reprezentacyjną jadalnię o owalnym kształcie, ozdobioną 16 jońskimi kolumnami. Prace wykończeniowe trwały do 1802 r. Pałacowe wnętrza ozdobiło dziełami sztuki i rzemiosła artystycznego odziedziczonymi po von Götzenach i uzupełnionymi przez nowych właścicieli⁶.

W 1871 r. pożar strawił prawie całą budowlę, ale staraniem hrabiego Wilhelma Ernsta i mistrza budowlanego Karla Schmidta z Wrocławia, już w 1877 r. pałac odzyskał dawną świetność. Niemieckie przewodniki po dolnośląskich rezy-

⁵ Grundmann, Schadendorf 1962, s. 79, 147, il. 195, 216.

⁶ Łuczyński 1997, s. 28–31; Konwiarz b.d., s. 216–218.

dencjach oraz pałacowe inwentarze wymieniają kolekcję malarstwa europejskiego oraz portretów rodzinnych, weneckie meble, francuskie gobeliny, porcelanę z najmodniejszych manufaktur europejskich, ponadto srebra dekoracyjne i zastawę stołową, kolekcję XVIII-wiecznych angielskich miedziorytów barwnych, zbiory biblioteczne, rzeźby w marmurze i trofea myśliwskie⁷.

Przy pałacu ok. 1784–1791 r. powstał okazały park w stylu francuskim (później zmienionym na angielski), ze sztucznymi ruinami zwanymi „Zameczkiem”, gdzie umieszczono zbiór 16 płyt nagrobnych z XVI i XVII w.; następna sztuczna ruina to kamienna wieża widokowa na pobliskim wzgórzu Grodziszczce. Eckersdorski park stanowił wielokrotnie cytowany, godny podziwu przykład barokowej sztuki ogrodowej na Śląsku⁸.

Druga rezydencja śląskich Magnisów, nabyta w 1793 r. – klasycystyczny pałac z rozległym parkiem i stawem z wyspą — mieściła się w niedalekim Ullersdorfie (Ołdrzychowice Kłodzkie). Właśnie w tej posiadłości Magnisowie gościli w 1800 r. podróżującą po Śląsku królewską parę Prus, królową Luizę z małżonkiem Fryderykiem Wilhelmem III. Na pamiątkę tego doniosłego wydarzenia zbudowana została w wejściu do „pięknego, hrabiowskiego parku” maleńka, klasycystyczna świątynka, fontanna, altana widokowa i grotta nazwana imieniem królowej, a naprzeciwko pałacu, w pobliżu katolickiego kościoła, ustawiono żeliwny obelisk⁹. Po pamiątkach tych dziś nie ma śladu, a pałac stoi opuszczony.

Magnisowie byli natenczas jedną z najbogatszych rodzin na Śląsku. Dochody przynosiło świetnie prosperujące nowoczesne rolnictwo (m.in. uprawa buraków cukrowych i pastewnych), hodowla bydła i owiec rasy merynos, stawy hodowlane, kopalnie, cukrownia¹⁰. Do posiadłości śląskich magnatów przybywają reporterzy lokalnych gazet, publicyści zafascynowani urokami Dolnego Śląska i wtopionych w krajobraz magnackich rezydencji — powstają liczne przewodniki opatrzone rycinami i fotografiami. Najczęściej opisywanymi dziełami sztuki zdobiącymi salon pałacu w Eckersdorfie są dwa marmurowe popiersia dłuta cenionego i modnego wówczas rzeźbiarza, profesora Akademii w Berlinie, Christiana

⁷ Golitschek 1988, Bd. I, s. 89; Heinke 1941, s. 238, hasło *Eckersdorf*; Ludwig 1896/97, s. 217–218; Victor 1914, s. 4; AP Wrocław, sygn. 10.112, „Die Baulichkeiten und Kunstgegenstände der Herrschaft Eckersdorf in Eckersdorf, Graftschaft Glatz, von Proffessor Günther Grundmann, Provinzialkonservator für die Kunstdenkmäler Niederschlesiens, Breslau 1939“, mps, s. 1–4.

⁸ Lutsch 1889, s. 37; Otto 1911, s. 43; Baedeker 1938, s. 178 E.

⁹ Zieliński 1974, s. 140; Weber 1909–13, Bd. II, s. 54, Taf. 124; Lutsch 1889, s. 34–35; Konwiarz b.d., s. 199; Grundmann 1972, s. 265–269; Golitschek 1988, Bd. II, s. 184; Grundmann 1975, s. 173–174; *Schlösser* 1971, s. 46–50; Perzyński 2002, s. 27–32; Weczerka 1977, s. 550–551.

¹⁰ Weczerka 1977, s. 88–89; Baedeker 1938, s. 204 U; *NDB* 1987, s. 660–661; Ronge 1922, s. 215–218.

Daniela Raucha (1777–1857). Pierwsze z popiersi powstało w latach 1805–1806 w rzymskiej pracowni artysty i przedstawia królową pruską Luizę Amalię; drugie, powstałe w dwóch egzemplarzach kilkanaście lat później, to rzeźbiarski wizerunek zmarłego w 1817 r. hrabiego Alexandra von Magnis¹¹.

3. FUNKCJA MISY I JEJ PROGRAM IDEOWY

Czy wśród licznych dzieł sztuki i rękodziela artystycznego, zapożyczonych pałac w Eckersdorfie, było także naczynie z wkomponowanymi monetami, „zabezpieczone we Wrocławiu” i przekazane w 1949 r. do Muzeum Narodowego w Warszawie? Jakie znaczenie mają umieszczone na jego obrzeżu sentencje? Do kogo były skierowane? Jaką funkcję pełniły, gdzie było przechowywane? Jakim sposobem w 1949 r. znalazło się — zdekompletowane — we Wrocławiu?

Różnorodność numizmatów użyta w kompozycji naczynia, ich rozpiętość terytorialna i czasowa, zdają się wskazywać na ich kolekcjonerskie pochodzenie, a użycie oprawek nienaruszających samych numizmatów i precyzyjne ich wkomponowanie w srebrne tło — na wolę zachowania obiektów w jak najlepszym stanie. Możemy przypuszczać, że pomysłodawca dysponował znaczną ilością monet i medali, odziedziczonych bądź osobiście zgromadzonych, ewentualnie dokupił tylko u antykwariuszy pojedyncze egzemplarze celem dopełnienia zamierzonej dekoracji.

Obydwie sentencje umieszczone na obrzeżu naczynia mają odniesienia biblijne do relacji rodzice-dzieci i w połączeniu z nazwiskami małżonków wydają się łączyć aspekt *in memoriam* z przesłaniem do potomności. Pierwsza z nich, *der Eltern Seegen baut den Kindern Häuser* („błogosławieństwo rodziców dzieciom domy buduje”), wywodzi się z Mądrości Syracha (Eklezjastyka) 3,11: *Błogosławieństwo ojcowskie utwierdza domy dzieci, (a przeklęctwo macierzyńskie wywraca fundamenty)*¹². Druga, *Du sollst deinen Vater und Mutter ehren auf das dir wohl gehe und du lange lebest auf Erden* („powinieneś czcić swego ojca i matkę, żeby ci się dobrze powodziło i żebyś długo żył na ziemi”¹³), oparte jest na przykazaniu z Dekalogu, które w wersji Biblii Marcina Lutera z 1545 r. brzmi: *Du sollst deinen Vater und deine Mutter ehren, auf daß du lange lebest in dem Lande, daß dir der Herr, dein Gott, gibt* (Czci ojca twego i matkę twoją, abyś był długo wieczny na ziemi, którą Pan Bóg twój da tobie; Wj. 20,12).

¹¹ Simson 1990, t. I, s. 200; Simson 1996, nr 11, s. 49, 51, 146–147; Grundmann 1972, s. 265–269; Łuczyński 1997, s. 89; Sieber 1971, poz. 23, s. 69–71.

¹² Wszystkie polskie cytaty biblijne wg *Biblia to jest Księgi Starego i Nowego Testamentu* według łacińskiego przekładu starego [...], przełożone przez Jakuba Wujka z Wągrowca, Kraków 1599.

¹³ Tłum. p. Ewy Żakowskiej.

Na naczyniu jest wygrawerowana, nie bez przyczyny, data 1817 — w czerwcu owego roku umiera hrabia Anton Alexander, pierwszy z Magnisów hrabia na Eckersdorfie, twórca świetności pałacu. Na miejsce jego wiecznego spoczynku zostaje zbudowana kaplica grobowa po północnej stronie ołtarza miejscowego kościoła parafialnego. W mauzoleum zostaje umieszczony odlany w Gliwicach żeliwny sarkofag oraz marmurowe popiersie hrabiego, jeden z dwóch egzemplarzy wykonanych w berlińskiej pracowni znakomitego rzeźbiarza, Daniela Christiana Raucha, według modelu gipsowego sporządzonego po śmierci męża przez samą hrabinę Louise. Replika, jak wynika z listu hrabiny do artysty, przeznaczona była dla dziedzica Eckersdorfu, Antona Fabriciusa (*Wiederholung für ihren jüngsten Sohn, Anton Fabricius, den Erben von Eckersdorf*), i znalazła miejsce w pałacowym salonie. Mauzoleum hrabiego poświęcił 27 września 1820 r. ks. Josef Knauer, późniejszy biskup Wrocławia. Popiersie z salonu zaginęło (po raz ostatni wymienione jest w inwentarzu Grundmanna z 1939 r.), natomiast mauzoleum z wyposażeniem przetrwało do dziś w bożkowskim kościele św. Piotra i Pawła¹⁴.

W takim kontekście powstała zatem srebrna misa dekorowana numizmatami. W opinii Elisabeth Schmuttermeier, kuratora w Österreichisches Museum für Angewandte Kunst w Wiedniu, naczynie jest nietypowym osiągnięciem wiedeńskich mistrzów, o których niewiele wiadomo: Dominic Storr, czynny w Wiedniu ok. 1811–1850, został przyjęty do cechu wiedeńskich złotników w 1813 r., a rok później poślubił Franziskę Voigt. Zmarł 22 czerwca 1861 r. W okresie od ok. 1814 do 1836 r. był czynny zawodowo w swoim warsztacie w pierwszym dystrykcie wiedeńskim przy Michaelplatz, a w późniejszym okresie na Spittelberg. Nie ma potwierdzenia związków rodzinnych Dominica z Johannem Storrem, złotnikiem działającym w Wiedniu od 1783 r. Natomiast nazwisko współpracownika bądź wspólnika Dominica, Aloysa Smitha, nie zostało jak do tej pory znalezione w słownikach; może był to projektant działający na konkretne, jednostkowe zlecenie warsztatu¹⁵. Zamówienie zostało zrealizowane w 1821 r., ale cecha państwowa nosi datę wcześniejszą, 1818 lub 1819. Prawdopodobnie srebrne naczynie o gładkiej powierzchni już wtedy trafiło do warsztatu, z zaleceniem umieszczenia przekazanych monet oraz wygrawerowania przy nazwiskach daty 1817, upamiętniającej śmierć hrabiego. Niestety, nie powiodły się próby zdobycia bardziej konkretnych danych, np. listów z zamówieniem, rachunków wysta-

¹⁴ Simson 1996, nr 82, s. 50–51, 146–147; Victor 1914, s. 7; Grundmann 1975, s. 189–190; AP Wrocław, sygn. 10.112, „Die Baulichkeiten und Kunstgegenstände der Herrschaft Eckersdorf in Eckersdorf, Grafschaft Glatz“, von Professor Günther Grundmann, Provinzialkonservator für die Kunstdenkmäler Niederschlesiens, Breslau 1939, mps, s. 12–14.

¹⁵ Thieme, Becker 1967, t. XXXII, s. 127, wymieniają Dominikusa Storra, złotnika czynnego w Wiedniu od 1813; Aloys Smith nie jest wzmiankowany.

wionych przez warsztat, szkiców projektu itp., czyli dokumentacji analogicznej do zleceń marmurowych popiersi dłuta Raucha. Naczynie powstało *post factum*, przypuszczalnie, podobnie jak popiersia, na zlecenie hrabiny-wdowy¹⁶.

Zagadkę przeznaczenia obiektu rozwiązuje opis Magnisowego pałacu „Schloss Eckersdorf” zamieszczony w 1914 r. przez O. Victora w miesięczniku Kłodzkiego Stowarzyszenia Górskiego (Glatzer Gebirgsverein) pt. „Die Grafschaft Glatz”. O pałacowej kaplicy czytamy tam: „...A teraz uprzejmy kapelan pałacowy otwiera dębową skrzynię (szafę) i wyjmuje z niej trzy drogocenne przedmioty, które trzyma pod swoją wyjątkowo troskliwą opieką. [...] dalej z kutego srebra drogocenne przybory chrzcielne, dzbanek i talerz. Są one zewsząd wysadzane starymi sztukami złota i srebra, dukatami i talarami — sam tylko talerz może mieć ich więcej niż trzysta — te wartościowe rzeczy są w rodzinie w wielkim poszanowaniu, jako że od 1821 roku nie zabrakło ich przy żadnym Magnisowym chrzcie”¹⁷.

Znajdujemy więc opis naszej misy jako przedmiotu służącego do obrządku chrztu dzieci z rodziny von Magnis. Widzimy ją również, wymienianą jako cenny przedmiot w komplecie srebrnej zastawy chrzcielnej, we wcześniejszym inwentarzu z wyceną wyposażenia pałacowego, sporządzonym w 1906/1907 r. przez rzeczoznawców, Maxa Altmanna z Wrocławia i Augusta Amsela z Nowej Rudy¹⁸. Na 127 stronach maszynopisu wyszczególnione zostały, według pomieszczeń, wszystkie cenne przedmioty, np. na II piętrze, w pomieszczeniu 2 (gabinet pana hrabiego, *Schreibzimmer des Herrn Grafen*), m.in. popiersie dłuta Raucha (*Marmorbüste von Rauch*), wycenione na 2000 marek (s. 41); w pomieszczeniu 3 (salon) m.in. popiersie królowej Luizy dłuta Raucha na kolumnie z czarnego marmuru (*Büste der Königin Luise von Preussen von Rauch auf schwarzer Marmorsäule*), porcelana miśnieńska, wiedeńska, Wedgwood, chińskie wazy, perskie

¹⁶ Grundmann 1950, s. 81–103; Simson 1996, s. 15, 17, 36, 55 — w notach katalogowych autorka powołuje się na listowne zamówienie i interesującą korespondencję Magnisów z rzeźbiarzem, przechowywaną niegdyś w archiwum rodzinnym w majątku Strážnice na Morawach (*Archiv Strassnitz Mähren*).

¹⁷ Victor 1914, s. 5 ...*Und nun öffnet der lebenswürtige Schlosskaplan den eichenen Schrein und holt drei kostbare Stücke hervor, die er in seiner ganz besonderen Obhut hält. [...] dann aus getriebenem Silber die kostbaren Taufgeräte, Kanne und Teller. Sie sind über und über mit alten Gold- und Silberstücken, Ducaten und Talern besetzt — der Teller allein mag ihrer mehr als dreihundert zählen — wertvolle Stücke, die in der Familie hoch in Ehren gehalten, da sie seit dem Jahre 1821 bei keiner Magnischen Taufe fehlen.*

¹⁸ AP Wrocław, sygn. 10.087, „Schlossinventar. Beglaubigte Abschrift. Abschätzung des gesammten Inventares des dem Herrn Grafen Anton von Magnis gehörigen Schlosses Eckersdorf Kreis Neurode in Schlesien. Ausgefürth von den gerichtlich vereideten Sachverständigen Max Altmann zu Breslau und August Amsel zu Neurode 1906/1907“, mps, s. 41–120.

tapiserie (s. 44). Pomieszczenie 17 (s. 68) to kaplica pałacowa z wyposażeniem — tu jednak misy nie ma. Dopiero w paragrafie IV, *Ausserdem* („Oprócz tego”) znajdujemy kosztowności (s. 117–122), a wśród nich (s. 117, poz. 6) *Schmuckgegenstände* („Ozdoby”) i (s. 118, poz. 7): *Taufbecken* („chrzcielnica”), *Krug u. Schale* („dzbanek i miseczka-czarka”) wycenione na 5000 marek. Dalej (s. 120, poz. 28) wyliczono *Verschiedenes* („rozmaitości”), wśród których może zainteresować waza do ponczu z ujętymi osobno zawieszkami z monet: *1 Punschbowle — 600,00; 150 Münzen zur Punschbowle — 200,00*.

Charakter obu wymienionych prac jest zupełnie różny, bo też różne było ich przeznaczenie. Opis Victora jest oczywiście skrótowy i podyktowany osobistymi upodobaniami autora, a także sugestiami oprowadzającego go właściciela. Inwentarz Altmanna i Amsela natomiast jest obiektywny, wymienia wszystkie cenności, choć opisy przedmiotów, szczególnie tych przechowywanych poza reprezentacyjnymi pomieszczeniami pałacowymi, są bardzo lakoniczne.

Następne poświadczenie istnienia misy w zbiorach Magnisów pochodzi z 1939 r., a jego autorem jest niekwestionowany ekspert w dziedzinie sztuk pięknych, historyk sztuki, autor licznych opracowań i przewodników po zabytkach tego regionu, w latach 1932–1945 naczelnym konserwator zabytków prowincji dolnośląskiej (*Provinzialkonservator für die Kunstdenkmäler Niederschlesiens*), dr Günther Grundmann (1892–1976). Na 14 stronach maszynopisu pracy *Die Baulichkeiten und Kunstgegenstände der Herrschaft Eckersdorf in Eckersdorf, Grafschaft Glatz* omówił kolejne etapy architektonicznych renowacji pałacu, znajdujące się w nim dzieła sztuki, park z parkowymi budowlami i mauzoleum w miejscowym kościele katolickim. W części 2, *Das künstlerisch und kulturgeschichtlich wertvolle Inventar des Schlosses*, wymienione są w grupach tematycznych najcenniejsze przedmioty wyposażenia wnętrza: meble, lustra, porcelanowe serwisy, barokowe portrety, malarskie dzieła Kaulbacha i Tischbeina, nie mówiąc o słynnych popiersiach dłuta Christiana Raucha. Szczególnie interesujący jest akapit zatytułowany *Metallarbeiten*, gdzie wśród artystycznych wyrobów z metalu jest wymieniona *Eine Taufschüssel mit Kanne beschriftet: „Alexander Reichsgraf von Magnis Luise Gräfin von Magnis, geb. Gräfin von Götzen 1817” kann ebenfalls als klassizistische Silberarbeit von 1817 angesprochen werden*¹⁹.

Niewykluczone, że hrabia Anton Alexander przejawiał upodobanie do zbierania monet i medali, a pomysłem hrabiny-wdowy było scalenie pozostawionych przezeń numizmatów w jednym artystycznie wykonanym obiekcie, stanowiącym jednocześnie rodzinną pamiątkę i użyteczny przedmiot. W archiwach Magnisów

¹⁹ AP Wrocław, sygn. 10.112, „Die Baulichkeiten und Kunstgegenstände der Herrschaft Eckersdorf in Eckersdorf, Grafschaft Glatz, von Professor Günther Grundmann, Provinzialkonservator für die Kunstdenkmäler Niederschlesiens, Breslau 1939“, mps, s. 8–10.

we Wrocławiu, wśród licznych egzemplarzy podręczników szkolnych z lat 1802–1805, należących do młodych Magnisów (*für Anton... für Wilhelm*), z dziedzin takich jak: ekonomia, religia, historia, prawo rzymskie, geometria, matematyka oraz gramatyka czeska, znajduje się „Poszyt na papierze czerpanym, ponumerowanych stron 40 + okładka, pismo ciemno-brązowe, odręczne” zatytułowany *Historische Hülfswissenschaften. Numismatik für Wilhelm Grafio Eickerdorff Magni 1803/4 Breslau... Prof. Fung. (?)*. W tym to roku szkolnym młodszy syn Magnisów, w perspektywie dziedziczący majątek Ullersdorf, ma 16 lat, odpowiedni wiek do zapoznania się z zagadnieniami numizmatyki, sfragistyki i heraldyki, dowiedzenia się o „medalionach starożytnych Filipa Macedońskiego, Aleksandra i Septimiusza Sewera, Galienusa, Hadriana...” o monetach (*Münze in die Gold und Billon*) „hebrajskich, greckich, egipskich, attyckich”, a na koniec o nazewnictwie nominałów²⁰. Podręcznikowi numizmatyki mogły towarzyszyć w pałacu rzeczywiste numizmaty. Najmłodszy egzemplarz wkomponowany w misę, dukat szwedzki Gustawa IV Adolfa bity w 1807 r., pochodzi właśnie z tego okresu. Jeśli hrabia zbierał numizmaty, zrozumiałe byłoby jego pragnienie przekazania synom swoich zainteresowań i ogólnej wiedzy na ten temat; jeśli też hrabia był w jakimkolwiek stopniu kolekcjonerem, zrozumiałe byłoby uczczenie jego pamięci poprzez zachowanie w poszanowaniu rodzinnym przedmiotów cennych przez niego za życia.

Dobór numizmatów do dekoracji nie wydaje się jednak przypadkowy. Religijne przeznaczenie misy von Magnisów potwierdzają liczne monety i medale z przedstawieniami Madonny z Dzieciątkiem, świętych patronów, apostołów i męczenników, scen ilustrujących przypowieści ze Starego i Nowego Testamentu. Liczne floreny węgierskie łączą kult narodowego patrona, św. Władysława, z ogólnochrześcijańskim kultem Panny Marii. Św. Władysław król, w koronie na głowie otoczonej aureolą, z jabłkiem panowania i toporem w dłoniach, pojawia się na nich od panowania Ludwika I Wielkiego (1342–1372), ściśle od emisji 1358–1371, do początku XVII w., zastępując wizerunek żyjącego władcy (nr 36, 58, 73, 148). Za panowania Macieja Korwina (1458–1490) na monety został wprowadzony wizerunek Madonny z Dzieciątkiem. Umieszczany na awersie przez cały wiek XVI, aż po panowanie cesarza Rudolfa (1576–1608), występował razem z rewersowym przedstawieniem św. Władysława (nr 18, 74, 83, 100, 145, 147). Niekiedy tylko Władysław zastępowany był tarczą herbową, aby, właśnie w trakcie panowania Rudolfa ustąpić miejsca panującemu aktualnie władcy. Wizerunek Madonny z tytułaturą PATRONA HUNGARIAE stał się głównym motywem monet węgierskich aż po rok 1848, niezależnie od sytuacji politycznej

²⁰ AP Wrocław, sygn. 9.060, „Historische Hülfswissenschaften Numismatik für Wilhelm Grafio Eickerdorff Magni 1803/4 Breslau [...] Prof. Fung. [?]“, dawna sygn. Ternio (?) A, Ullersdorf.

(nr 40, 43, 90, 92, 97, 114, 117, 122, 135, 231). Podobne treści przedstawiają w misie także dukaty Siedmiogrodu (nr 96, 141, 158).

Kulty ogólnochrześcijańskie reprezentują także przedstawienia Chrystusa w mandorli oraz doży ze św. Markiem Ewangelistą, patronem miasta-emitenta, na weneckim cekinie (nr 80). Liczne reprezentacje, na ogół wywodzące się z florenckich florenów, znajduje kult św. Jana Chrzciciela. Św. Jan z Barankiem przedstawiony jest na dukacie Księstwa Nyskiego biskupów wrocławskich z roku 1581 (nr 115), św. Jan z krzyżem na tokańskim florenie (nr 131) a z lilią na goldguldenie Zygmunta Luksemburskiego wybitym we Frankfurcie w latach 1418–1423 (nr 132). Przedstawienie Andrzeja, podobnie szeroko czczonego apostoła i męczennika, widnieje na umieszczonych w misie srebrnych monetach niemieckich Brunzswiku (nr 190) i Hohnsteinu (nr 241), jak też na moskiewskim czerwonce z 1753 r. cesarzowej Elżbiety (nr 105). Następny święty z grona męczenników Kościoła, patron podróżników, św. Krzysztof, przedstawiony został z Dzieciątkiem na ramieniu i kosturem w dłoni na dukacie Księstwa Ziębicko-Oleśnickiego z 1557 r. (nr 38). Dwaj święci: książę austriacki Leopold III, prezentowany na dukacie hrabiego Tyrolu, arcyksięcia Leopolda V (nr 78), oraz Rudbert (Rupert) biskup, pokazany z baryłką soli na talarach arcybiskupstwa salzburskiego (nr 230, 264), otaczani byli kultem przede wszystkim w kręgu austriacko-bawarskim.

Znacznie wyraźniej przesłanie ideowe misy widać w doborze medali. Najstarszy ze srebrnych medali wkomponowanych w misę należy do typu *Erlösungs Medaille* (medali Zbawienia), przedstawiających sceny ze Starego i Nowego Testamentu opatrzone biblijnymi sentencjami, podtrzymujące zaufanie w Panu i zawierzenie się pod Jego obronę. Renesansowy medal „Mojżesz i cud wytryśnięcia źródła ze skały” — „Chrystus i Samarytanka”, autorstwa Christopha Füssla, powstał w Krzemnicy w 1554 r. (nr 224). Obydwie sceny, umieszczone na 2/3 powierzchni krążka, podpisane są u dołu cytatami z Biblii, zaczerpniętymi z Księgi Wyjścia (EXODI·17) i Ewangelii św. Jana (IOAN·4)²¹.

Renesansowe medalierstwo XVI w., szczególnie jego pierwszej połowy, czerpało inspiracje z głęboko religijnego podłoża Reformacji opartego na Słowie Pisma Św. Biblijne przesłania przekazywane poprzez dzieła sztuki i wyroby rzemiosła artystycznego znalazły odbiorców przede wszystkim wśród społeczności protestanckiej Niemiec i Czech. Odkrycie właśnie w tym czasie bogatych złóż srebra w Górach Harzu dało początek nie tylko biciu nowych, talarowych nominałów, ale także sztuce medalierskiej czerpiącej tematykę przedstawień z ikonografii biblijnej, podyktowanej pragnieniem zbliżenia się do Boga, zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia życia. A sytuacje takie to nie tylko częste wojny, ale

²¹ Kazimír, Hlinka 1978, poz. 311, s. 291, 307; Hlinka 1976, poz. 32 i 33, s. 39–42, 110; *Giessener Münzhandlung, Dieter Gorny*, 92: 2112; Hlinka, Míková, Procházka 1969/70, s. 36–37, 40–41, nr 313.

także epidemie. W dwóch medalierskich atelier – w czeskim Jachymovie i węgierskiej Krzemnicy – w latach trzydziestych XVI w. zapoczątkowano modę na tzw. talary morowe (*Pesttalers*), zawierające nabożną tematykę i mające formę niewielkiego krążka metalu oprawionego w ramkę i zaopatrzonego w zawieszkę aby, podarowane na narodziny, chrzty i zaślubiny, zawieszane na szyi, chroniły przed morową zarazą i innymi chorobami. Najstarsze, datowane na 1525 r., powstały w Jachymovie. Ich twórcami byli m.in. Wolf Sturz, Utz Gebhart, Melchior Peuerlein i Hieronim Magdeburger²². Motywem wiodącym przedstawień na „talarach przeciw zarazie” była biblijna scena z wężem miedzianym umieszczonym na drzewcu przez Mojżesza na polecenie Jahwe podczas plagi jadowitych węży na pustyni w drodze Izraelitów do Ziemi Obiecanej. Przedstawienie opatrzone było wskazaniem źródła cytatu ze Starego Testamentu: NUMERI 21 [4-9], przekazującego słowa Pana skierowane do Mojżesza: *Uczyń węża miedzianego a wystaw go na znak; który ukąszony wejźrzy nań, żyw będzie*. Na odwrociu widniała, utrzymana w analogicznej kompozycji, scena Ukrzyżowania z postacią Chrystusa na drzewcu, z modlącym się tłumem wokół i odwołaniem do Ewangelii według św. Jana (3:14-15): *A jako Mojżesz podwyższył węża na puszczy, tak trzeba, aby podwyższon był Syn Człowieczy aby wszelki, który weń wierzy, nie zginął, ale miał żywot wieczny*.

Bez wątpienia medaliersko-biblijne przedsięwzięcie jachymovskich mistrzów miało luterzańskie podłoże, jako że do najwcześniej powstałych tam medali portretowych, tzw. *Personenmedaillen*, należą datowane na lata trzydzieste XVI w. medale autorstwa Peuerleina i Magdeburgera z podobizną Jana Husa i przedstawioną na rewersie jego męczeńską śmiercią²³ oraz, także autorstwa Magdeburgera, medale z wizerunkiem Marcina Lutra opatrzone datą 1533, a więc powstałe za życia Wielkiego Reformatora²⁴.

W podobnej do talarów morowych konwencji przedstawień utrzymane były talary medalowe zwane *miscellani*, których tematyka oscylowała między Stworzeniem Ewy i Wygnaniem z Raju, poprzez starotestamentowe dzieje Izraelitów do Zwiastowania, Ukrzyżowania aż po Sąd Ostateczny. Do tego typu nabożnych, biblijnych medali należy właśnie krzemnickie dzieło Christopha Füssla datowane na 1554 r.; wcześniej, w roku 1535, w Jachymovie powstał medal z podobną sceną przedstawiającą Chrystusa i Samarytanę przy studni — po drugiej zaś stronie medalu Hieronim Magdeburger umieścił scenę zaczerpniętą także z Nowego Testamentu, ilustrująca przypowieść o Chrystusie spokojnie śpiącym w ło-

²² Hlinka, Míková, Procházka 1969/70, s. 10–13, 20–24, nr 1, 4, 6, 25; Katz 1932, s. 39–42, nr 1–11, Taf. I, II.

²³ Hlinka, Míková, Procházka 1969/70, s. 20, nr 15, 16; Katz 1932, s. 12, nr 67–72, Taf. XI/1–7.

²⁴ Katz 1932, s. 12, nr 65–66, Taf. XI/8–9.

dzi na wzburzonym jeziorze Genezaret²⁵. Ten zestaw tematyczny wszedł na stałe do repertuaru medali biblijnych ofiarowywanych z okazji narodzin czy chrztu (był często odtwarzany m.in. przez Nickela Milicza, czynnego w Jachymovie w latach 1545–1570)²⁶. Symbolika przedstawień z Mojżeszem czy też z Samarytanką nawiązywała do pragnienia zdobycia „wody żywej” — chrzest związany był z wodą; spokojny sen Jezusa na wzburzonym jeziorze symbolizował ufność w Panu.

W tym samym czasie w mennicy krzemnickiej nadal wytwarzano medale i medaliki o treści religijnej. Znany z repertuaru renesansowych medalierów z Jachymova motyw Chrystusa na łodzi został właśnie tutaj połączony z przedstawieniem św. Jerzego atakującego smoka. Rozpowszechniony kult św. Jerzego znalazł swoje odzwierciedlenie w pracy Daniela Hallera starszego (znanego też jako Daniel Eisenschneider), pochodzącego z Augsburga, który umieścił św. Jerzego zabijającego smoka na rewersie krzemnickiego medalu z 1618 r. z portretem radcy Vincenta Muschingera. Motyw ten przeniknął do twórczości znanej rodziny rytowników stempli Roth von Rothenfels w Krzemnicy, którzy wprowadzili (nawet na okaz wagi 100 dukatów z 1738 r.) podwójne symboliczne zabezpieczenie przeciw złym mocom: z jednej strony medalu jest bowiem św. Jerzy a z drugiej, przeniknięta duchem Boskiej Opatrzności, scena z płynącym żaglowcem z trzema Apostołami i Chrystusem na pokładzie, opatrzona mottem *IN TEMPESTATE SECURITAS* („bezpieczeństwo w burzy”). Skomponowany w ten sposób tzw. medal świętojerski stał się jednym z najbardziej popularnych w XVII i XVIII w. amuletów, pełniących funkcję podobną jak XVI-wieczne medale morowe — w tym przypadku ochrony od zranienia i śmierci podczas wojny oraz w podróży, szczególnie morskiej²⁷. W misie reprezentuje go żeton srebrny, prawdopodobnie XVIII-wieczna replika norymberska (nr 204).

Norymberga bowiem, od początku XVII aż niemal do końca wieku XIX, wiodła prym na terenie Niemiec w dziedzinie wytwórstwa w metalu. W mieście czynnych było wiele zakładów mincerskich mających niekiedy wiekowe tradycje w realizowaniu zamówień na monety próbne, medale, medaliki i żetony zlecane przez inne firmy medalierskie i osoby prywatne. Kultowy medal św. Jerzego, dostępny w licznych replikach i kompilacjach stylistycznych, w rozmaitych odmianach wielkości, formy (klipy) i tworzywa, był wybijany w XVIII w. przede wszystkim w Norymberdze. Znane są egzemplarze sygnowane m.in. przez Nürn-

²⁵ Katz 1932, nr 100, 105, Taf. XV/2, 3.

²⁶ Katz 1932, nr 350, Taf. LIII/2, nr 399, Taf. LXII/2, nr 437, Taf. LVII/1; Hlinka, Míková, Procházka 1969/70, s. 23, il. 86.

²⁷ Kazimír, Hlinka 1978, s. 294–297, il. 346, 347; Hlinka, Míková, Procházka 1969/70, s. 36–37, 41, nr 326–327; Kochs 1967, s. 243, 189, poz. 7–8; Forrer 1912, s. 221–223; Maué, Veit 1982, nr 288–289, s. 184–189.

bergera oraz kolejnych Lauerów, złotników norymberskich czynnych w zawodzie przez kilka pokoleń. Należący do rodziny XIX-wieczny, zmechanizowany zakład mincerski, Münz-Präge Anstalt L.Ch. Lauer, podejmował się wykonania „każdego rodzaju zlecenia z zakresu medalierstwa i dekoracji w metalu”²⁸. Srebrny żeton ze św. Jerzym wkomponowany w misę nie jest sygnowany, równie dobrze mógł być wykonany w pracowni Lauera jak i w innej o podobnym profilu, gdyż w większości przypadków tego typu okolicznościowe numizmaty określane są w literaturze przedmiotu jako wyroby norymberskie. Być może właśnie takie zakłady, zajmujące się „wykonywaniem dekoracji w metalu”, oprócz wybijania numizmatów realizowały zamówienia dotyczące zdobienia nimi srebrnych, pamiątkowych naczyń.

Motyw Smokobójcy prezentują również umieszczone w dekoracji misy Magnisów dukat i talar z Mansfeldu (nr 150, 215) oraz talar baronii Fugger-Babenhausen-Wellenburg (nr 249). Znalazł się tam także „opatrnościowy” rzadki egzemplarz „dukata burzowego” (*Sturmdukat*) z 1710 r. (nr 101), wybitego we Frankfurcie za panowania cesarza Józefa I (1705–1711). Rewers przedstawia alegoryczny widok twierdzy, w którą biją pioruny i uderzają wzburzone fale morza; nad sytuacją czuwa jednak Oko Opatrzności w promienistym trójkącie a całość opatrzona jest napisem okolicznościowym oznajmującym iż „Imię Pana wieżę najpotężniejszą”: NOMEN·DOMINI·TVRRIS·FORTISSIMA²⁹.

Alegoryczne sceny o religijnej treści i przypisane im sentencje zaczerpnięte z Pisma Św. stanowiły także tematykę medali okolicznościowych — *Gelegenheitsmedaillen*. Należy do nich medal z przełomu XVII/XVIII w., przypisywany Johannowi Kittlowi z Wrocławia, przedstawiający biblijnego Jakuba walczącego z Aniołem (nr 175). Symboliczna scena na rewersie obiecuje nagrodę za wypełnianie Bożych przykazań — przedstawienie anioła przy krzyżu, w którym część górna ramienia pionowego jest zastąpiona koroną, uzupełnione jest zawołaniem *Bądź wierny aż do śmierci, a dam ci wieniec żywota*: SEY GETREU BIS AN DER TOD SO WILL ICH DIR DIE KRONE DES LEBENS GEBEN (Apoc. 2:10, tłumaczenie M. Lutra)³⁰. Prawdopodobny autor medalu, Johann Kittel (1656–1740), czynny we Wrocławiu od 1681 r., miał sławę twórcy medali religijnych oraz symbolicznych i okolicznościowych na śluby, chrzty i pogrzeby. Kolejnym przypisywanym Kittlowi dziełem wkomponowanym w misę, prawdopodobnie jednak anonimowym wytworem norymberskim z ok. 1690 r., jest medal „Na życie chrześcijańskie” z przesłaniem *Memento mori* (nr 280). W kompozycji symbolicznych elementów:

²⁸ Forrer 1907, s. 313–325; Maué, Veit 1982 s. 189, nr 289.

²⁹ Joseph, Fellner 1896, nr 607; SBV Basel 34: 837.

³⁰ Friedensburg, Seger 1901, nr 5052 (bez ilustracji), w dziale *Gelegenheitsmedaillen* – „Medale okolicznościowe”; Saurma-Jeltsch 1883, poz. 479, w dziale „Medale historyczne niedatowane”; Forrer 1907, s. 169.

kołyska – tablice Dekalogu – katafalk – dłonie w modlitewnym geście – waga – lew, zawiera się sens życia i zasady postępowania: DREI – SCHONE – DINGE / DREI – GUTE – REGELN. Medal tej treści zapewne stanowił odpowiedni dar dla przycho- dzących na ten świat i dla tych będących na nowym progu dorosłego życia³¹.

Nieubłagane upływanie czasu przedstawia refleksyjny medal „Na przemija- nie” (nr 192), którego autorem jest Friedrich Fechter czynny w Bazylei w latach 1629–1653: panorama miasta nad rzeką, Oko Opatrzności w górze, na odwrociu dziewczynka z bukietem kwiatów, z ręką opartą na ludzkiej czaszce, obok stojąca w trawie klepsydra, napis wokół: ALLES VERGENCKLICH („wszystko przemija”)³².

Pogodniejsze przesłanie „dobrych życzeń” (Miłosierdzia, Grzechów Od- puszczenia, Pokoju) niósł znany od średniowiecza — np. z angielskich pensów Aethelreda II (978–1016) i Edwarda Wyznawcy (1042–1066), czy francuskich złotych „Baranków”, *mouton d’or* Filipa IV z początku XIV w. — motyw Baran- ka Paschalnego (*Agnus Dei*) oraz napisu PAX. Najpopularniejsze w XVIII w., chęt- nie używane w roli podarunkowo-pamiątkowej do wyrażania dobrych intencji, były norymberskie dukaty, ich frakcje i wielokrotności, z Barankiem Bożym na globie, trzymającym proporczyk z napisem PAX i z zawołaniem TEMPORA NOSTRA PATER DONATA PACE CORONA (nr 46, 118, 134). Data zawarta była w chronogramie zawołania a dukaty stanowiły serię nominałową, tzw. *Lämmleinsdukat*, wyda- ną przez Norymbergę w 1700 r. dla uczczenia nowego stulecia. Egzemplarze z tej serii były najczęściej chyba oprawiane w ozdobne ramki z zawieszkami³³.

Spśród numizmatów o treści zaślubinowej w dekoracji misy znajdujemy że- ton będący repliką medalu z okazji ślubu księżniczki Józefiny Bawarskiej, córki cesarza Karola VII, z Józefem II, królem rzymskim, 23 stycznia 1765 r., Antona Franza Widemana, medaliera mennicy wiedeńskiej (nr 218), 5 dukatów z 1747 r. na zaślubiny elektora bawarskiego Maksymiliana III Józefa i Marii Anny (córki Augusta II Mocnego), grawerunku rytownika i nadwornego medaliera menni- cy w Monachium, Franza Andreasa Schegi (nr 28), oraz datowany na rok 1672 srebrny medal zaślubinowy z parą nowożeńców pod promienistym owalem z Go- łębicą oraz panoramą miasta Wrocławia. Twórcą tego ostatniego medalu był Jo- hann Buchheim (1623–1683), świetny medalier epoki baroku, czynny na Śląsku i w Saksonii (nr 229).

Radosnym chwilom towarzyszył także tzw. „dukat Zofii” (*Sophiendukat*) z 1616 r. Księżna Zofia (1582–1622) wdowa po elektorze Saksonii, Chrystianie I, kazała wybić ten dukat jako prezent urodzinowy dla syna, Jana Jerzego I. Kompo- zycja nie jest sygnowana, być może wzór został podyktowany przez samą księż-

³¹ Friedensburg, Seger 1901, nr 5054; *Hirsch* 267: 1519; *Gorny & Mosch* 188: 4891.

³² Forrer 1904, s. 78; SBV Basel 37: 97.

³³ Forrer 1907, s. 289–292.

nę Zofię a stempel wykonany w mennicy w Dreźnie za mincmistrza Heinricha von Rehnen (1605–1624). Z powodu treści napisu na awersie WOL DEM DER FREVD AN SEIN KIND ERLEBT (życzenia doczekania się w życiu pociechy z dziecka) i noszącego treści religijne rewersu z IHS między Okiem Opatrzności i Gołębicą, z legendą HILF DV HEILIGE DREYFALTIGKEIT („Niech cię Święta Trójca wspomaga”), moneta stała się ulubionym prezentem z okazji chrztu (nr 149, 156). „Dukat Zofii”, znany także pod nazwą *Kinderdukat* lub *Dreifaltigkeitsdukat*, był wybijany okresowo do 1872 r. a wzór chętnie powielano w wersji medalowej, głównie w Norymberdze, niekiedy z odmiennymi typami przedstawienia, ale z identyczną inskrypcją, do której czasem były dołączane inne przesłania, pozostające w ramach wzajemnych, uczuciowych relacji między dzieckiem a rodzicami³⁴. Rok później, w 1617 r., z mennicy dworu saskiego w Dreźnie weszły do obiegu w wersji dukatowej i talarowej dwa typy pamiątkowej monety „Christfest”, wybitej z okazji Bożego Narodzenia na polecenie księcia-elektora Jana Jerzego I (nr 187). Sygnowane przez Ruprechta Niclasa Kitzkatza, medaliera i rytownika mennicy drezdeńskiej, wybite przez mincmistrza Heinricha von Rehnen, były prezentem dla matki z okazji Świąt i stanowiły podarunek wzajemny za dukat Zofii³⁵.

Tematykę chrzestną, poza wspomnianym już medalem krzemnickim z Mojżeszem i Chrystusem, reprezentuje w misie bardziej dosłownie żeton z Dzieciątkiem leżącym na sianku, z krzyżem w podniesionej ręczce (nr 219). Jest to zapewne wyrób norymberski, gdyż w XVIII w. Norymberga zastąpiła z masowej wręcz produkcji srebrnych medalików tego typu, zwanych *Kerzendreier*, z tytułowym motywem dwóch ozdobnych, skrzyżowanych świec pod cyfrą „3”, ofiarowywanych — w zależności od pozostałych przedstawień — z okazji zaślubin i chrztów³⁶.

W kontekście inskrypcji na misie von Magnisów trzeba koniecznie wspomnieć o podwójnym dukacie bez daty, wybitym w Hamburgu: na awersie widnieją tablice Dziesięciorga Przykazań z tekstem *du sold deinen Vater und deine Mutter ehren* („Czcij ojca swego i matkę swoją”), natomiast na rewersie, przy spotykanym na wyrobach norymberskich motywie trzech krzewów w donicach, widnieje zapożyczone z „dukata Zofii” życzenie „pociechy z dzieci” wraz z wezwaniem o pomoc do Trójcy Świętej. Ten typ przedstawienia z towarzyszącymi mu sentencjami określony został nazwą „Auf vierte Gebot” — „Na Czwarte Przykazanie”³⁷.

³⁴ Haupt 1963, s. 52, il. 194; Załęska, Żakowska 1997, poz. VI/3.

³⁵ Forrer 1907, s. 170–171; Załęska, Żakowska 1997, poz. VI/4; Haupt 1963, s. 52, Taf. 25, il. 221–222; *NF Schulten Auktion*, Frankfurt am Main, 2 Oktober 1979: 396.

³⁶ Maué, Veit 1982, s. 180, il. 277a, b.

³⁷ *UBS Basel* 46: Miscelanea 544; Maué, Veit 1982, nr 278b, s. 180–181.

Umieszczony w misie (nr 57) złoty żeton okolicznościowy (istnieją także odbitki w srebrze) o wadze i wymiarach dukata, określony przez katalogi aukcyjne jako „bardzo rzadki”, jest prawdopodobnie kolejnym wyrobem norymberskim datowanym na ok. 1800 r. Inna hipoteza przypisuje go jednak Christianowi Wermuthowi (synowi?) czynnemu wcześniej w Dreźnie³⁸. „Siła przyzwyczajenia”, bo taką nosi nazwę, przedstawia aspekt moralny codziennych, życiowych powinności człowieka: po jednej stronie scena z ogrodnikiem przekopującym ogród – komentarz: GEWONHEIT HAT HIER GUTE KRAFFT (przyzwyczajenie ma tu dobrą moc), po drugiej stronie przedstawienie dwóch szlachciców siedzących przy stole i wznoszących toast – komentarz: HIER ABER SIE VIEL BOESES SCHAFFT (ale tu może narobić wiele złego).

Mocno widoczna w misie jest także tematyka polityczna. Wątek wojny i pokoju rozpoczyna medal okolicznościowy wybity na pokój westfalski z 1648 r. (nr 291). Szwedzko-brandenburski etap wojny Francji z koalicją hiszpańsko-austriacko-lotaryńską (1672–1678) upamiętnia talar medalowy z 1675 r. z mennicy berlińskiej wybity z okazji pokonania Szwedów pod Fehrbellin (nr 248), natomiast odsiecz wiedeńską z 1683 r. medal Johanna Kittla z Wrocławia, z przypomnieniem poprzedniego zwycięstwa nad armią turecką w 1529 r. (nr 226). Do wojny o sukcesję hiszpańską (1701–1714) odnoszą się powstałe na zlecenie dworu angielskiego medale z 1704 r. „Zwycięstwo pod Höchstädt i Blenheim”, przypisywany Philippowi Heinrichowi Müllerowi lub Georgowi Hautschowi (nr 165), i „Powtórne odzyskanie miasta Landau” z sygnaturą P. H. Müllera (nr 193) oraz niesygnowany „Zwycięstwo królowej Anny nad królem Ludwikiem XIV” z 1706 r. (nr 260).

Uwagę zwracają XVIII-wieczne medale wybite w Berlinie i Wrocławiu, poświęcone ówczesnym ważnym wydarzeniom politycznym dotyczącym historii Królestwa Prus, pod którego zwierzchnictwem pozostawał Śląsk. Z postacią Fryderyka II Wielkiego (1740–1786) związany jest medal z okazji hołdu Śląska we Wrocławiu, złożonego podczas I wojny śląskiej w 1741 r., przypisywany Ludwigoowi Heinrichowi Barbiez lub Georgowi Wilhelmowi Kittlowi (nr 196), medal G. W. Kittla na pokój drezdeński, kończący II wojnę śląską (1744–1745), wybity we Wrocławiu w 1745 r. (nr 167), oraz alegoryczny medal kommemoratywny z postacią kobiecą w antycznych szatach — personifikacją Borussii — i portretem Fryderyka II (nr 164), wybity na śmierć króla w 1786 r. przez Daniela Friedricha Loosa (1735–1819), medaliera dworu pruskiego w mennicy w Magdeburgu (1756–1767) i Berlinie (od 1768). Sygnatura Loosa widnieje także na medalu z Minerwą, wybitego na inaugurację panowania Fryderyka Wilhelma II w 1786 r. (nr 183), oraz na medalu proklamacyjnym następnego władcy z dynastii Hohen-

³⁸ *UBS Frankfurt am Main* 150: 552; *UBS Zürich* 57: Miscelanea 1989; *Hirsch* 267: 1333.

zollernów, Fryderyka Wilhelma III, z 1798 r. (nr 174). Temat hołdu Stanów Śląskich, tym razem złożonego Fryderykowi Wilhelmowi II we Wrocławiu w 1786 r. z okazji inauguracji panowania, powraca na medalu medaliera mennicy berlińskiej Abrahama Abramsona (nr 168). Trzecim egzemplarzem nawiązującym do hołdów składanych władcom pruskim przez Śląsk jest medal z 1790 r. na konwencję pokojową w Rychbachu (Reichenbach, dziś Dzierżoniów), 27 lipca 1790 r. Twórcą tego medalu, z personifikacją Silesii klęczącej przy postumencie z piersiem króla Fryderyka Wilhelma II, był Anton Friedrich König (1756–1838), rytownik we Wrocławiu (1776–1805) i w Berlinie (nr 194). Wizerunki trzech wielkich sąsiadów Śląska, panujących w drugiej połowie XVIII w. — cesarza Leopolda II, króla pruskiego Fryderyka Wilhelma II i elektora saskiego Fryderyka Augusta III — wraz z personifikacją Saksonii znajdują się na dreźnieńskim medalu Josepha Christiana Krügera (1759–1814), wybitym na konwencję tych monarchów zawartą w Pillnitz w 1791 r. (nr 270)³⁹.

Apogeum popularności numizmatów okolicznościowych przypada na XVIII–XIX w. Naczynie chrzcielne von Magnisów, wykonane w 1821 r., spełniało wszystkie wymogi mody tak pod względem dekoracji, jak i okolicznościowych napisów. Całe jednak przedsięwzięcie miało szerszy wymiar. Od XVII w. w Europie, szczególnie na terenie Niemiec, dużą popularnością cieszyły się *Patengeschenk* — podarunki od rodziców chrzestnych z okazji sakramentu chrztu, zawierające m.in. tzw. *Patentaler* — numizmat z przedstawieniem odnoszącym się do tego sakramentu: chrztem Chrystusa w Jordanie, tetragramem JHWH w chmurach, symbolami Trójcy Świętej, samego kościelnego obrządku itp. Ale zanim specjalnie na taką okazję wybity numizmat stał się tradycyjnym podarunkiem z okazji chrztu, rolę takiego prezentu mogła pełnić wartościowa złota lub srebrna moneta w kunsztownej oprawie, opatrzona dedykacją. Prawdopodobnie forma takiego właśnie prezentu ma swoje korzenie w środowisku wittenberskich protestantów związanych z samym Marcinem Lutrem, a uroczystość rodzinna twórcy Reformacji — chrzest jego syna Johanna w 1526 r. — zapoczątkowała tradycję „numizmatycznych” podarunków. Pierworodny syn Marcina otrzymał w prezencie od współpracownika i zapewne także przyjaciela ojca, proboszcza kościoła zamkowego w Wittenberdze i profesora teologii tamtejszego uniwersytetu, Justusa Jonasa st. (1493–1555), złoty solid cesarza Anastazjusza I (491–518), oprawiony w szeroką ramkę obwiedzioną plecionką, opatrzony zawieszka, z dedykacją: IVSTVS IONAS DEDIT IOHANNI LVTHERO ANNO 1526⁴⁰. Misa von Magnisów stanowiła zwielokrotniony *Patengeschenk*, przeznaczony nie dla jednego dziecka, ale dla wszystkich przyszłych dzieci z hrabiowskiej rodziny. Czy mogło wchodzić w grę również potraktowanie

³⁹ Więcej na temat medali historycznych zob. Idzikowska 2008.

⁴⁰ Maué, Veit 1982, s. 177–195, il. kat. 276, s. 179; *UBS Basel* 46: Miscelanea 541–544.

monet jako popularnego środka medycyny ludowej (czy wręcz trudno rozdzielnej od niej magii) w stosunku do noworodków i położnic⁴¹ — nie umiemy stwierdzić z braku danych o formacji intelektualnej hrabiny Louisy.

4. MISA CHRZCIELNA VON MAGNISÓW NA TLE PODOBNYCH ZABYTEKÓW

Moda na srebrne naczynia dekorowane numizmatami panowała wówczas w Europie, a szczególnie w elitarnych kręgach magnaterii pruskiej. Magnisowie, przedstawiciele niemieckiej arystokracji na Śląsku, byli pod urokiem i wpływem berlińskiego dworu, skoro nie tylko przyjmowali w swoich dobrach Fryderyka Wilhelma III z małżonką, ale fundowali na ich cześć pamiątkowe obiekty. Posiadanie więc tego typu przedmiotu w pałacu mogło stanowić odbicie mody panującej w wyposażeniu wnętrz, a to, że naczynie pełniło doniosłą funkcję religijną, nie przeszkadzało, aby stanowiło także przedmiot będący *en vogue* w świecie ówczesnej arystokracji.

Wtórna, pozapieniężna funkcja monety została uwidoczniła w rozlicznych wyrobach rzemiosła artystycznego, bowiem każda moneta, nawet bez przypisywanych jej magicznych cech, mogła stać się elementem biżuterii, wkomponowana w bransolety, brosze, pierścienie, pasy i łańcuchy. Z czasem stało się modne ozdabianie monetami i medalami złotych i srebrnych naczyń zastawy stołowej czy wolnostojących przedmiotów dekoracyjnych, a ten styl dekoracji znalazł odbiorców w imperium Habsburgów, a szczególnie na terenach księstw i miast niemieckich. Najwcześniejsze egzemplarze naczyń, w szczególności pucharów, zdobionych numizmatami, pochodzą z 1. połowy XVI w., z pracowni renesansowych mistrzów niemieckich w Norymberdze, Augsburgu, Strasburgu i Lüneburgu. Przez następne trzy stulecia renomowane pracownie złotnicze w Monachium, Toruniu, Elblągu, Wiedniu czy Berlinie nadal wykonywały na zamówienia bogatej klienteli wspaniałe kielichy, kufle, dzbany, patery i półmiski, trafiając w gusta niemieckiej arystokracji, bogatego mieszczaństwa oraz kleru. Na wielu egzemplarzach tego typu obiektów zachowały się swoiste świadectwa własności w postaci herbów, jak w przypadku dwóch pucharów z 1526 r. należących do biskupa Strasburga, Wilhelma von Hohnstein, czy dedykacji dla Antona Heinricha barona von und zu Velen, kanonika kapituły katedralnej biskupstwa Münster-Osnabrück, wygrawerowanej na pucharze z 1723 r.⁴²

Przez kilka wieków mody na naczynia dekorowane numizmatami ustalił się szeroki zakres przeznaczenia tych dość kosztownych przedmiotów. Służyły one

⁴¹ Maué, Veit 1982 s. 76, il. 9; Miechowicz 2005; Bystroń 1916, s. 46, 86; Kolberg 1963, s. 4.

⁴² Maué, Veit 1982 s. 205–211.

nie tylko do wystroju wnętrz salonów arystokracji, zamożnych mieszczan i właścicieli ziemskich, ale także do tradycyjnie pojmowanych upominków z okazji uroczystości, przeważnie religijnej, urodzin, jubileuszu, uhonorowania zasług położonych w służbie państwowej, zwycięstwa w zawodach, a także jako forma upamiętnienia kogoś lub czegoś, przekazywane w rodzinie z pokolenia na pokolenie. Srebrne naczynia obficie zdobione monetami znakomicie pełniły rolę pucharów nagrodowych w bardzo popularnych, szczególnie w Saksonii, zawodach strzeleckich Bractw Kurkowych, kufle z pokrywką stanowiły często żartobliwy prezent od kolegów, a wszystkie „numizmatyczne” naczynia, niezależnie od formy i wielkości, były mile widzianym prezentem okolicznościowym, często opatrzonym inskrypcją z dedykacją. Każdy tego typu obiekt ma swoją własną historię, chociaż w wielu przypadkach, jeśli nie został opatrzony dedykacją z nazwiskiem i datą, legendą wotywną, cechą probierczą, puncą złotnika, nazwą warsztatu czy inicjałami medaliera, wiemy tylko tyle, ile powiedzą nam ramy chronologiczne numizmatów użytych do ornamentacji, a ściślej rocznik najmłodszego egzemplarza wyznaczającego ewentualną datę *post quem*. Nie wiemy także, w jakim stopniu były to prace wykonywane w całości na zamówienie, a w jakim gotowy egzemplarz – jeśli takowe w ogóle wykonywano „na sprzedaż” – znajdował nabywcę i zostawał opatrzony dopiero wtedy stosowną dedykacją, okazjonalną strofą, mottem, datą.

Wśród różnorodnych przeznaczeń i zastosowań spotykane są naczynia powstałe w sytuacjach niekonwencjonalnych. Przykładem niech będzie kufel ze zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu, z wmontowanymi 181 denarami wybranymi do dekoracji z liczby ok. 800 monet starożytnych, znalezionych w 1. połowie XVIII w. w polu we wsi Korzkiew pod Krakowem. Obiekt powstał w warsztacie złotniczym Józefa Ceyplera, czynnego w Krakowie w latach 1709–1745, przypuszczalnie na zlecenie właściciela majątku, Adama Jordana. Egzemplarze niewybrane do zdobienia posłużyły jako kruszec do wykonania kufła i w ten sposób cała zawartość znalezionej skarbu została skomponowana w formie pamiątkowego naczynia opatrzonego dystychem łacińskim umieszczonym na przykrywie kufła, mówiącym że „dzban powstał z wyoranego bogactwa”⁴³. Godnym adnotacji obiektem jest także monstrancja z 1715 r. z Ruchocic pod Grodziskiem Wielkopolskim, zdobiona 24 monetami, z legendą fundacyjną braci Chrhońskich, gdyż „praktyka ornamentacji naczyń liturgicznych za pomocą numizmatów występowała bardzo rzadko ze względu na ściśle sakralny charakter tych przedmiotów”⁴⁴. Popularne natomiast były, szczególnie w tradycji brytyjskiej, łyżeczki z numizmatycznymi czerpakami i fantazyjnymi trzonkami, stanowiące prezenty z okazji narodzenia dziecka i ceremonii chrztu. Do tego typu obiektów powsta-

⁴³ Szuda 1963, s. 60–76, tab. III–V; Kunis 1985, s. 89–92, skarb nr 110.

⁴⁴ Gaj-Piotrowski 1985, s. 214–220, ryc. 1–2.

łych na terenie Polski należy sześć łyżeczek srebrnych z czerpakami wykonanymi z monet bitych w latach 1582–1662. Zestaw ten powstał przypuszczalnie w Hrubieszowie lub jego okolicach w 2. połowie XVIII w.⁴⁵ Niewątpliwym numizmatycznym prezentem chrzestnym są srebrne patery ufundowane po 1762 r. przez miasto Gdańsk, wraz ze specjalnie na tę okazję wybitym medalem — prawdopodobnie autorstwa Daniela Friedricha Loosa — ojca chrzestnego Aleksandra Jerzego Czartoryskiego, syna księcia Adama Kazimierza i Izabelli z Flemingów. Medale umieszczone w paterach zostały opatrzone stosowną dedykacją „pro primo filio” i przedstawieniem niewiasty w mitrze książęcej, wspartej na tarczy herbowej, z dzieckiem na ręku⁴⁶. Także z zasobu złotnictwa gdańskiego pochodzi kufel zdobiony 18 talarami i dwoma medalami, wykonany ok. 1715 r., związany prawdopodobnie z obrzędem chrztu, o czym może świadczyć wyeksponowanie w pokrywie medalu chrzcielnego autorstwa norymberskich medalierów, Georga Hautscha i Lazarusa Gottlieba Lauffra. Drugim interesującym numizmatem w dekoracji kufła jest medal ślubny Sebastiana Dadlera z 1636 r., co może pozwalać także, z braku dedykacji, na kolejną interpretację przeznaczenia obiektu jako prezentu ślubnego od któregoś z rodziców chrzestnych⁴⁷.

Naczynia z numizmatyczną ornamentacją były nie tylko dekoracyjnym elementem wnętrza, prezentem czy pamiątką, ale także obiektem rodowej tezauryzacji — stanowiły cenny element posagu, spadku czy po prostu zabezpieczenia na wypadek kryzysu majątkowego. Będące w posiadaniu rodziny kilogramy szlachetnego kruszcu mogły zostać przetworzone w obiekt o artystycznej formie, sygnowany znamienitymi nazwiskami złotników i dodatkowo posiadający wartość historyczną ze względu na wkomponowane numizmaty nie będące już w obiegu i o znacznej niekiedy wartości kolekcjonerskiej.

Do największych pod względem objętości oraz ilości sadzonych numizmatów, znanych z publikacji obiektów tego typu należą kufle do piwa wykonane dla władcy Prus, Fryderyka Wilhelma I (1713–1740) celem dekoracji wnętrza tzw. *Tabakskollegium*. Były to specjalne pomieszczenia w rezydencjach królewskich w Berlinie, Poczdamie i Königs Wusterhausen, przeznaczone do ekskluzywnych spotkań towarzyskich „Kółka Miłośników Palenia Tytoniu”, zarezerwowane dla elit rządzących pruskiego dworu. Ceremonii palenia glinianej fajki towarzyszyły polityczne dyskusje, salonowe gry i tradycyjny kufel piwa, stąd olbrzymie dzbany z dekoracją numizmatyczną upamiętniającą pruskich monarchów. Z czterech najbardziej cennych kuflowych gigantów zaopatrzonych w pokrywę, szpunt i ozdobne uchwyty, dwa egzemplarze znajdują się na zamku Charlottenburg (dziś dzielnica Berlina). Mniejszy, o wysokości 51,5 cm, dekorowany 287 monetami Fryderyka

⁴⁵ Prożogo 1971, s. 95–97; *Frankfurter Münzhandlung* 149: 908–912.

⁴⁶ *Aurea Porta* 1997, nr VIII, 88.2.

⁴⁷ *Aurea Porta* 1997, nr VI.52.

Wilhelma Wielkiego Elektora (1640–1688), powstał po 1736 r. w berlińskiej pracowni królewskiego złotnika, Christiana Lieberkühna (1709–1769). Drugi srebrny kufel z podberlińskiego zamku, a raczej beczułka do piwa wysokości 96 cm, został ozdobiony w warsztacie tegoż nadwornego mistrza aż 625 numizmatami⁴⁸. Te imponującej wielkości kufle Hohenzollernów, eksponowane w 2006 r. na czasowej wystawie „Deutschlands schönest Bierfass” na zamku w Oranienburgu, stanowiły w XVIII w. istotny element modnego, pompatycznego gustu pruskiej arystokracji w dziedzinie wyposażenia pałacowych wnętrz. W salonach Tabakskollegium zamku w Königs Wusterhausen znajdują się następne dwa kufle-olbrzymy: tzw. *Kleine Hohenzollern-Kanne* — następne dzieło Ch. Lieberkühna, powstałe w latach 1720–1733, o wysokości 53 cm, sadzone 193 numizmatami z lat 1575–1717 — oraz *Große Hohenzollern-Kanne* wysokości 1 m, z wkomponowanymi w srebro korpusu 734 egzemplarzami talarów i medali⁴⁹.

Na tle przedstawionych powyżej przykładów naczyń zdobionych numizmatami można śmiało zaliczyć misę von Magnisów do cennych egzemplarzy tego typu ze względu na wyjątkowo dużą ilość, różnorodność i wartość użytych monet, wymiary, wagę kruszcu, a przede wszystkim ze względu na nietypowe przeznaczenie. Rodzinne przedsięwzięcie zrealizowane przez hrabinę Luizę von Götzen-Magnis było imponujące, zgodne z duchem panujących ówczesnie trendów w wyposażeniu wnętrz, z widoczną koncepcją artystyczną i motywacją religijną. Zapewne nigdy się jednak nie dowiemy, kto był pomysłodawcą koncepcji artystycznej – czy wybrane egzemplarze z prawdopodobnej, numizmatycznej kolekcji Magnisów wymogły kompozycję dekoracji, czy też wybrane zostały z kolekcji egzemplarze pasujące do wzoru. W sferze domysłów pozostanie także pytanie o twórcę kolekcji — Alexander von Magnis, ktoś z jego rodziców, wuj Johann Leonhard von Götzen, czy wreszcie hrabina Luiza i jej rodzina? Religijne przeznaczenie naczynia oraz znaczna ilość użytych w dekoracji numizmatów niosących treści religijne, w tym luterzańskie, pozwala przypuszczać, że hrabina była osobą głęboko wierzącą. Linia von Götzenów, z której pochodziła, była linią protestancką, a linia, z której po matce pochodził Alexander, była katolicka. Można przypuszczać, że Luiza dopiero w związku z zamążpójściem przeszła na katolicyzm, Alexander zaś wniósł do małżeństwa katolickie tradycje swojego rodu, głównie za sprawą dziadka ze strony matki, Johanna Ernsta von Götzen (1667–1707), fundatora kościoła Apostołów św. Piotra i Pawła w Eckersdorfe. Zapewne oboje małżonkowie spędzili życie w poszanowaniu wiary w Boga i we wzajemnej tolerancji i mimo pochodzenia z domów o odmiennych wyznaniach zostali razem pochowani w katolickim kościele usytuowanym na wprost eckersdorfskiego pałacu.

⁴⁸ Maué, Veit 1982, nr 335, s. 207, 214, 227.

⁴⁹ Caspar 2006, s. 18; Thieme, Becker 1968, t. XXIII, s. 198.

Reasumując powody, dla których naczynie chrzcielne von Magnisów było dekorowane tak dużą ilością tak świetnych monet i medali, można przypuszczać że:

— hrabina Luiza zrealizowała własny lub też wspólny z mężem pomysł, poparty głęboką motywacją religijną, który nie doczekał się realizacji za życia małżonka: umieszczenia numizmatycznej kolekcji hrabiego w jednym obiekcie o szczególnie wzniosłym przeznaczeniu, nadając mu charakter pamiątki i ustanawiając tradycję rodzinną obrządku chrztu w przyszłych pokoleniach Magnisów;

— w naczyniu ze szlachetnego kruszcu umieszczono złote i srebrne numizmaty w roli monet-talizmanów i prezentów chrzestnych, przynoszących pouczenie moralne, opiekę Niebios i powodzenie nowonarodzonemu dziecku oraz ochronę przed życiowymi niebezpieczeństwami;

— forma wizualna naczynia spełniała wymogi ówczesnych trendów w wyposażeniu wnętrz, dyktowane przede wszystkim przez dwór pruski w Berlinie, pod którego silnym wpływem pozostawała śląska magnateria, faworyzowana przez kolejnych królów Prus.

5. POWOJENNE LOSY ZABYTKU

Ostatnim zagadnieniem dotyczącym historii zabytku są jego powojenne losy, chyba trudne, na co wskazuje stan zachowania w momencie dotarcia do Muzeum Narodowego, w 1949 r. Ostatnie użycie tego naczynia do chrztu Antoniusa von Magnis w 1943 r. poświadcza list hrabiny Josephy Freifrau von Loe, urodzonej w 1937 r. w Eckersdorfie córki ostatniego właściciela majątku: *Still, when contacting the only person with memory of Eckersdorf, she remembered instantly the silver font being used at the baptism of my youngest brother in 1943. She told me about this exceptional beautiful bowl and jug and mentioned that it was used for all baptism in the family and for baptism only. It never was used as decorative item in the house. [...] I do not think that further proof is necessary than the statement of this person, Ruth Lachenmair, our old nurse, who was present at the last baptism of a Magnis in Silesia*⁵⁰.

Wspominany powyżej naczelny konserwator prowincji dolnośląskiej, Günter Grundmann, odpowiedzialny był za ukrywanie i wywiezienie do Rzeszy dzieł sztuki i archiwaliów z podległych mu okręgów. Z jego inicjatywy powstało na Dolnym Śląsku przeszło 80 skrytek zabezpieczających państwowe i prywatne zbiory sztuki z podległego okręgu. Jedną ze skrytek Grundmanna, a później składnicę muzealną, stanowił eckersdorfski pałac. Tak opisuje wydarzenia tamtych lat Beata Maciejewska:

⁵⁰ List hrabiny Josephy von Loe do autorki, 2008 r.

„Nie wiemy, co Niemcy tu przywieźli. Prawdopodobnie część zbiorów z berlińskiego Kaiser-Friedrich Museum. Zdążyli jednak zabrać z powrotem najcenniejsze obiekty, zanim weszli Rosjanie. Rosjanie zjawili się w Eckersdorf pod koniec maja 1945 r. Wywieźli z posiadłości von Magnisów wszystko, co uznali za wartościowe, pałac zdewastowali. [...] Polska grupa rewindykacyjna utworzyła w opuszczonym pałacu drugą co do wielkości, po jeleniogórskim «Paulinum», polską składnicę muzealną. W Bożkowie znalazły się m.in. dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego z dóbr Schaffgotschów i miejskich zbiorów Zgorzelca, z klasztoru w Henrykowie (kolekcje muzeów wrocławskich, obiekty z katedry, Archiwum Diecezjalne) oraz zamku w Kraskowie (prywatne zbiory z Wrocławia). Przeniesiono tu także zawartość skrytki z pałacu von Carnapa w Łojowicach, powiat strzeliński (Louisdorf), a właściwie to, co w niej zostało po przejściu Rosjan. Składnica zawierała zabytkowe meble i starodruki z biblioteki Miejskich Zbiorów Sztuki z Wrocławia. Skarby zgromadzone w pałacu von Magnisów rozdzielono do 1949 roku między muzea w całym kraju oraz państwowe instytucje kultury, składnicę zlikwidowano, a to, co zostało, przewieziono do pałacu rodziny von Loebbecke w Żelaźnie pod Kłodzkiem”⁵¹.

Obiekty zdeponowane w pałacu Magnisów zostały zatem rozdysponowane między muzealne placówki. Z pewnością były tam także dzieła sztuki należące do właścicieli pałacu. Wedle miejscowych przekazów, zmuszona do wyjazdu hrabiowska rodzina zdeponowała większość drogiego wyposażenia pałacu w skrytce pod betonowym dnem parkowej pływalni. Skrytka została jednak prędko odkryta i obrabowana. Zapewne wśród zrabowanych przedmiotów była zastawa z kaplicy pałacowej bo, jak podaje Joanna Lamparska opierając się na lokalnych przekazach oraz książeczce Józefa Szczyпки, *Dwa tysiące z hakiem*: „w jednym z gospodarstw kury dziobały zboże z platynowej, hrabiowskiej chrzcielnicy”, a w innym miejscu, z zastrzeżeniem, że z upływem czasu fakty obrosły w sensacyjne detale, przytacza określenie przedmiotu znalezionego na chłopskim podwórku: „platyna, misa zabytkowa, chrzcielnica”⁵². Nie mamy wiadomości o pozostałych elementach kompletu chrzcielniczego — dzbanuszek z talerzykiem, jako mniejsze, mogły być wywiezione przez właścicieli, ale równie dobrze mogły nie zostać rewindykowane od ludności lub wreszcie, nierozpoznane jako część zastawy, powędrować do innego muzeum.

Jak już wiemy, misa dotarła do Muzeum Narodowego w Warszawie w postaci srebrnego naczynia z montowanymi srebrnymi numizmatami i otworami po wyjętych — zapewne w celach rabunkowych — numizmatach złotych. Monety złote, odzyskane niemal w pełnej liczbie (tylko trzy braki), zostały przekazane do Gabinetu Monet i Medali a zdestruktowane naczynie trafiło do magazynu Działu

⁵¹ Maciejewska 2005.

⁵² Lamparska 2002, s. 137–138; Lamparska 1998, s. 48–56.

Sztuki Zdobniczej. Rekonstrukcja obiektu (2004–2005) przysporzyła konserwatorowi metalu, Kazimierzowi Toczyskiemu, wielu kłopotów, jako że nie była dostępna dokumentacja wskazująca na oryginalne rozmieszczenie poszczególnych monet. Srebrne obejmy numizmatów oraz pozostałe po monetach otwory w licu naczynia zostały zdeformowane podczas wyrywania egzemplarzy ze złota. Z powodu braku przesłanek merytorycznych odnośnie do ich rozmieszczenia, ponowne wmontowanie złotych numizmatów musiało polegać na dopasowywaniu wielkości i kształtu do istniejących otworów. Całość oczyszczona, odświeżona i zabezpieczona odzyskała dawny wygląd⁵³. Dziś stanowi zabytek o niezwykle interesującej historii powstania, przesłaniu i przeznaczeniu oraz reprezentuje specyficzny dział rzemiosła artystycznego w ramach zdobienia metalem w metalu, polegający na sadzeniu numizmatów w lica srebrnych naczyń, tak modny przede wszystkim na terenie Niemiec, szczególnie w XVIII i XIX w.

Wszystkie numizmaty wkomponowane w misę zostały wyszczególnione w katalogu, z podziałem na złoto i srebro, według numerów odpowiadających rozmieszczeniu w srebrnym korpusie (zob. schemat na ryc. 3). Do ciekawszych ikonograficznie obiektów dodano pełny opis. Uzupełnieniem katalogu jest skorowidz topograficzno-chronologiczny.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWALIA

- Archiwum Państwowe we Wrocławiu
sygn. 10.105, poszyt Breslau 15 Oct. 1819 “Erbsonderung des zu Eckersdorf verstorbenen Reichsgrafen Anton Alexander von Magnis am 5. Juni 1817”.
- sygn. 10.111, mps „Verzeichniss der Urkunden vom Jahre 1414–1821. Wiedergrabe der Urkunden im Auszuge Schlossarchiv Eckersdorf”.
- sygn. 9.060, rkps „Historische Hülfswissenschaften Numismatik für Wilhelm Grafio Eickerdorff Magni 1803/4 Breslau“, Prof. Fung. [?], dawna sygn. Ternio [?] A, Ullersdorf.
- sygn. 10.112, mps “Die Baulichkeiten und Kunstgegenstände der Herrschaft Eckersdorf in Eckersdorf, Grafschaft Glatz“, von Proffessor Dr. Günther Grundmann, Provinzialkonservator für die Kunstdenkmäler Niederschlesiens, Breslau 1939, 14 s.
- sygn. 10.087, mps „Schlossinventar. Beglaubigte Abschrift. Abschätzung des gesammten Inventares des dem Herrn Grafen Anton von Magnis gehörigen Schlosses Eckersdorf Kreis Neurode in Schlesien. Ausgefürth von den gerichtlich vereideten Sach-verständigen Max Altmann zu Breslau und August Amsel zu Neurode 1906/1907“, 127 s.

⁵³ Obecnie misa znajduje się w Kolekcji Sreber i Metali Zbioru Sztuki Zdobniczej Muzeum Narodowego w Warszawie pod nr inw. SZM 1608; była eksponowana w 2007 r. na wystawie „Złoto w zbiorach MNW” (wystawie nie towarzyszył katalog).

OPRACOWANIA

- Ahlström, Almer, Jonsson 1980 B. Ahlström, Y. Almer, K. Jonsson, *Sveriges besittningsmynt*, 2. wyd., Stockholm 1980.
- Baedeker 1938 K. Baedeker, *Schlesien. Riesengebirge. Grafschaft Glatz. Reisehandbuch*, Leipzig.
- Bahrfeldt 1889 E. Bahrfeldt, *Das Münzwesen der Mark Brandenburg von den ältesten Zeiten bis zum Anfange der Regierung der Hohenzollern*, Berlin.
- Bahrfeldt 1895 E. Bahrfeldt, *Das Münzwesen der Mark Brandenburg unter den Hohenzollern bis zum Grossen Kurfürsten, von 1415 bis 1640*, Berlin.
- Bahrfeldt 1901 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. I, *Münzen und Medaillen der Provinz Preussen vom Beginn der Prägung bis zum Jahre 1701*, Danzig.
- Bahrfeldt 1904 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. II, *Münzen und Medaillen der Könige von Preussen*, Danzig.
- Bahrfeldt 1906 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. III, *Münzen und Medaillen der Könige von Preussen*, Danzig.
- Bahrfeldt 1907 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. IV, Abt. 1, *Münzen und Medaillen der Könige von Preussen als Deutsche Kaiser*; Abt. 2, *Medaillen auf Privatpersonen*, Danzig.
- Bahrfeldt 1910 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. V, *Münzen und Medaillen der Stadt Danzig*, Danzig.
- Bahrfeldt 1913 E. Bahrfeldt, *Das Münzwesen der Mark Brandenburg unter Friedrich Wilhelm, dem Grossen Kurfürsten, und Kurfürst Friedrich 3. 1640-1701*, Halle.
- Bahrfeldt 1916 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. VI, Abt. 1, *Münzen und Medaillen der Stadt Thorn*; Abt. 2, *Münzen und Medaillen der Stadt Elbing*, Danzig.
- Bahrfeldt 1929 E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. VII, *Nachträge zu den Bänden I-VI*, Königsberg.
- Brockmann 1985 G. Brockmann, *Die Medaillen der Welfen*, Bd. 1, *Linie Wolfenbüttel*, Köln.
- Broniewski 1963 T. Broniewski, *Kłodzko*, Wrocław.
- Bystroń 1916 J.S. Bystroń, *Słowiańskie obrzędy rodzinne. Obrzędy związane z urodzeniem dziecka*, Kraków.
- Cairoła 1974 A. Cairoła, *Le zecche degli stati italiani*, Roma.
- Caspar 2006 H. Caspar, „Deutschlands schönstes Bierfass“. *Preußische Schloßserstiftung erwarb ein mit Talern und Medaillen geschmücktes Silbergefäß aus der Zeit des Soldatenkönigs*, Money Trend, Oktober 2006, s.18.
- Czapski 1871 E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, vol. I, St.-Petersbourg, Paris.

- Czapski 1872 E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, vol. II, St.-Petersbourg, Paris.
- Czapski 1880 E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, vol. III, St.-Petersbourg, Cracovie.
- Czapski 1891 E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, vol. IV, Cracovie.
- Dáčkov, Uzdenikov 1978 A.N. Dáčkov, V.V. Uzdenikov, *Monety Rossii i SSSR*, Moskva.
- Davenport 1964a J.S. Davenport, *European Crowns 1700-1800*, London.
- Davenport 1964b J.S. Davenport, *European Crowns and Talers since 1800*, London.
- Davenport 1965 J.S. Davenport, *German Talers 1700-1800*, London.
- Davenport 1967 J.S. Davenport, *German Church and City Talers 1600-1700*, Galesburg, Illinois.
- Davenport 1974 J.S. Davenport, *European Crowns 1600-1700*, Galesburg, Illinois.
- Davenport 1977 J.S. Davenport, *European Crowns 1484-1600*, Frankfurt am Main.
- Davenport 1991 J.S. Davenport, *Large Size Silver Coins of the World. 16th-19th centuries*, 3. wyd., Iola, Wisconsin.
- Duplessy 1988 J. Duplessy, *Les monnaies françaises royales de Hugues Capet à Louis XVI (987-1793)*, t. I, Paris–Maastricht.
- Edhem 1334 H. Edhem, *Meskukat-ı Osmaniye*, cilt 1, Istanbul (Qostantinija) 1334 AH (1915-16).
- Eggers 1891 F. und K. Eggers, *Christian Daniel Rauch*, t. V, *Leben und Werke*, Berlin.
- Enno van Gelder, Hoc 1960 H. Enno van Gelder, M. Hoc, *Les Monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols 1434-1713*, Amsterdam.
- Eypeltauer 1973 T. Eypeltauer, *Corpus Nummorum Regni Mariae Theresiae 1740-1780*, Basel.
- Fiala 1970 E. Fiala, *Beschreibung der Sammlung Böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer*, Graz.
- Forrer 1904 L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medallist B.C.500-A.D.1900*, vol. I-II, London.
- Forrer 1907 L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medallist B.C.500-A.D.1900*, vol. III, London.
- Forrer 1909 L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medallist B.C.500-A.D.1900*, vol. IV, London.
- Forrer 1912 L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medallist B.C.500-A.D.1900*, vol. V, London.
- Forrer 1916 L. Forrer, *Biographical Dictionary of Medallist B.C.500-A.D.1900*, vol. VI, London.
- Friedberg 1965 R. Friedberg, *Gold Coins of the World*, New York.
- Friedensburg, Seger 1901 F. Friedensburg und H. Seger, *Schlesiens Münzen und Medaillen der Neueren Zeit*, Breslau.
- Gaj-Piotrowski 1986 W. Gaj-Piotrowski, *Numizmatyczna dekoracja monstrancji z Rucho-cic*, WN XXX, 1986, z. 3-4, s. 214-220.

- Galib 1307 Í. Galib, *Takvim-i Meskukat-ı Osmaniye*, Istanbul (Qostantinija), 1307 AH (1889-90).
- Golitschek, J. von Golitschek, R. Weber, *Schlesien – Land der Schlösser*, Bd. I-II, Mannheim.
- Weber 1988
- Grundmann 1950 G. Grundmann, *Die Büste Luise, Königin von Preussen, in Schloss Eckersdorf in Schlesien. Ein Frühwerk Ch.D. Rauch*, Zeitschrift für Kunstwissenschaft, Bd. 4, s. 81-103.
- Grundmann 1969 G. Grundmann, *Kunstwanderungen im Riesengebirge: Studien aus 50 Jahren 1917-1967*, München.
- Grundmann 1972 G. Grundmann, *Erlebte Jahre Widerschein: von schönen Häusern, guten Freunden und Alten Familien in Schlesien*, München.
- Grundmann 1975 G. Grundmann, *Stätten der Erinnerung in Schlesien. Grabmale und Denkmäler aus acht Jahrhunderten*, München.
- Grundmann, G. Grundmann und W. Schadendorf, *Schlesien*, München.
- Schadendorf 1962
- Halačka 1987 I. Halačka, *Mince zemí koruny české (1526-1856)*, I., Kroměříž.
- Halačka 1988 I. Halačka, *Mince zemí koruny české (1526-1856)*, II.-III., Kroměříž.
- Harlesssohn 1841 K. Harlesssohn, *Wanderung durch das Riesengebirge und die Grafschaft Glatz*, Leipzig.
- Haupt 1963 W. Haupt, *Tabellen zur sächsischen Münzkunde*, Dresden.
- Heinke 1941 A. Heinke, *Die Grafschaft Glatz*, Breslau.
- Hennin 1826 M. Hennin, *Histoire numismatique de la Revolution française*, Paris.
- Hess 1880 A. Hess, *Die Siebenbürgischen Münzen des Fürstlich Montenuovo'schen Münzcabinets*, Frankfurt am Main.
- Hlinka 1976 J. Hlinka, *Medailerstvo na Slovensku od 16. po 20. st.*, Bratislava.
- Hlinka, Míková, J. Hlinka, Z. Míková, V. Procházka, *Česká a slovenská medaile 1508-1968*, [Praha].
- Procházka 1969/70
- Hobson 1971 B. Hobson, *Les monnaies d'or de Crésus à Elisabeth II*, Paris.
- Holzmaier 1946 E. Holzmaier, *Münzgeschichte der oesterreichischen Neufürsten mit Beschreibung ihrer Münzprägungen seit Leopold I.*, Numismatische Zeitschrift, Bd. 71, 1946, s. 6-74.
- Huszár 1979 L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Budapest.
- Idzikowska 2008 B. Idzikowska, *Wojna i pokój na monetach i medalach z numizmatycznej dekoracji misy chrzcielnej von Magnisów z pałacu Eckersdorf/ Grafschaft Glatz – Bożków w Kotlinie Kłodzkiej na Śląsku*, [w:] *Peníze w proměnách času VI*, Ostrava 2008 (Acta numismatica Bohemie, Moraviae et Silesiae 12), s. 139-157.
- Joseph, Fellner P. Joseph, E. Fellner, *Die Münzen von Frankfurt am Main*, Frankfurt am Main.
- 1896
- Jungwirth 1975 *Corpus Nummorum Austriacorum*, Bd. V, 1657-1740, oprac. H. Jungwirth, Wien.
- Kamiński, Cz. Kamiński, E. Kopicki, *Katalog monet polskich 1764-1864*, Warszawa.
- Kopicki 1976

- Kamiński, Kurpiewski 1982 Cz. Kamiński, J. Kurpiewski, *Katalog monet polskich 1649-1696 (Jan Kazimierz)*, Warszawa.
- Kamiński, Kurpiewski 1990 Cz. Kamiński, J. Kurpiewski, *Katalog monet polskich 1587-1632 (Zygmunt III Waza)*, Warszawa.
- Kamiński, Żukowski 1980 Cz. Kamiński, J. Żukowski, *Katalog monet polskich 1697-1763 (epoka saska)*, Warszawa.
- Katz 1932 V. Katz, *Die Erzgebirgische Prägemedaille des XVI. Jhts.*, Praha.
- Kazimír, Hlinka 1978 Š. Kazimír, J. Hlinka, *Kremnická mincovňa 1328-1978*, Kremnica.
- Kiersnowski 1988 R. Kiersnowski, *Moneta w kulturze wieków średnich*, Warszawa.
- Kochs 1967 H. Kochs, *Geprägtes Gold*, Stuttgart.
- Kolberg 1963 O. Kolberg, *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*, t. 6, *Krakowskie II*, Kraków (reedycja wyd. Kraków 1873).
- Konwiarz b.d. R. Konwiarz (opr. i wstęp), *Alt-Schlesien. Architektur – Raumkunst – Kunstgewerbe*, zdjęcia H. Goetz, Stuttgart (po 1913).
- Kopicki 1981 E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych*, t. VII, *Monety pomorskie XVI-XIX w.*, Warszawa.
- Kopicki 1983 E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych*, t. VIII, cz. 1-2, *Monety śląskie okresu nowożytnego*, Warszawa.
- Kopicki 1995 E. Kopicki, *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych*, Warszawa.
- Krause, Mishler 1991 C.L. Krause, C. Mishler, C.R. Bruce II (wyd.), *Standard Catalog of World Coins*, t. 1-2, Iola, Wisconsin.
- Krause, Mishler 1992 C.L. Krause, C. Mishler, *Standard Catalog of World Gold Coins*, Iola, Wisconsin.
- Kunisz 1985 A. Kunisz, *Znaleziska monet rzymskich z Małopolski*, Wrocław.
- Kurpiewski 1994 J. Kurpiewski, *Katalog monet polskich 1506-1573 (Zygmunt I Stary, Zygmunt August, Bezkrólewie)*, Warszawa.
- Lamparska 1998 J. Lamparska, *Tajemnice, zamki, podziemia. Przewodnik jakiego nie było*, Wrocław.
- Lamparska 2002 J. Lamparska, *Dolny Śląsk jakiego nie znacie*, cz. I, Wrocław.
- Lichnowsky, Mayer 1963 R. v. Lichnowsky, E. v. Mayer, *Des Fürstlichen Hochstiftes Olmütz Münzen und Medaillen*, Graz (reedycja wyd. Wien 1873).
- Łuczyński 1997 R.M. Łuczyński, *Zamki i pałace Dolnego Śląska*, Wrocław.
- Ludwig 1896/97 F. Ludwig, *Die Grafschaft Glatz in Wort und Bild*, Glatz.
- Lutsch 1889 H. Lutsch, *Verzeichnis der Kunstdenkmaler der Provinz Schlesien. Band II. Die Landkreise des Reg.-Bezirks Breslau*, Breslau.
- Maciejewska 2005 B. Maciejewska, *W starym piecu tajemnica*, Gazeta Wyborcza, dodatek „Wrocław” Wieża Ciśnień, 16 XII 2005.
- Maué, Veit 1982 H. Maué, L. Veit, *Münzen in Brauch und Aberglauben, Schmuck und Dekor – Votiv und Amulett – Politische und Religiöse Selbstdarstellung*, Mainz am Rhein.

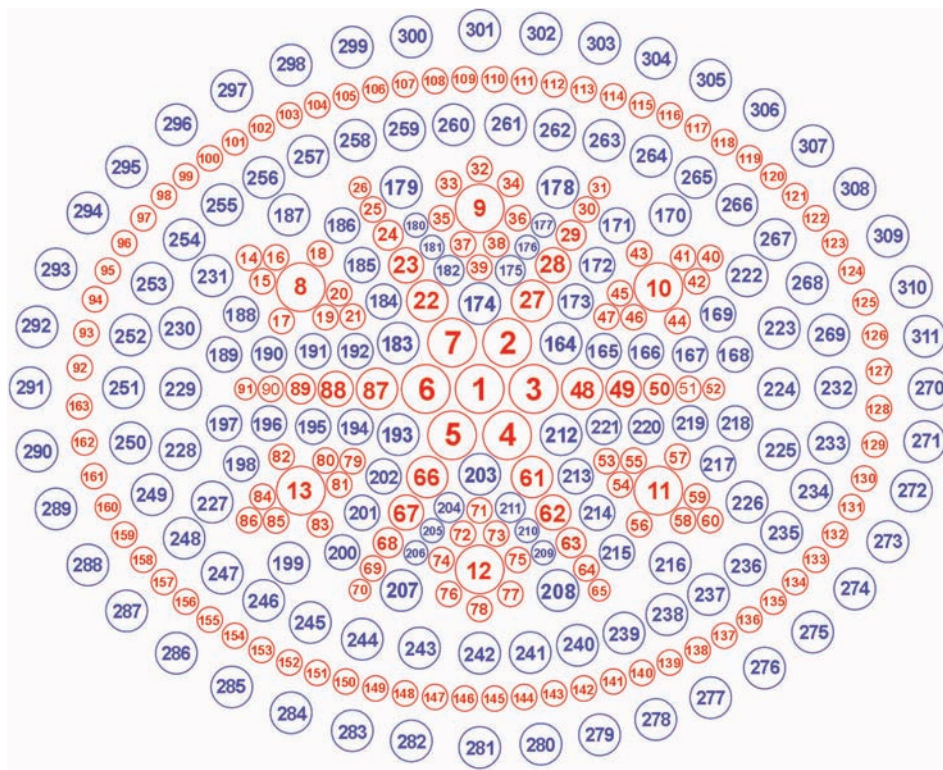
- Medaile 1924 E. Fiala (red.), *Medaile v zemích českých*, Praha.
- Medallic 1979 *Medallic Illustrations of the History of Great Britain and Ireland*, Lawrence, Mass. (reedycja wyd. London 1904-1911).
- Miechowicz 2005 Ł. Miechowicz, *Pieniądz w kulturze duchowej w średniowieczu i w czasach nowożytnych na podstawie źródeł archeologicznych i etnograficznych z obszaru Polski*, praca magisterska napisana na kierunku Archeologia, pod kier. S. Suchodolskiego, mps, Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Miller zu Aichholz e.a. 1948 V. Miller zu Aichholz, A. Loehr, E. Holzmair, *Österreichische Münzprägungen 1519-1938*, Wien.
- NDB 1987 *Neue deutsche Biographie*, Bd. 15, Berlin.
- Nicol 1994 N.D. Nicol, *Standard Catalog of German Coins 1601 to present*, [b.m.wyd.].
- Otto 1911 A. Otto, *Die Grafschaft Glatz. Praktischer Reiseführer*, Berlin.
- Perzyński 2002 M. Perzyński, *Gminy Kłodzko skarby i osobliwości*, Wrocław.
- Petrov 1964 V.L. Petrov, *Catalogue des monnaies russes de tous les princes, tsars et empereurs depuis 980 jusqu'à 1899*, Graz.
- Plage 1913 K. Plage, *Okres Stanisława Augusta w historii numizmatyki polskiej*, Kraków.
- Poey d'Avant 1961 F. Poey d'Avant, *Monnaies féodales de la France*, vol. I-III, Graz (reedycja wyd. Paris 1858-1862).
- Pohl 1974 A. Pohl, *Ungarische Goldgulden des Mittelalters (1325-1540)*, Graz.
- Pohl 1982 A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300-1540*, Graz-Budapest.
- Probszt 1959 G. Probszt, *Die Münzen Salzburgs*, Bâle-Graz.
- Probszt-Ohstorff 1970 *Schau- und Denkmünzen, welche unter der glorwürdigen regierung der Kaiserinn Königin Maria Teresia geprägt worden sind*, wyd. G. Probszt-Ohstorff, Graz (reedycja wyd. Wien 1782 z nowym opracowaniem).
- Prokisch e.a. 2004 B. Prokisch, H. Emmerig, S. Heinz, M. Zavadil, B. Marksteiner, *Repertorium zur neuzeitlichen Münzprägung Europas*, Bd. III, *Heiliges Römisches Reich Deutschen Nation und Nachfolgestaaten. Der fränkische Reichskreis*, Wien 2004.
- Prozogo 1971 K. Prozogo, *Łyzeczki z zabytkowych monet*, Biuletyn Numizmatyczny, nr 5 (68), s. 95-97.
- Reimann 1892 J.F.Ch. Reimann, *Münzen- und Medaillen-Cabinet*, cz. I, III, Frankfurt a.M.
- Rethy, Probszt 1958 L. Rethy, G. Probszt, *Corpus Numorum Hungariae*, Graz.
- Röblitz 2000 G. Röblitz, *Gestaltung und Wandel der Talertypen der Herzöge von Sachsen-Alt-Weimar (1574-1602)*, Money Trend 2000, nr 1, s. 62-66.
- Ronge 1922 A. Ronge, *Graf Anton Alexander v. Magnis*, [w:] *Schlesische Lebensbilder*, 1. Bd., *Schlesier des 19. Jahrhunderts*, hrsg. F. Andreae, M. Hippe, O. Schwarzer, H. Wendt, Breslau 1922, s. 215-218.

- Sammlung Bruun* 1914 *Sammlung des Herrn L. E. Bruun in Kopenhagen. Schwedische Münzen, I. Teil, Text.* Frankfurt am Main (Adolph Hess Nachfolger, Versteigerung vom 27. Oktober 1914).
- Saurma-Jeltsch 1883 Hugo Frhr. von Saurma-Jeltsch, *Schlesische Münzen und Medaillen*, Breslau.
- Schaendlinger 1973 A.C. Schaendlinger, *Osmanische Numismatik*, Braunschweig 1973.
- Schlickeyesen, Pallmann 1978 F.W.A. Schlickeyesen, R. Pallmann, *Erklärung der Abkürzungen auf Münzen der neueren Zeit, des Mittelalters und des Altertums sowie auf Denkmünzen und münzartigen Zeichen*, Berlin (reedycja wyd. Berlin 1896).
- Schlösser* 1971 *Schlösser in der Grafschaft Glatz*, II. Teil, Leimen-Heidelberg („Grafschaft Glatzer Buchring“, Bd. 32).
- Schulten 1974 W. Schulten, *Deutsche Münzen aus der Zeit Karls V. Typenkatalog der Gepräge zwischen dem Beginn der Talerprägung (1484) und der dritten Reichsmünzordnung (1559)*, Frankfurt/Main.
- Sieber 1957 H. Sieber, *Schlösser und Herrensitze in Schlesien. Nach alten Stichen*, Frankfurt a. M.
- Sieber 1962 H. Sieber, *Burgen und Schlösser in Schlesien*, Frankfurt am M.
- Sieber 1971 H. Sieber, *Schlösser in Schlesien*, Frankfurt a.M.
- Simson 1996 J. von Simson, *Christian Daniel Rauch. Oeuvre-Katalog*, Berlin.
- Simson *e.a.* 1990 J. von Simson, P. Bloch, S. Einholz (hrsg.), *Ethos und Pathos. Die Berliner Bildhauerschule 1786-1914. Ausstellungskatalog*, t. I-II, Berlin.
- Šmerda 2004 J. Šmerda, *Mince zemí koruny české, Numismatická sbírka Josefa Květoně*, Znojmo 2004.
- Springer 1932/33 E. Springer, *Niederschlesische Kunstdenkmäler*, Liegnitz.
- Swientek 1939 H.-O. Swientek, *Die Reichsgrafen von Magnis und ihr Besitz in der Grafschaft Glatz*, Breslau.
- Szuda 1963 K. Szuda, *Skarb denarów rzymskich z Korzkwi*, WN VII, z. 1 (23), s. 60-76.
- Thieme, Becker 1968 U. Thieme, F. Becker, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler*, t. XXIII, Leipzig (reedycja wyd. 1907).
- Tornau 1977 O. Tornau, *Münzwesen und Münzen der Grafschaft Mansfeld von der Mitte des fünfzehnten Jahrhunderts bis zum Erlöschen des Gräflichen und Fürstlichen Hauses*, Leipzig (reedycja wyd. Prag 1937).
- Victor 1914 O. Victor, *Schloss Eckersdorf*, Die Grafschaft Glatz, Illustrierte Zeitschrift des Glatzer Gebirgsvereins, Bd. 9, nr 1, s. 2-7.
- Vogelhuber 1971 R. Vogelhuber, *Taler und Schautaler des Erzhauses Habsburg von Erzherzog Sigismund v. Tirol 1484 bis Kaiser Franz Josef I. 1896*, Frankfurt am Main.
- Weber 1909/13 R. Weber (hrsg.), *Schlesische Schlösser*, I-III, Dresden-Breslau, 1909-1913.
- Weczerka 1977 H. Weczerka, *Schlesien*, Stuttgart.

- Załęska, W. Załęska, E. Żakowska (red.), *Pod jedną koroną. 300-lecie unii polsko-saskiej. Królewskie Zbiory Sztuki w Dreźnie, Muzeum Narodowe w Warszawie*, Warszawa.
- Zieliński 1974 A. Zieliński, *Polskie podróże po Śląsku w XVIII i XIX wieku*, Wrocław 1974.

KATALOGI AUKCYJNE

- Frankfurter Münzhandlung* 152, 1999.
Frankfurter Münzhandlung 149, 1998.
Fritz Rudolf Künker, Osnabrück 29, 1995.
Fritz Rudolf Künker, Osnabrück, 30, 1995.
Fritz Rudolf Künker, Osnabrück, 33, 1996.
Gerhard Hirsch Nachf., München, 170, 1991.
Gerhard Hirsch Nachf., München, 190, 1996.
Gerhard Hirsch Nachf., München, 267, 2010.
Giessener Münzhandlung, Dieter Gorny 92, 1998.
Gorny & Mosch, München 110, 2001.
Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung, 188, 2010.
Hess-Divo Zurich, 303, 2005.
Lanz München 75, 1996.
Lanz München 81, 1997.
Lanz München 91, 1999.
Lanz München 95, 1999.
Busso Peus Nachf., Frankfurt am Main, 377, 2003
Busso Peus Nachf., Frankfurt am Main, 381, 2004.
Rauch und Nudelman 58, 1996.
SBV Basel 34, 1994.
SBV Basel 37, 1995.
SBV Basel 42, 1997.
N.F. Schulten, Frankfurt am Main, 2. Oktober 1979,
UBS Basel 46, 1999.
UBS Basel, 69 2007:1500
UBS Frankfurt am Main, 150, 1998.
UBS Frankfurt am Main, 151, 1999.
UBS Zürich 57, 2003.

Ryc. 3. Misa chrzcielna z Eckersdorfu (Bożkowa).
Numery na planszy odpowiadają numerom z katalogu

KATALOG MONET I MEDALI

CZĘŚĆ I: ZŁOTO

NUMIZMATY WKOMPONOWANE W DNO:

1. Brunszwik-Wolfenbüttel, August Wilhelm (1714–1731), medal wagi 20 dukatów b.d., men. Brunszwik? Goslar?
Av. AVGVST·WILH·-D G DVX BR·ET LUN·, popiersie księcia w zbroi i peruce w prawo.
Rv. TRAMITEM SEQUITUR RECTUM, rumak Welfów pędzący w lewo na tle ukwieconej łąki.
Niesygnowany. Autorstwo, na podstawie porównań stylu sygnowanych prac, przypisywane jest przez Brockmana Stephanowi Richardowi, grawerowi monet i medali domu książęcego Brunszwiku. Ten typ przedstawienia musiał powstać na przeło-

- mie 1714/1715, już po objęciu władzy przez Augusta Wilhelma po śmierci Antoniego Ulryka, gdyż w tytulaturze użyte jest określenie *dux* w miejsce wcześniejszego *princ[eps]*. Brockmann 1985, s. 201, nr 287 (d. NPO 649).
2. Austria, Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1640, men. Wiedeń, Hans Jacob Stadler (znak: ptak stojący w prawo, wpisany w koło). Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 138; Voglhuber 1971, s. 28 (d. NPO 650).
 3. Węgry, Leopold I (1657–1710), 10 dukatów 1703 bite stemplem talara, Nagybánya (Baia Mare). Jungwirth 1975, 114-a-1; Huszár 1979, 1282 (d. NPO 667).
 4. Austria, Maciej (1608–1619), 10 dukatów 1613, men. Wiedeń, Matthias Fellner v. Feldegg (znak: podwójna linia łamana wpisana w koło). Voglhuber 1971, s. 27; Krause, Mishler 1992, 62/1763; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 100 (d. NPO 666).
 5. Austria, Leopold I (1657–1710), 10 dukatów 1661, men. Wiedeń, Andrea Cetto (AC). Jungwirth 1975, 12-a-1; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 160 (d. NPO 651).
 6. Czechy, Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1645, men. Praga, Jakob Wolker (znak: dłoń trzymająca gwiazdę). Halačka 1988, typ 1150 (d. NPO 655).
 7. Morawy, Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1648, men. Brno, Johann Conrad Richthausen (znak: trójkąt podwójny na okręgu). Halačka 1988, typ 1228; Krause, Mishler 1992, 51/229.2; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 146 (d. NPO 662).
 8. Czechy, Ferdynand II (1619–1637), 10 dukatów 1637, men. Praga, Jakob Wolker (znak: dłoń trzymająca gwiazdę). Halačka 1988, typ 713 (d. NPO 654).
 9. Hiszpania–Nowa Granada, Karol III (1759–1788), 8 escudos 1780, men. Popayán. Krause, Mishler 1992, 147/50.2a (d. NPO 668).
 10. brak.
 11. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1639 bite stemplem talara, men. Nagybánya (Baia Mare). Huszár 1979, 1213; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 137 (d. NPO 656).
 12. Austria, Leopold I (1657–1710), 5 dukatów 1659, men. Wiedeń, Franz Faber von Rosenstock (znak: rozeta w perełkowej obwódce). Jungwirth 1975, 8-a-2; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 158 (d. NPO 669).
 13. Austria, Leopold I (1657–1710), 6 dukatów 1683 bite stemplem talara, men. Wiedeń, Matthias Mittermayer (MM). Jungwirth 1975, 56-a-3 (talar: 52-a-10); Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 182 (d. NPO 659).
 14. Moguncja, arcybiskupstwo, Jan Filip von Schönborn (1647–1673), dukat 1653, Matthias Fischer (MF). Nicol 1994, 525/107 (d. NPO 732).
 15. Salzburg, arcybiskupstwo, Zygmunt III von Schrattenbach (1753–1771), dwudukat 1769. Krause, Mishler 1992, 79/412; Probst 1959, 2239 (d. NPO 803).
 16. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), dukat 1736, men. Berlin, Ernst Georg Neubauer (EGN). Nicol 1994, 650 (d. NPO 749).
 17. Norymberga, dukat pokoju 1648 (data w chronogramie).
 Av. DVCATVS· REIPVB: NORIMBERG:, orzeł zwrócony w prawo (heraldycznie w lewo).
 Rv. ✠QVI reX IVstItIce IVDICIVMqVe VenI, uskrzydłona postać kobieca obejmująca dwie tarcze herbowe.
 Ten typ dukata stanowi okazjonalną odmianę z 1648 r. emisji z aniołem między tarczami z lat 1646, 1647 i 1649, wybitą z okazji pokoju westfalskiego — układu kończącego

- Wojnę Trzydziestoletnią (1618–1648), podpisanego w Münster i Osnabrück. Krause, Mishler 1992, 300/1830; Nicol 1994, 585/1828; Friedberg 1965, 1722 (d. NPO 708).
18. Węgry, Rudolf (1576–1608), floren 1593, men. Krzemnica.
Av. RVDOL II·D·G·RO — ·I·S·AV·GE·HV·B·R, siedząca Madonna z Dzieciątkiem, poniżej, w otoku mała tarcza herbowa.
Rv. S·LADISLAVS — REX·1593, św. Władysław stojący en face z toporem i jabłkiem panowania, z boków K-B.
Huszár 1979, 1002 (d. NPO 730). Zob. też nr 83 i 100.
 19. Saksonia Elektorska, Fryderyk August II (August III) (1733–1763), dukat wikariacki 1745, men. Drezno, b.zn. Czapski 1880, 6676; Kamiński-Żukowski 1980, 1535; Haupt 1963, s. 72.
 20. Turcja, Süleyman I (926–974 AH = AD 1520–1566), altün 926 AH = AD 1520, men. Qostantinija (Konstantynopol). Edhem 1334, s. 206, nr 688, 89, tab. 6 : 688; Schaendlinger 1973, s. 24, 49 (d. 796 NPO)¹.
 21. Śląsk, Księstwo Ziębicko-Oleśnickie, Jan (1536–1565), dukat 1553, men. Reichenstein (Złoty Stok), Michael Stolz (M-S). Friedensburg, Seger 1901, 2119 (il. 2123); Saurma-Jeltsch 1883, 68 (il. XXV: 19) (d. NPO 706).
 22. Brandenburgia-Ansbach, Fryderyk II, Albrecht i Chrystian (1625–1633), 10 dukatów 1626, bite stemplem talara, men. Norymberga. 35,11 g, 42,2 mm. Prokisch *e.a.* 2004, s. 69, 1C.5.2 nie notuje — winno być: 1/2 (talar: 8/2, znane odbitki w cynie-ołowiu); Nicol 1994, 144/KM 50.1/Dav. 6236 (talar) (d. NPO 660).
 23. Czechy, Rudolf II (1576–1612), 5 dukatów 1597, Praga, Zuzana Erckerová (znak: podwójna lilia). Halačka 1987, typ 279, odbitka półtalara typu 316; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 83 (d. NPO 671).
 24. Erfurt, okupacja szwedzka, Krystyna (1632–1654), dukat podwójny 1646, men. Erfurt.
Av. CHRISTINA D·G·SVEC — GOTH·VAND·REGINA, popiersie królowej 3/4 w lewo pod tetragramem IHWH w promieniach, otoczone gałązką laurową i palmową. Data u dołu w ozdobnym kartuszu 1·6·4·6.
Rv. PR·FINL·DVX·ET·HON·ET·CAREL DOM·IN, pod koroną ozdobna, pięciopopłowa tarcza herbowa Szwecji.
W starszej literaturze przypisywany mennicy ryskiej. Sammlung Bruun 1914, 1107; Ahlström, Almer, Jonsson 1980, s. 173, nr 34a (d. NPO 764).
 25. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jerzy III, Ludwik IV i Chrystian (1639–1663), dukat 1659, men. Brzeg, mincmistrz Christian Pfahler (znak: skrzyżowane haki na tle serca), wardajn Elias Weiss (E W). Nicol 1994, 791/Fr3200; Friedensburg, Seger 1901, 1776 (d. NPO 787).
 26. Państwo Kościelne, Benedykt XIV (1740–1758), pół cekina (*mezzo zecchino*) 1743, men. Rzym. Krause, Mishler 1992, 820/C 23a (d. NPO 798).
 27. Śląsk, Rudolf II (1576–1612), 6 dukatów 1587, Wrocław, Dietrich Bussa/Busch (znak: dwa skrzyżowane haki górnicze, między nimi x). Halačka 1987, typ 466 (ten egz.), odbitka talara typu 470 (d. NPO 657).

¹ Monetę określiła p. Dorota Malarczyk z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

28. Bawaria, Maksymilian III Józef (1745–1777), 5 dukatów na zaślubiny Maksymiliana III Józefa i Marii Anny Saskiej (córki Augusta III), 1747, men. Monachium, medalier Franz Andreas Schega (F·A·S·; SCHEGA F·).
 Av. [D·G·MAX·IOS·U·B·& P·S·D·C·P·R·S·R·I·A·& E·L·L·& MAR·AN·R·P·P· & S·]
 dwa popiersia nałożone w prawo, sygn. [F·A·S·].
 Rv. [BENEDICAT VOS OMNIPOTENS BENEDICTIONIBUS CÆLI DESUPER-
 GEN· C· 49 ·V· 25 ·], pod promienistym Okiem Opatrzności personifikacja Bawarii
 klęcząca przed piramidą z napisem: DA / VIVAT / BAVARIA / IVNCTA / SAXONÆ / ITA
 / PRECAMVR/ STATVS / BOIARÆ, poniżej leżąca tarcza herbowa, w odcinku SCHEGA
 F· **. Legendy otokowe obu stron słabo czytelne.
 Forrer 1912, s. 377–379; Krause, Mishler 1992, 240/218; Nicol 1994, 102/218; Re-
 immann 1892, III, 7509 (d. NPO 792).
29. Śląsk, Wrocław (miasto), Maciej II (1611–1619), dwudukat 1617, na koronację Fer-
 dynanda II jako króla Czech.
 Av. * MATTHIAS·D·G·ROM: IM:S·A·GER:HVN:BOHE:REX D:SILES·, małe po-
 piersie cesarza w koronie i w zbroi z kryzą, w prawo.
 Rv. MONETA-WRATISL· w dolnej części otoku, w górnym polu pod koroną dwie
 gałązki i monogram F/II oraz napis w dwóch wierszach LEGITI-MECER: / TAN-TI-
 BVS · nad pięciopółowym herbem Wrocławia umieszczonym w dolnym polu i roz-
 dzielającym datę 16–17.
 Friedensburg, Seger 1901, 3466; Kopicki 1983, 521; Krause, Mishler 1992, 644/526.
 (d. NPO 750).
30. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jan Chrystian i Jerzy Rudolf (1602–1621), du-
 kat 1611, men. Reichenstein (Złoty Stok). Friedensburg, Seger 1901, nr 1469; Nicol
 1994, 791/Fr 3166 (d. NPO 791).
31. Państwo Kościelne, Benedykt XIV (1740–1758), pół cekina (*mezzo zecchino*) 1755,
 men. Rzym. Krause, Mishler 1992, 820/C 23a (d. NPO 800).
32. Besançon, miasto cesarskie, 2 pistole 1653, z imieniem Karola V.
 Av. * CAROLVS·V·IMPERATOR·AVG, popiersie cesarza w wieńcu laurowym
 i zbroi w prawo.
 Rv. * MON·AUR·CIVIT·IMP·BISVNTINÆ·1653, dwugłowy orzeł, na piersi tarcza
 herbowa miasta z orłem w lewo między dwiema kolumnami.
 Poey d'Avant 1961, 5419, pl. CXXIV/2 — pistol 1654 (podwójny pistol 1653 nie
 jest u niego notowany), Friedberg 1965, 408; Schulten 1974, s. 32–33; Hobson 1971,
 s.79, il. 93 (d. NPO 775).
33. Fürstenberg-Pürglitz (Křivoklát), Karol Egon I (1762–1787), dukat 1772, men. Praga.
 Av. CAROLUS·EGON·PRIN· — IN·FÜRSTENBERG, popiersie księcia w prawo.
 Rv. LANDG·[BAR·&STUL·C:]IN·HEILIG·& WERD:1772·, pod mitrą książęcą, na
 płaszczu otoczona bordiurą tarcza z orłem z czteropółową tarczą herbową na piersi.
 Wybity z przetopionych monet celtyckich ze skarbu znalezionej w 1771 r. w miej-
 scowości Podmokły za specjalnym zezwoleniem cesarzowej Marii Teresy w liczbie
 5000 egz. Nicol 1994, 349 (d. NPO 719); Holzmair 1946, s. 27, nr 38 (uważa za
 niemożliwe do stwierdzenia, czy istotnie do wybicia tych dukatów użyto celtyckiego
 złota).

34. Turcja, Murād III (982–1003 AH = AD 1574–1595), altūn 982 AH = AD 1574, men. Misr (Kair). Edhem 1334, s. 414, nr 1357; tab. 12: 1357; Schaendlinger 1973, s. 23, 25, 53, tab. 2: 32 (d. 797 NPO)².
35. Niemcy, Brunzswik-Wolfenbüttel, August Wilhelm (1714–1731) dukat 1730 z okazji 200-lecia Konfesji Augsburskiej, men. Brunzswik, Johann Heinrich Thiele (IHT). Av. AUGUST WILH DG DUX BR & L., popiersie księcia w peruce z długimi włosami i w stroju rzymskim w prawo.
Rv. napis 7-wierszowy: ✠✠✠ MEMORIA / AUGUSTANA CONFESSIONI / POST CC·ANNOS / PIE AC FELICITER / DXXVIVN: AN: CIOIOCCXXX / RENOVATA· ✠ IHT ✠ / ·✠·
Nicol 1994, 278 (d. NPO 766).
36. Węgry, Maciej I Korwin (1458–1490), floren b.d. [1466–1467], men. Sybin (Sibiu, Hermannstadt), kammergraf Christophorus de Florentia (h-x). Av. ✠ MATHIAS ·D·G·R·VnGARIE, czteropolowa tarcza herbowa (Rzeki, kruk, lew i Krzyż podwójny).
Rv. ·S·LADISL·AVS·REX, św. Władysław z toporem i jabłkiem panowania, z aureolą z boków h-x.
Huszár 1979, 673a; Pohl 1974, K3-3 (d. NPO 687).
37. Saksonia Elektorska, Fryderyk August I (August II) (1694–1733), dukat wikariacki 1711, men. Drezno, b.zn. Czapski 1880, 6667; Kamiński-Żukowski 1980, 619; Haupt 1963, s. 67 (d. NPO 685).
38. Śląsk, Księstwo Ziębicko-Oleśnickie, Joachim, Henryk III i Karol II (1553–1562), dukat 1557, men. Złoty Stok, b.zn. Av. IOACH·HENRI·KARL·D·G·DVC·MVNSTER·, tarcza z herbem pięciopółowym, powyżej data 1557.
Rv. MONE·AVRE·REICHSTEN·, św. Krzysztof z Dzieciątkiem na ramieniu.
Friedensburg, Seger 1901, 2110 (d. NPO 617).
39. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jan Chrystian i Jerzy Rudolf (1602–1621), dukat 1610, men. Złoty Stok, Christoph Tuchmann (CT). Friedensburg, Seger 1901, 1453 (d. NPO 619).
40. Węgry, Leopold I (1657–1705), dukat 1698, men. Krzemnica. Zob. opis nr 114. Huszár 1979, 1322 (d. NPO 723).
41. Konstancja, biskupstwo, Jan Franciszek II Schenk von Stauffenberg (1704–1740), dukat 1737. Krause, Mishler 1992, 263/10; Nicol 1994, 295 (d. NPO 804).
42. Saksonia-Saalfeld, Jan Ernest (1680–1729), dukat 1717 (w chronogramie) na 200-lecie Reformacji.
Av. [jabłko królewskie] IVBILÆVM·SAALFEL·DIA AGIT IN·LÆTITIA w otoku przedzielonym tarczami herbowymi, półpostać księcia w prawo, przed nim hełm z pióropuszem.
Rv. ✠ DOGMATA LV·THERI STABVNT IN SECVLA, popiersie Marcina Lutra *en face* z Biblią, na której literki V·D / M·I. Æ; po lewej, przy popiersiu, małe literki SE?, z boków data 15–17.
Nicol 1994 724/Fr3004; Reimann 1892, III, 7575 (d. NPO 785).

² Monetę określiła p. Dorota Malarczyk z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

43. Węgry, Karol III (VI) (1711–1740), dukat 1738, men. Krzemnica. Zob. opis nr 90. Huszár 1979, 1586 (d. NPO 698).
44. Brandenburgia, Fryderyk Wilhelm Wielki Elektor (1640–1688) dukat 1671, men. Berlin, Jobst Liebmann (I-L). Bahrfeldt 1913, 51 (d. NPO 702).
45. Lubeka, biskupstwo, Chrystian August Holsztyński (1706–1726), dukat 1724. Krause, Mishler 1992, 291/1508; Friedberg 1965, 1465 (d. NPO 783).
46. Norymberga, dukat *Lämmleinsdukaten* „1700” (w chronogramie) [bicie późniejsze], z okazji nowego stulecia, b.zn.
 Av. ✠ SECVLVM NOVVM CELEBRAT RESP· NORIBERGENSIS·, trzy ozdobne tarcze herbowe zwieńczone gołąbkami z gałązką oliwną w dziobie.
 Rv. TEMPORA NOSTRA PATER DONATA PACe CORONA, Baranek z proporczykiem z napisem PAX stojący w lewo na kuli ziemskiej.
 Krause, Mishler 1992, 301; Nicol 1994, 585 (d. NPO 754); Prokisch *e.a.* 2004, s. 208, 1C.26 – 20/206, przypis 1: bez znaku mincerza GFN, późniejszego bicia z zachowaniem niezmienionej daty. Por. nr 118 i 134 — egzemplarze sygnowane.
47. Prusy, Fryderyk Wilhelm (1640–1688), dukat 1660, men. Królewiec. Bahrfeldt 1901, 1616 (d. NPO 699).
48. Czechy, Maciej (1611–1619), 10 dukatów b.d., men. Praga, Beneš Hübmer (znak: półksiężyc i gwiazda).
 Av. ✠ MATTHIAS D·G·ROM·IMP·S·A·G·H·BO·REX, popiersie cesarza w zbroi i z kryzą w prawo, u dołu znak męniczy.
 Rv. ✠ MAXI·I·CARO·V·ET FERD·D·G·ROM·CÆS·REG·HISP·, trzy popiersia w prawo nakładające się profilami: cesarz Maksymilian I, Karol V, Ferdynand.
 Halačka 1987, typ 478 (d. NPO 652).
49. Austria, Maria Teresa (1740–1780), 5 dukatów 1743, men. Wiedeń. Eypeltauer 1973, 5 (d. NPO 672).
50. Czechy, Maciej (1611–1619), dwudukat 1614, Praga, Beneš Hübmer (znak: półksiężyc i gwiazda). Halačka 1987, typ 486 (d. NPO 664).
51. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jan Chrystian i Jerzy Rudolf (1602–1621), dukat 1607, Friedensburg, Seger 1901, 1414 (d. NPO 618).
52. Państwo Kościelne, Benedykt XIV (1740–1758), pół cekina (*mezzo zecchino*) 1741, men. Rzym. Krause, Mishler 1992, 819/C 23a (d. NPO 802).
53. Brandenburgia-Ansbach, Fryderyk II, Albrecht i Chrystian (1625–1633), dukat 1627, men. Norymberga. Prokisch *e.a.* 2004, s. 69, 1C.5.2. — 7/3; Nicol 1994 150 (d. NPO 789).
54. Węgry, Esterhazy, Mikołaj Józef (1762–1790), dukat 1770, men. Wiedeń? Davenport 1964a, 1187; Friedberg 1965, 113; Krause, Mishler 1992, 72/3 (d. NPO 703).
55. Moguncja, arcybiskupstwo, Jan Filip von Schönborn (1647–1673), dukat 1655, Mathias Fischer (MF). Nicol 1994, 525/107 (d. NPO 705).
56. Moguncja, arcybiskupstwo, Jan Filip von Schönborn (1647–1673), dukat 1651, Etherius Hettinger (ET). Nicol 1994, 525 (d. NPO 680).
57. Norymberga, dukat okolicznościowy „Siła przyzwyczajenia” b.r. [ok. 1800]
 Av. [rozetka] GEWONHEIT HAT HIER GUTE KRAFFT, ogrodnik przekopujący ogród.

- Rv. [rozetka] HIER ABER SIE VIEL BOESES SCHAFFT, dwaj szlachcice siedząc przy stole wznoszą toast i grają w kości (?).
 UBS Frankfurt am Main 150: 552; UBS Zurich 57: 1989 (d. NPO 774). Odbitka srebrna: Hirsch 267: 1333, publikowana z przypuszczeniem, że to Christian Wer-muth (syn?). Gdyby przypuszczenie to było słuszne, byłby to medal saski, nie no-rymberski.
58. Węgry, Władysław I Warneńczyk (1440–1444), floren b.d. [1441], men. Sybin (Si-biu, Hermannstadt), Jacobus, dzierżawca i zarządca mennicy (h-I).
 Av. ✠WLADISLAVS·D·G·R·VnGARIE·, czteropolowa tarcza herbowa (Rzeki, Orzeł, Pogoń, Krzyż podwójny).
 Rv. ·S·LADISL·AVS· REX, św. Władysław stoi z toporem i jabłkiem panowania, w aureoli, z boków h-I.
 Pohl 1974, F1-3; Huszár 1979, 597 (d. NPO 716).
59. Bamberg, biskupstwo, Lotar Franciszek von Schönborn (1693–1729), dwudukat 1696 (1697?) na pokój w Rijswijk, men. Norymberga.
 Av. L· F· G· D· A· &· E· M· E· B·, pod czapką elektorską na płaszczu owalna tarcza z siedmiopolowym herbem arcybiskupstwa mogunckiego, biskupstwa bamberskiego i Schönbornów, niżej 16-96·✠·.
 Rv. ARA PACIS·, ołtarz zdobiony girlandami, na nim płonie stos broni i znaków wojskowych.
 Część literatury przypisuje tę serię dukatów i dwudukatów z różnymi rewersami temuż Lotarowi Franciszkowi von Schönborn jako arcybiskupowi-elektorowi Mo-guncji (którym został w 1695 r., zatrzymując również biskupstwo bamberskie). Roz-różnienie to ma, zdaje się, czysto formalne znaczenie. Prokisch *e.a.* 2004, s. 17, zwraca uwagę, że seria (którą przypisuje Bambergowi) nosi fikcyjną datę, skoro po-kój w Rijswijk zawarto 30 X 1697 roku. Reimmann 1892, 7420; Nicol 1994, 526; Krause, Mishler 1992, 294; Friedberg 1965, 1600 (d. NPO 701).
60. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), dukat 1737, men. Berlin. Nicol 1994, 650 (d. NPO 709).
61. Czechy, Rudolf II (1576–1612), 10 dukatów 1610, Praga, Beneš Hübmer (znak: pół-księżyc i gwiazda). Halačka 1987, typ 276 (d. NPO 658).
62. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jerzy Wilhelm (1672–1675), 5 dukatów 1675, pośmiertne, bite stemplem półtalara, men. Brzeg, Samuel Koller (SK). Friedensburg, Seger 1901, 1974 (d. NPO 621).
63. Śląsk, Ferdynand II (1619–1637), dukat podwójny 1636, men. Wrocław, Hans Zies-ler (H-Z). Halačka 1988, typ 971 (ten egz.) (d. NPO 661).
64. Anhalt-Bernburg, Wiktor II Fryderyk (1721–1765), dukat 1761, men. Harzgerode, mincmistrz Johann Gotfried Siegel (IGS).
 Av. VICTOR FRID·D·G·P·ANH·DVX·S·A·&· W·C·A·D·B·&·S·, wewnątrz: SE-NIOR·DOMVS; wielopolowa tarcza herbowa pod mitrą książęcą, pod tarczą: 17·I·G·S·61.
 Rv. PERRVMPENDVM na wstędze biegnącej półkoliście u góry; ukoronowany niedźwiedź kroczący w lewo po murze z blankami.
 Nicol 1994, 33/54 (d. NPO 784).

65. Państwo Kościelne, Benedykt XIV (1740–1758), pół cekina (*mezzo zecchino*) 1740, men. Rzym. Krause, Mishler 1992, 819/C 23a (d. NPO 801).
66. Austria, Karol VI (1711–1740), 10 dukatów 1716, men. Wiedeń. Jungwirth 1975, 170-a-1; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 216 (d. NPO 653).
67. Austria, Leopold I (1657–1705), 5 dukatów 1663, men. Wiedeń, Andrea Cetto (AC). Jungwirth 1975, 16-a-2; Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, s. 162 (d. NPO 670).
68. Niderlandy Hiszpańskie, Brabancja, Albrecht i Elżbieta (1599–1621), podwójny dukat b.d., men. Antwerpia. Enno van Gelder, Hoc 1960, 282-1 (d. NPO 771).
69. Brunzwik-Lüneburg-Callenberg (Hanower), Jerzy Ludwik (Jerzy I, król Wielkiej Brytanii) (1698–1727), dukat 1712, men. Zellerfeld, Heinrich Christian Bonhorst (HCB). Nicol 1994, 233 (d. NPO 779).
70. Saksonia Elektorska, Fryderyk August I (1694–1733), ½ dukata 1702, men. Lipsk, [ryba?], Ernst Peter Hecht (EPH). Czapski 1891, 7784 (d. NPO 742).
71. Gdańsk, Zygmunt III (1587–1632), dukat 1595, men. Gdańsk, Philip Klüwer, zarządca (PK i ręka ze sztyltem). Czapski 1891, 7321 (d. NPO 720).
72. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jerzy III, Ludwik IV i Chrystian (1639–1663), dukat 1653, men. Brzeg, Christian Pfahler (znak: skrzyżowane haki na tle serca). Friedensburg, Seger 1901, 1725 (d. NPO 620).
73. Węgry, Maciej I Korwin (1458–1490), floren b.d. [1465–1470], men. Nagybánya (Baia Mare), emisja bana Chorwacji, Sławonii i Maczwy, Nikoła Iločkiego (Újlaky; wojewoda siedmiogrodzki, tytularny król Bośni 1471–1477), znak n i tarcza z kołem z 7 szprychami.
Av. ✠ MATHIAS · D · G · R · VnGARIE, czteropolowa tarcza herbowa (Rzeki, kruk, lew, Krzyż podwójny).
Rv. · S · LADISL · AVS · RCX, św. Władysław z toporem i jabłkiem panowania, w aureoli, z boków n i tarcza z kołem.
Huszár 1979, 674; Pohl 1974, K1-23; Rauch und Nudelman 58: 2374 i 2375 (d. NPO 690).
74. Węgry, Maksymilian II (1564–1576), floren 1570, men. Krzemnica.
Av. MAX · II · D · G · ET · R · I · S · AV · GE · H · B · R · , Madonna siedząca na półksiężycu z Dzieciątkiem na prawym ręku, poniżej mała tarcza herbowa.
Rv. S · LADISLAVS · REX · 1570, św. Władysław stoi *en face* z toporem i jabłkiem panowania, z boków K-B.
Huszár 1979, 973 (d. NPO 760).
75. Anglia, Wilhelm III i Maria (1688–1694) ½ gwinei 1690, men. Londyn. Krause, Mishler 1992, 361/KM-G 476.1 (d. NPO 758).
76. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jerzy III, Ludwik IV i Chrystian (1639–1663) dukat 1658, men. Brzeg, mincmistrz Christian Pfahler (znak: skrzyżowane haki na tle serca), wardajn Elias Weiss (E-W). Nicol 1994, 791/Fr 3200; Friedensburg, Seger 1901, 1767 (d. NPO 786).
77. Polska, Stanisław August (1764–1795), dukat 1781, men. Warszawa, Efraim Brenn (E.B.). Plage 1913, 441; Kamiński-Kopicki 1976, nr 336 (d. NPO 747).
78. Tyrol, Leopold V (1619–1632), dukat b.d., men. Hall.
Av. LEOPOLDVS · D · : · G · ARCHID · AV, arcyksiążę stoi ¾ w prawo, z mieczem i berłem.

- Rv. DIVVS·LEO:-POLDVS·, św. Leopold w zbroi, z proporcem i miniaturą kościoła.
Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, tabl. 23/1-6; Krauze, Mishler 1992, 53/815 (d. NPO 739).
79. Brandenburgia-Ansbach, Albrecht III (1625/1639–1667), dukat 1651, men. Norymberga. Prokisch *e.a.* 2004, s. 70, 1C.5.3 – 2/27; Nicol 1994, 150 (d. NPO 691).
80. Wenecja, Jan Corner II (1709–1722), cekin (*zecchino*) b.r.
Av. IOAN [C]RNEL:-S/M/V/E/N/E/T·, stojący św. Marek podaje porzecz kłęczącemu doży, wzdłuż proporca: D/V/X.
Rv. SIT·T·XPE·DATX·TV-REGIS·ISTE·DVCA, Chrystus stojący w mandorli.
Krause, Mishler 1992, 513/Fr1372 (d. NPO 770).
81. Erfurt, okupacja szwedzka, Gustaw II Adolf (1631–1632), dukat pośmiertny 1634, men. Erfurt, Johann Schneider zw. Weissmantel (znaki astrologiczne).
Av. * * GUSTA·ADOLPH·D·G·SUEC·GOTH·VAND·REX, popiersie króla w wieńcu laurowym, w szacie z koronkowym kołnierzem, w prawo.
Rv. PR·FINL·DVX·ET·HON·ET CAREL·DOM·INGER·, pod koroną rozdzielającą datę 16–34 pięciopółowa tarcza herbowa; z lewej X na krzyżu, z prawej ☿ na krzyżu (Merkury).
Ahlström, Almer, Jonsson 1980, s. 167, nr 15f; Nicol 1994, 321/54 (d. NPO 696) (patrz też nr 103 i 136 – dukaty 1633).
82. Brandenburgia, Fryderyk Wilhelm Wielki Elektor (1640–1688), dukat 1643, men. Berlin, Andreas Berlin (A.B.). Krause, Mishler 1992, 245/214; Bahrfeldt 1913, nr 36, il. 36a; Nicol 1994, 132/214 (d. NPO 751).
83. Węgry, Rudolf (1576–1608), floren 1601, men. Krzemnica. Opis jak nr 18. Huszar 1979, 1002 (d. NPO 744).
84. Moguncja, arcybiskupstwo, Anzelm Kazimierz Wamboldt von Umstaed (1629–1647), dukat 1646, men. Moguncja, Etherius Hettinger (ET przedzielone skrzyżowanymi hakami).
Av. ANSELM / CASIMIR / D·G·A·R·EP· / MO·S·R·I·PER / G·AR·CA·P·E w kwadratowej ramce otoczonej gałązkami.
Rv. PER·GER·ARC·CA·PR·ELE E(skrzyżowane haki)T 16-46, czteropółowa tarcza herbowa pod mitrą książęcą rozdzielającą datę 16-46.
Nicol 1994, 525/KM 96; Krause, Mishler 1992, 293; Friedberg 1965, 1591 (d. NPO 715).
85. Frankfurt, okupacja francuska, dukat kontrybucyjny 1796.
Av. napis w 7 wierszach otoczony wieńcem laurowym: AUS DEN / GEFÆSEN / DER KIRCHEN UND / BURGER / DER STADT / FRANCKFURT· / 1796·.
Rv. widok miasta od strony rzeki, z łodziami i mostem.
Joseph, Fellner 1896, 964 (d. NPO 717).
86. Niderlandy Zjednoczone, Kampen, dukat b.d. [ok. 1590] typu hiszpańskiego.
Av. ·FERDINT DVC A·R·P· IMP· CAMPE· VA·, ukoronowane popiersia Ferdynanda V Aragońskiego (1479–1516) i Izabeli Katolickiej (1497–1504) zwrócone do siebie, między nimi litera C.
Rv. SVB [VMBRA ALA]RVM TVARV pod koroną, wielopółowa hiszpańska tarcza herbowa.

- Friedberg 1965, 28; Hobson 1971, s. 68, il. 79; SBV Zürich 38: 2690 (d. NPO 794).
87. Niderlandy Hiszpańskie, Brabancja, Albrecht i Elżbieta (1599–1612), podwójny suweren 1616, men. Bruksela. Enno van Gelder, Hoc 1960, 304-3, il. 304-7b (d. NPO 665).
88. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jan Chrystian i Jerzy Rudolf (1602–1621), 4 dukaty 1610, men. Złoty Stok, Christian Tuchmann (CT). Nicol 1994, 792/Fr 3152; Friedensburg, Seger 1901, 1446 (d. NPO 782).
89. Śląsk, dominium Reichenstein (Złoty Stok), Wilhelm z Rožmberka (1581–1592), 3 dukaty b.d. [1585], men. Reichenstein (Złoty Stok). Kopicki 1983, nr 706a; Friedensburg, Seger 1901, 2494 (d. NPO 727).
90. Węgry, Karol III (VI) (1711–1740), dukat 1713 lub 1715, men. Krzemnica.
Av. CAROLUS:VI:D:G-R:I:S:A:G:H:H:B:R, cesarz w pełnej postaci $\frac{3}{4}$ w prawo, z mieczem i jabłkiem panowania, z boków K-B.
Rv. PATRONA·REGNI·HVNGARIÆ 171[3? 5?], Madonna z Dzieciątkiem i berłem w promieniach, poniżej w otoku tarcza herbowa.
Huszár 1979, 1585 (d. NPO 756).
91. Państwo Kościelne, Benedykt XIV (1740–1758), pół cekina (*mezzo zecchino*) 1751, men. Rzym. Krause, Mishler 1992, 820/C 23a (d. NPO 799).

DUKATY W PASIE POD KOŁNIERZEM:

92. Węgry, Franciszek II Rakoczy (1703–1711), floren 1707, men. Krzemnica.
Av. MON:NOV:-AVR:R:HVNG, tarcza z herbem węgierskim (Rzeki i Krzyż podwójny) na kartuszu.
Rv. ·PATRONA·HVNG·1707, Madonna z Dzieciątkiem i berłem w ręku, z boków K-B.
Huszár 1979, 1521 (d. NPO 778).
93. Moguncja, arcybiskupstwo, Jan Filip von Schönborn (1647–1673), dukat 1651, Moguncja, Etherius Hettinger (ET). Nicol 1994, 525 (d. NPO 726).
94. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), dukat 1720, men. Berlin, Johann Georg Neubauer (I.G.N.). Nicol 1994, 650 (d. NPO 695).
95. Niderlandy Zjednoczone, Zwolle, dukat 1656 z tytułaturą Ferdynanda III (1637–1657). Krause, Mishler 1992, 605/34; Friedberg 1965, 81 (d. NPO 777).
96. Siedmiogród, Zygmunt Báthori (1581–1602), dukat 1594, men. Sybin (Sibiu, Hermannstadt).
Av. ·MONET·RA·IL·SIGI·B·DS·, św. Władysław stojący en face w zbroi, z jabłkiem panowania i toporem, z boków 15-94.
Rv. ❀PATRONA·VNGARIE❀, Madonna z Dzieciątkiem na półksiężycu, u dołu w otoku herb.
Hess 1880, 193; Friedberg 1965, 152 (d. NPO 762).
97. Węgry, Leopold I (1657–1705), dukat 1686, men. Krzemnica. Opis jak nr 114.
Huszár 1979, 1321 (d. NPO 772).
98. brak.

99. Brandenburgia-Ansbach, Fryderyk II, Albrecht i Chrystian (1625–1633), dukat 1628, men. Norymberga. Prokisch *e.a.* 2004, s. 69, 1C.5.2. — 7/4; Nicol 1994, 150 (d. NPO 788).
100. Węgry, Rudolf (1576–1608), floren 1598, men. Krzemnica. Opis jak nr 18. Huszár 1979, 1002 (d. NPO 714).
101. Frankfurt, Józef I (1705–1711), dukat 1710, tzw. *Sturmdukat*, Johann Jeremias Freytag (IIF).
 Av. ✱ DVCATVS·NOVVS· REIPUBL· FRANCOFVRT, orzeł jednogłowy rozdzielający datę 17-10, u dołu inicjały I-F.
 Rv. ✱ NOMEN·DOMINI·TVRRIS· FORTISSIMA, na tle wzburzonego morza widok twierdzy, w którą biją pioruny; całość pod Okiem Opatrzności w promienistym trójkącie.
 Joseph, Fellner 1896, 607; Forrer 1904, s. 161; SBV Basel 34: 837 (d. NPO 752).
102. Niemcy, Brunzwik-Wolfenbüttel, August II (1634–1666), dukat 1639, men. Goslar lub Zellerfeld, Henning Schlüter (HS). Nicol 1994, 278 (d. NPO 731).
103. Erfurt, okupacja szwedzka, Gustaw II Adolf (1631–1632), dukat pośmiertny 1633.
 Av. ✱GVSTAV9 ADOLPH9 D·G·SVEC·GOTH·VAND·9 R·, popiersie króla w prawo, w szacie z koronkowym kołnierzem i w wieńcu laurowym na głowie.
 Rv. ✱ PR·FINL·DUX ET HON ET CAREL·DOM·ING, pod koroną i datą ·1·6·-·33· pięciowierszowy napis: IOH:X: EIN / GVTER·HIRTE· / LESSET·SEIN· / LEBEN·FVR· / DIE·SCHAFF / ozdobnik.
 Nicol 1994, 321/63 (d. NPO 700) (patrz też 136 – dukat 1633 oraz 81 – dukat 1634).
104. Szwecja, Gustaw III (1771–1792), dukat 1781, men. Sztokholm, Olof Lidijn (O.L.). Krause, Mishler 1992, 716/351; Sammlung Bruun 1914, 2051 (d. NPO 773).
105. Rosja, Elżbieta (1741–1761), czerwonec 1753 ze św. Andrzejem, b.zn., men. Moskwa.
 Av. Б·М·ЕЛИСАВЕТЪ·І·ИМП·ІСАМОД·ВСЕРОС·, popiersie cesarzowej w prawo.
 Rv. św. Andrzej z krzyżem, z boków 17-53, w odcinku: ФЕБР:5.
 Krause, Mishler 1992, 665/31.1; Dâčkov, Uzdenikow 1978, 71 (d. NPO 733).
106. Szwecja, Gustaw IV Adolf (1792–1809), dukat 1807, men. Sztokholm. Krause, Mishler 1992, 716/380; Sammlung Bruun 1914, 2113 (d. NPO 682).
107. Szwajcaria, Zurych, dukat 1761. Krause, Mishler 1992, 732/140 (d. NPO 769).
108. Akwizgran, miasto, ces. Franciszek I (1745–1765), dukat 1753. Nicol 1994, 27/49.117 (d. NPO 729).
109. Augsburg, miasto, Ferdynand III (1637–1657), dukat 1639, Nicol 1994, 50/73 (d. NPO 759).
110. Polska, Stanisław August (1764–1795), dukat 1791, men. Warszawa, Plage 1913, 451; Kamiński, Kopicki 1976, 347 (d. NPO 707).
111. Dania, Fryderyk IV (1699–1730), dukat koronacyjny b.r. [1699], men. Kopenhaga.
 Av. FRID·III·D·G·DAN·N·V·G·REX·, popiersie Fryderyka IV w peruce i zbroi w prawo, z odznaką Orderu Słonia na piersi.

- Rv. CHRIST·V·D·G·DAN·N·V·G· REX·, popiersie Chrystiana V w peruce i płaszczu w prawo, z odznaką Orderu Słonia na piersi.
Krause, Mishler 1992, 167; Friedberg 1965, 210 (d. NPO 678).
112. Śląsk, Ferdynand II (1619–1637), dukat 1636, men. Wrocław, Hans Ziesler (H Z). Halačka 1988, typ 979 (d. NPO 677).
113. Pomorze, Karol XII, kr. Szwecji (1697–1718), dukat 1709, men. Szczecin, Johann Memmies (IM). Krause, Mishler 1992, 307/Fr2121; Sammlung Bruun 1914, 1773; Kopicki 1981, 220/2 (d. NPO 737).
114. Węgry, Leopold I (1657–1705), dukat 1683, men. Krzemnica.
Av. LEOPOLD·D·G·R·I·S·A·G·H·B·REX·, cesarz w płaszczu i koronie, z jabłkiem panowania i berłem, $\frac{3}{4}$ w prawo, z boków K-B.
Rv. ·AR·AV·DV·BV·M·MOCO·TY·1683, siedząca Madonna z Dzieciątkiem, u dołu w otoku tarcza herbowa Węgier.
Huszár 1979, 1321 (d. NPO 738).
115. Śląsk, Księstwo Nyskie biskupów wrocławskich, Marcin Gerstmann (1574–1585), dukat 1581, men. Nysa.
Av. MARTINS·D·G·EPISCO·WRAT·, tarcza herbowa sześciopółowa pod mitrą biskupią, z boków 1-5 / 8-1.
Rv. MVNVS·CESAR·MAXIMILIAN, św. Jan Chrzciciel stojący z Barankiem.
Kopicki 1983, nr 582.3, s. 85 (d. NPO 674).
116. Szwecja, Gustaw IV Adolf (1792–1809), dukat 1806, men. Sztokholm, Olof Lidijn (O.L.). Krause, Mishler 1992, 716/380; Sammlung Bruun 1914, 2113 (d. NPO 748).
117. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), floren 1658, men. Krzemnica.
Av. FER·III·D·G·R·I·S·-·A·GE·HV·B·REX, cesarz w płaszczu i koronie, z jabłkiem panowania i berłem, stoi $\frac{3}{4}$ w prawo; z boków K-B.
Rv. ·AR·AV·DV·BV·MA·MO·CO·TY·1658, siedząca Madonna z Dzieciątkiem, w otoku u dołu tarcza herbowa Węgier.
Huszár 1979, 1216 (d. NPO 673).
118. Norymberga, *Lämmleinsdukaten* 1700 (w chronogramie), z okazji nowego stulecia, Georg Friedrich Nürnberger (G-F-N). Jak nr 46, lecz sygnowany. Prokisch *e.a.* 2004, s. 208, 1C.26 – 20/206; Krause, Mishler 1992, 301; Nicol 1994, 585 (d. NPO 763).
119. Brandenburgia-Ansbach, Krystyna Karolina Wirtemberska, regentka linii Ansbach (1723–1729), dukat 1726, men. Schwabach. Prokisch *e.a.* 2004, s. 75, 1C.5.7 -1/4; Nicol 1994, 151 (d. NPO 805).
120. Stolberg-Stolberg, Karol Ludwik (1761–1815) i Fryderyk Botha (1761–1768), dukat 1762. Nicol 1994, 803/C 42 (d. NPO 793).
121. Rosja, Piotr I Wielki (1689–1725), czerwonec 1711, b.zn., men. Moskwa. Petrov 1964, 126; Krause, Mishler 1992, 664/133 (d. NPO 676).
122. Węgry, Maria Teresa (1740–1780), dukat 1765, men. Krzemnica.
Av. M·THER·D·G·R·I·G·H·B·R·A·A·D·B·C·T·, cesarzowa z jabłkiem i berłem stojąca $\frac{3}{4}$ w prawo, z boków K-B.

- Rv. PATRONA ·REGNI-HUNGARIÆ ·1765·, Madonna z Dzieciątkiem i berłem siedząca na półksiężycu, pod którym ukoronowana tarcza herbowa. Eypeltauer 1973, 251 (d. NPO 7610).
123. Gdańsk, Jan Kazimierz (1649–1668), dukat 1661, Daniel Lesse (DL). Czapski 1871, 2201; Kamiński, Kurpiewski 1982, 931 (d. NPO 704).
124. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy II (1656–1680), dukat wikariacki 1657, men. Drezn. Haupt 1963, s. 59/61; Nicol 1994, 763/2720 (d. NPO 735).
125. Bawaria, Maksymilian III Józef (1745–1777), dukat 1764, men. Monachium. Nicol 1994, 99/228 (d. NPO 740).
126. Würzburg, biskupstwo, Jan Filip II von Greifenklau (1699–1719), goldgulden b.d. [1699]. Krause, Mishler 1992, 348/3683; Nicol 1994, 876/Fr3683 (d. NPO 697).
127. Rosja, Piotr I Wielki (1689–1725), czerwonec 1716, b.zn., men. Moskwa. Petrov 1964, 170; Krause, Mishler 1992, 664/151 (d. NPO 765).
128. Saksonia-Weimar, Jan Ernest, Fryderyk VII, Wilhelm IV, Albrecht II, Jan Fryderyk VI, Ernest III, Fryderyk Wilhelm, Bernard (1605–1622), goldgulden 1613, men. Saalfeld, Wolfgang Albrecht (WA).
Av. od lewej MONETA-NO:AVREA-8 FRAT:-DVC SAX, legenda przerywana u góry i po bokach małymi, podwójnymi tarczami, a u dołu trzema małymi tarczami; cztery półpostacie w rzędzie, en face, nad nimi jabłko panowania, w odcinku flores.
Rv. od lewej IVL·CLIVI-ET-MONTI:-LINEÆ-VINARI, legenda przerywana podobnie jak na Av.; cztery półpostacie jak na Av., w odcinku 16 WA 13.
Nicol 1994, 727/Fr3014 (d. NPO 790).
129. Szwecja, Karol XI (1660–1697), dukat 1683, men. Sztokholm, Daniel Faxell (DF). Krause, Mishler 1992, 715/202; Sammlung Bruun 1914, 1235 (d. NPO 686).
130. Saksonia-Altenburg, Jan Filip I, Fryderyk VIII, Jan Wilhelm IV, Fryderyk Wilhelm II (1603–1625), goldgulden 1614, men. Saalfeld.
Av. MONETA·NOVA·AVREA:4·FRAT:DVC:SAXONIC: w otoku przedzielonym u góry jabłkiem panowania; półpostacie czterech braci przedstawione po dwie zwrócone do siebie
Rv. IVL·CL[IVIÆ]:ET·MONTIVM·LINEÆ·ALDENBVR:, tarcza herbowa wielopolowa, u góry data 16-14.
Nicol 1994, 690/Fr2904 (d. NPO 753). Patrz też nr 217, 263.
131. Toskania, Jan Gaston (1723–1737), floren 1728, men. Florencja.
Av. IOAN·GASTO·I·D·G·M·DVX·ETR·, duża, ozdobna lilia.
Rv. ·S·IOANNES·BA·PTISTA·1728, siedzący św. Jan Chrzciciel z krzyżem, w lewo.
Krause, Mishler 1992, 505/Fr328 (d. NPO 741).
132. Frankfurt, Zygmunt Luksemburski (1410–1437), goldgulden b.d. [1418–1423], Jacob Proglin (znak: półksiężyc).
Av. ✽SIGISMV'D×RO'\\ORVM*REX, jabłko panowania w sześcioliściu.
Rv. MOnET·nO-FRA'CFOR'D', św. Jan Chrzciciel z berłem liliowatym w lewej dłoni, między stopami półksiężyc.

- Joseph, Fellner 1896 s.114–117, typ A.1 nr 103 i/b, rys. 36 s.117; Friedberg 1965, 982 (d. NPO 806).
133. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1615–1656), dukat 1641, men. Drezno, Constantin Rothe (C-R). Nicol 1994, 762/Fr2432; Haupt 1963, s. 50–51 (d. NPO 757).
134. Norymberga, *Lämmleinsdukat* 1700 (w chronogramie), z okazji nowego stulecia, Georg Friedrich Nürnberger (G-F-N). Jak nr 46, lecz sygnowany. Prokisch *e.a.* 2004, str. 208, 1C.26 – 20/206; Krause, Mishler 1992, 301; Nicol 1994, 585 (d. NPO 688). (Por. też nr 118).
135. Węgry, Maciej II (1608–1619), floren 1619, men. Krzemnica
Av. MATT·D·G·R·I·S·A·GE·HV·B·RE·X, cesarz w płaszczu i koronie, z jabłkiem panowania i berłem, 3/4 w prawo, z boków K-B.
Rv. AR·AV·DV·BV·MA·MO·CO·TY·1619, siedząca Madonna z Dzieciątkiem, u dołu w otoku tarcza herbowa Węgier.
Huszár 1979, 1083 (d. NPO 745).
136. Erfurt, okupacja szwedzka, Gustaw II Adolf (1631–1632), dukat pośmiertny 1633. Jak nr 103. Sammlung Bruun 1914, 921 (d. NPO 679).
137. Szwecja, Fryderyk I (1720–1751), dukat 1745, men. Sztokholm, Hans Malmberg (H-M.), Sammlung Bruun 1914, 1836 (d. NPO 743).
138. Rosja, Piotr I Wielki (1689–1725), czerwonec 1713, men. Moskwa, D-L — Diterik Leefken. Krause, Mishler 1992, 664/140; Petrov 1964, 168 (d. NPO 725).
139. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk I (1701–1713), dukat 1712, men. Berlin, C.S. — Christoph Stricker. Nicol 1994, 649 (d. NPO 675).
140. Siedmiogród, Karol III (VI) (1711–1740), dukat 1724, men. Karlsburg (Alba Julia). Hess 1880, 1274 (d. NPO 724).
141. Siedmiogród, Gabriel Bethlen (1613–1629), dukat 1627, men. Nagybánya (Baia Mare).
Av. ☉GAB·D·G·SA·RO·IM·ET·TRAN·PRIN, popiersie w prawo, z brodą, bez nakrycia głowy.
Rv. PAR·R·HVN·DO·SI·CO·OP·RAT·DVX·1627, Madonna siedząca z berłem i z Dzieciątkiem trzymającym jabłko królewskie, w promieniach; u dołu w otoku tarcza herbowa Węgier w owalnym kartuszu, z którego boków słabo widoczne N-B
Hess 1880, 698 (d. NPO 767).
142. Rosja, Piotr II (1727–1730), czerwonec 1729, b.zn., men. Moskwa. Petrov 1964, 176; Krause, Mishler 1992, 664/186 (d. NPO 712).
143. Śląsk, Leopold I (1657–1705), dukat 1704, men. Wrocław, Franz Nowak (FN). Jungwirth 1975 nie notuje tego rocznika; Halačka 1988, typ 1528 (ten egz.) (d. NPO 736).
144. Szwajcaria, Zurych, dukat 1745. Krause, Mishler 1992, 732/140 (d. NPO 776).
145. Węgry, Władysław II Jagiellończyk (1490–1516), floren b.d. [ok. 1491], men. Nagybánya (Baia Mare), kammergraf Bartholomeus Drágffy de Bélték (1490–1491; znak: n – tarcza ze strzałą między gwiazdami).
Av. WLADISLAV·S·R VNGARIE, Madonna z Dzieciątkiem między podwójnymi fialami, niżej orzeł.
Rv. ·S·LADISL·AVS REX, św. Władysław stoi na wprost, z boków n i tarcza.

- Huszár 1979, 761; Pohl 1974, L10-1 (d. NPO 710).
146. Polska, Stanisław August (1764–1795), dukat 1786, men. Warszawa. Plage 1913, 446; Kamiński, Kopicki 1976, 341 (d. NPO 721).
147. Węgry, Ferdynand I (1526–1564), floren 1557, men. Krzemnica.
 Av. ✠FERDINAND✠D-✠G✠R✠VNGARIE✠, siedząca Madonna z Dzieciątkiem, poniżej w otoku herb.
 Rv. S✠LADISLAVS✠-✠REX✠1557✠, św. Władysław stoi *en face* z toporem i jabłkiem panowania, z boków K-B.
 Huszár 1979, 895 (d. NPO 713).
148. Węgry, Maciej I Korwin (1458–1490), floren b.d. [1467], men. Krzemnica, kammergraf Iohannes Constorffer (Kanstrofer; K-I).
 Av. ✠MATHIAS✠D✠G✠R✠VnGARIE, czteropolowa tarcza herbowa (Rzeki, kruk, lew i Krzyż podwójny).
 Rv. ✠S✠LADISL-✠AVS✠REX, św. Władysław z toporem i jabłkiem panowania, z aureolą wokół głowy, z boków K-I.
 Huszár 1979, 674; Pohl 1974, K1-6 (d. NPO 689).
149. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1615–1656), „dukat Zofii” 1616, men. Drezno, Heinrich von Rehnen (b.zn.). Haupt 1963, s. 52, il. 194; Nicol 1994, 767; Załęska, Żakowska 1997, nr VI/3 (d. NPO 781). (Patrz też nr 156).
150. Mansfeld-Bornstedt, Franciszek Maksymilian (1644–1692) i Henryk Franciszek (1644–1715), dukat 1687, men. Eisleben.
 Av. FRANZ-MAX-HEINR-FRANZ-COM[.] IN MANSFELT, św. Jerzy na koniu w prawo, przebijający smoka.
 Rv. NOB-DOM-IN HELD-UNGEN SEB-E-SER, owalna, wielopolowa tarcza herbowa pod koroną, otoczona łańcuchem z Orderem Złotego Runa, data po obu stronach korony 16-87.
 Tornau 1977, 288 c/e-e; Nicol 1994, 535 (d. NPO 678).
151. Karyntia, Karol II Styryjski (1564–1590), dukat 1570, men. Klagenfurt. Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, tabl. 8/30 (d. NPO 694).
152. Lubeka, miasto, Ferdynand III (1637–1657), dukat 1656, Nicol 1994, 502; Krause, Mishler 1992, 291/1486 (d. NPO 780).
153. Salzburg, arcybiskupstwo, Zygmunt III von Schrattenbach (1753–1771), dukat 1770. Probst 1959, 2267; Krause, Mishler 1991, 54/C 76a (d. NPO 718).
154. Turcja, Mahmêd I (1143–1168 AH = AD 1730–1754), altün 1163 AH = AD 1749, men. Ğezâ’ir (Algier). Galib 1307, s. 297, nr 726; Schaendlinger 1973, s. 23, 25 (d. 795 NPO).
155. Augsburg, okupacja szwedzka, Gustaw II Adolf (1632), dukat 1632.
 Av. ✠GVSTAV:ADOLPH:D:G-SVECO:GOTHO:VANDALO:REX:MAG, popieranie króla w koronkowym kołnierzu, w wieńcu laurowym na głowie, *en trois quarts* w prawo.
 Rv. PRINC:FINLAND:DVX-ETHO:ET CAR-DOM-ING, pod koroną rozdzielającą datę 16-32 okrągła pięciopolowa tarcza herbowa Szwecji, u dołu kartusz z szyszką, herbem miasta.
 Sammlung Brunn 1914, 909; Nicol 1994, 50/68 (d. NPO 722).

156. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1615–1656), „dukat Zofii” 1616, men. Drezno, Heinrich von Rehnen (b.zn.). Haupt 1963, s. 52, il. 194; Nicol 1994, 767; Załęska, Żakowska 1997 nr VI/3 (d. NPO 734). (Patrz też nr 149).
157. brak.
158. Siedmiogród, Zygmunt Báthori (1581–1602), dukat 1589, men. Sybin (Sibiu, Hermannstadt).
Av. MONE·TRAS-IL-SIGI·B:D:S, stojący en face św. Władysław w zbroi, z jabłkiem panowania i toporem, z boków 15-89.
Rv. ❀PATRONA-VNGARIE❀, Madonna z Dzieciątkiem na półksiężycu, niżej w otoku herb.
Hess 1880, 175; Friedberg 1965, 152 (d. NPO 746).
159. Śląsk, Ferdynand III (1637–1657), dukat 1651, men. Wrocław, Georg Andreas Hübner (GH) i Georg Reichart (znak: łabędź w okręgu). Halačka 1988, typ 1264 (d. NPO 683).
160. Brunzwik-Wolfenbüttel, Karol I (1735–1780), dukat 1742, men. Brunzwik, Engelhard Johann Krull (EK). Nicol 1994, 279 (d. NPO 728).
161. Siedmiogród, Gabriel Bethlen (1613–1629), dukat 1620, men. Weißenburg (Alba Iulia), b.zn.
Av. GABRIEL·D·G·PRI:-TRANSY·, popiersie księcia w prawo, sięgające do krawędzi, w czapie z pióropuszem, szata na prawym ramieniu spięta małym krzyżykiem.
Rv. PAR·RE·HVNG·DOM·ET·SIC·CO·1620·, pod koroną, na kartuszu, owalna tarcza z herbem Bethlenów — dwa łabędzie zwrócone do siebie, z szypkami przesyty strzałą.
Hess 1880, 580, przypisuje mennicy w Weißenburgu (d. NPO 755).
162. Prusy, Fryderyk I (1701–1713), dukat koronacyjny 1701, men. Królewiec.
Av. FRIDERICUS REX, popiersie w wieńcu laurowym w prawo, w odcinku: UNCT:REGIOM / D:18·IAN·.
Rv. PRIMA MEÆ GENTIS, korona królewska, w odcinku 1701.
Nicol 1994, 49; Bahrfeldt 1904, 1941 (d. NPO 684).
163. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk I (1701–1713), dukat 1701, men. Berlin, Lorentz Christoph Schneider (L.C.S.). Nicol 1994, 649 (d. NPO 681).

CZĘŚĆ II: SREBRO

164. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk II Wielki (1740–1786), medal pośmiertny 1786, men. Berlin, Daniel Friedrich Loos (LOOS).
Av. FRIDERICUS II BORUSSORUM REX TERRIS DATUS D:XXIV IAN: MDC-CXII., popiersie króla w prawo, w spiczastej koronie na długich włosach, Na linii barku sygnatura mincerza LOOS.
Rv. SIS BONUS O-FELIXQUE TUIS, ukoronowana Borussia w antycznych szatach klęcząca w prawo, z ramionami w geście ofiarnym wyciągniętymi ku niebu z chmurami i słońcu w promieniach; obok postaci płonący ołtarz ofiarny z orłem

- pruskim z przodu; w odcinku CAELO REDDITUS / D: XVII AUGUSTI / MDC-CLXXXVI.
Bahrfeldt 1904, 3208; Forrer 1907, s. 462 (d. NPO 663).
165. Cesarstwo Rzymsko-Niemieckie, Leopold I (1657–1705), medal z okazji zwycięstwa pod Höchstädt (faktycznie Blenheim) podczas wojny o sukcesję hiszpańską, 1704, Philipp Heinrich Müller lub Georg Hautsch (znak: gwiazdka), men. Augsburg lub Norymberga.
Av. EUGENIVS FRANC·DVX SAB·CÆS·EXER·GENER·COM·, popiersie księcia Eugeniusza Sabaudzkiego w prawo, z długimi włosami, w bogatej zbroi, na przekroju rękawa gwiazdka.
Rv. GENI VIRTUTE BONI·IL·REG·19·, pole bitwy, między walczącymi krąży anioł śmierci z ognistym mieczem w dłoniach. W odcinku: GALLIS BAVARISQ·CÆSIS / TALLARDO CUM X·MIII / AD HOCHSTAD·CAPT· / 1704·.
Medallic 1979, pl. CXIX: 12, 13, CXX: 1; Hirsch 170: 2940; Lanz München 95: 379; Forrer 1909, s. 201.
Inskrypcja medalu zawiera nieporozumienie wynikające z mylnego określenia miejsca starcia. Zwycięska dla Austriaków bitwa z 13 sierpnia 1704 r. miała w rzeczywistości miejsce pod Blindheim nad Dunajem, w pobliżu Dillingen w Bawarii (w literaturze anglojęzycznej używa się nazwy Blenheim z datą 2/13 sierpnia ze względu na stosowany wówczas w Anglii kalendarz juliański). Wojska cesarskie pod dowództwem księcia Eugeniusza Sabaudzkiego, połączone ze sprzymierzoną armią angielską dowodzoną przez Johna Churchilla, pierwszego księcia Marlborough, pokonały siły francusko-bawarskie. Natomiast rzeczywista bitwa pod Höchstädt w Bawarii została stoczona 20 września 1703 r. i zakończyła się zwycięstwem sił francusko-bawarskich pod wodzą generała Claude'a de Villars nad wojskiem austriackim dowodzonym przez generała hr. Limburg-Styrum.
Sygnatury w postaci gwiazdki używali dwaj ówczesni, znani i popularni medalierzy niemieccy, którzy, niezależnie od siebie, stworzyli serie medali na zwycięstwa w wojnie o sukcesję hiszpańską: Philipp Heinrich Müller (Miller) z Augsburga, pracujący również dla mennicy norymberskiej, i Georg Hautsch z Norymbergi.
166. Palatynat-Sulzbach, Karol Teodor (1733–1799, elektor od 1742, od 1777 elektor Bawarii), ½ talara konwencyjnego 1791, men. Mannheim, Anton Schafer (A·S, Schaeffer). Nicol 1994, 604/51c; Davenport 1965, 1959; Forrer 1912, s. 347.
167. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk II, medal na pokój drezdeński 1745, men. Wrocław, Georg Wilhelm Kittel (G·W·K.).
Av. POST PALMAS IN LV SATIA ET MISNIA, lejący w prawo ukoronowany orzeł pruski z gałązką i berłem w szponach; VENIT VIDIT VICIT w odcinku.
Rv. napis w 5 wierszach, data w chronogramie: FRIDERICVS / MARIA THERESIA / ET AVGVSTVS / NOVA PACE / IVNGVNTVR; D· XXIV·DEC· / G·W·K. w odcinku.
Friedensburg, Seger 1901, 4314.
168. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk Wilhelm II (1786–1797), medal na hołd Stanów Śląskich przed Fryderykiem Wilhelmem III we Wrocławiu, 1786, men. Berlin, Abraham Abramson (A/S).

- Av. FRIDERICUS GUILIELMUS BORUSSORUM REX, popiersie władcy w peruce z harcapem, w prawo; pod ramieniem znak medaliera A/S w układzie pionowym. Rv. NOVA / SPES / REGNI, niżej skrzyżowane gałązki palmy i lauru, niżej FIDES SILES. PRAEST. / VRATISL. D. XV OCTOBR / MDCCLXXXVI. / ❁.
Friedensburg, Seger 1901, 4530; Bahrfeldt 1906, 4862.
169. Brunszwik-Wolfenbüttel, Karol Wilhelm Ferdynand (1780–1806), 24 mariengroschen (2/3 talara) 1782, men. Zellerfeld, Christoph Engelhard Seidenstücker (C.E.S.). Nicol 1994, 244/1011.
170. Austria, Ferdynand II (1619–1637), ½ talara 1635, men. Wiedeń, Constanz von Vestenburg (znak: krokiew). Miller zu Aichholz *e.a.* 1948, Taf. 16: 10; Davenport 1974, 3091.
171. Galicja i Lodomeria, Maria Teresa (1772–1780), 2 złote (30 krajcarów) 1776, men. Wiedeń, mincmistrz Johann Augustin Cronberg (I·C), wardajni Franz Ignatz von Aycherau (F·A). Eypeltauer 1973, 234.
172. Węgry, Leopold I (1657–1705), ¼ talara 1701, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1412; Jungwirth 1975, 107-k-8, Taf. 17: 10.
173. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk II (1740–1786), 8 groszy srebrnych 1753, men. Berlin (znak A). Nicol 1994, 631/274.
174. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk Wilhelm III (1797–1840), medal na proklamację króla w Królewcu i Berlinie, 1798, men. Berlin, Daniel Friedrich Loos (LOOS).
Av. FRIEDR. WILHELM III KENIG VON PREUSSEN, popiersie króla w lewym profilu, w uniformie z gwiazdą orderową, włosy związane w harcap, LOOS pod popiersiem.
Rv. DEN TREUEN SCHUTZ UND LIEBE, postument, na którym m.in. sztandar i otwarta księga, wyżej leący orzeł z głową w lewo, z wieńcem w szponach; HULDIGUNG / 1798 w odcinku.
Forrer 1907, s. 461–463; Bahrfeldt 1904, 3652. Odbitka w srebrze 4,15 cm stemplem medalu w złocie (tamże poz. 3651).
175. Niemcy, Śląsk, Medal symboliczno-okolicznościowy z patriarchą Jakubem, men. Wrocław, Johann Kittel.
Av. ICH LASSE DICH NICHT DU SEGNEST MICH DENN., patriarcha Jakub walczący z aniołem.
Rv. SEY GETREU BIS AN DEN TOD SO WIL ICH DIR DIE KRONE DES / LEBENS-GEBEN., w podwójnym otoku, anioł stojący przy krzyżu, w którym część górna ramienia pionowego jest zastąpiona koroną.
Friedensburg, Seger 1901, 5052; Saurma-Jeltsch 1883, 479; Forrer 1907, s. 169.
176. Gdańsk, Zygmunt I Stary (1506–1548), trojak 1536, men. Gdańsk. Czapski 1871, 370; Kurpiewski 1994, 499.
177. Czechy, żeton koronacyjny (śr. 2,8 cm) 1656 na czeską koronację Leopolda I, men. Praga, Šalamoun Skultet,
Av. LEOPOLDVS / HVNGARIÆ REX / IN REGEM BOHE / MIÆ·CORONA· / TVS·14·SEP / TEMBRI[S] / A°.1656 poziomo pod koroną królewską z gałązkami palmowymi po bokach.

- Rv. CON[SILIO·ET·]–INDVSTRIA, kula ziemiska pod koroną, nad nią ramię z berłem i ramię z mieczem w układzie tworzącym trójkąt, w którym Oko Opatrzności w chmurach i promieniach.
Vogelhuber 1971, 235, s. 282, Tafel 142; Šmerda 2004, 434; Nicol 1994, 336/127; SBV 34, Basel 1994: 806 odm.
178. Czechy, Karol VI (1707–1740), półtalar 1721, men. Kutná Hora, Johann Franz Weyer (znak: skrzyżowany kilof i oskard). Jungwirth 1975, 186-b-7, Taf. 35: 11; Halačka 1988, typ 1862.
179. Śląsk, Księstwo Nyskie biskupów wrocławskich, Filip von Sinzendorf (1732–1747), półtalar 1733, men. Nysa, rytownik Becker w Wiedniu (B). Kopicki 1983, 665a.
180. Litwa, Zygmunt August [1544–1572], czworak 1568, men. Wilno. Czapski 1871, 563; Kurpiewski 1994, 867.
181. Niemcy (?), żeton (śr. 2,3 cm).
Av. EINMAHL SO, w odcinku TREU-, dwie postacie podające sobie ręce.
Rv. UND IMMER SO, w odcinku BESTAENDIG, skała lub wulkan na morzu, z drzewem palmowym na szczycie.
182. Państwo Kościelne, Benedykt XIV (1740–1758), *doppio giulio* 1756, men. Rzym.
Av. BEN·XIV·-PON·M·A·XVI, popiersie papieża w prawo.
Rv. MDCC-LVI, Matka Boska siedząca w chmurach trzyma w prawej ręce klucze Piotrowe, w lewej model kościoła.
Cairola 1974, s. 239, poz. a XVI, il. s. 240.
183. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk Wilhelm II (1786–1797), medal na inaugurację panowania 1786, men. Berlin, Daniel Friedrich Loos.
Av. FRIDERICUS WILH: REX BORUSS· PATER PATRIAE, popiersie króla w pancerzu ze wstęgą orderową i płaszczu, w peruce z harcapem, w lewo, sygnatura LOOS pod popiersiem.
Rv. ARTIBUS UMBRAM–HOSTIBUS TERROREM, Minerva z włócznią i tarczą stojąca przy drzewku oliwnym, pod którym złożone zostały: sierp, paleta malarska i lira REGNUM ADEPTUS / D:XVII AUGUSTI / MDCCLXXXVI w odcinku.
Bahrfeldt 1929, 9932; Künker 33: 1476; Forrer 1907, s. 461–465.
184. Saksonia Elektorska, Fryderyk August III (1763–1827), gulden 1764, men. Drezno, Ernest Dietrich Croll (E.D.C.). Haupt 1963, s. 74, il. 461.
185. Saksonia Elektorska, Ksawery, regent (1763–1768), gulden 1768, men. Drezno, Ernst Dietrich Croll (E.D. C.). Haupt 1963, s. 73, il. 414.
186. Brunzwik-Lüneburg, medal z okazji narodzin arcyksięcia Leopolda, 1716, men. Hanower, Nikolaus Seeländer (S).
Av. QUO TARDIUS–EO GLORIOSIUS, korona królewska ustawiona na berle, oplecionym wicią winnej latorośli z liśćmi i gronami, AD HILARI–TATEM PUBL z boków berła; GENIALI FESTO / LEOPOLDI..A..A..ET..PA. / 1716.D.13.APR. / S. w odcinku.
Rv. SPES UTRIUSQUE ORBIS· z lewej, kula ziemiska z zaznaczonymi kontynentami AMERICA, EUROPA, AFRICA, ASIA, nad nią słońce w promieniach.
Arcyksiążę Leopold, następca tronu, syn ces. Karola VI, ur. 12 kwietnia 1716, zm. 4 listopada 1716 r. Według Brockmanna (1985, 383, s. 256) litera S pod datą na awer-

- się jest inicjałem Nikolausa Seeländera, medaliera i rytownika (ok. 1690–1744) w Hanowerze; natomiast Saurma-Jeltsch (1883, Geschichts-Medaillen nr 88) przypisuje ten (?) medal Johannowi Kittlowi we Wrocławiu.
187. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1615–1656), talar na Boże Narodzenie 1617, men. Drezno, mincmistrz Heinrich von Rehnen (b.zn.), medalier Ruprecht Niclas Kitzkatz (b.zn.)
 Av. ❁HONOREM HABEBIS·MATRI·OMNIB9·DIEB9 VITAE EI9 z lewej młodzienc z laską, w płaszczu narzuconym na zbroję, pochyla się w ukłonie przed siedzącą na tronie postacią w spiczastej czapce i długiej szacie.
 Rv. DITANT VOTA·MATERNA 1617, między dwoma rogami obfitości, związanymi u dołu kokardą, dłonie złożone w modlitewnym geście podtrzymujące za łokcie następną parę dłoni wzniesionych ku obłokom z tetragramem IHWH.
 Emisja „monet bożonarodzeniowych” z 1617 r. w srebrze i złocie zawierała dukaty, talary i ich frakcje w dwóch wersjach ikonograficznych (powyższy typ z legendą *Honorem...* bity tylko w srebrze), ku czci elektorowej-matki Zofii.
 Haupt 1963, s. 52, Taf. 25: 222; Schulden, Oktober 1979: 396; Załęska, Żakowska 1997, nr VI/4; Forrer 1907, s. 170–171.
188. Węgry, Leopold I (1657–1705), półtalar 1703, men. Krzemnica. Huszar 1979, 1404; Jungwirth 1975, 113-k-7 (il. talara: Taf. 17: 2).
189. Szwecja, Gustaw III (1771–1792), 1/3 talara 1779, men. Sztokholm, Olof Lidijn (O·L·). Sammlung Bruun 1914, 2077, il. LXXIII: 2085.
190. Niemcy, Brunszwik-Lüneburg-Calenberg (Hannover), Jerzy Ludwik (1698–1727; Jerzy I, król Anglii), 1/3 talara 1708, men. Clausthal, Heinrich Bonhorst (HB).
 Av. SANCT:ANDREAS REVIVISCENS, św. Andrzej z krzyżem, w pełnej postaci *en face*.
 Rv. ❁GEORG:LUD:D·G·D·B·&·L·S·R·I·EL·1708, prostokątna tarcza wielopolewa pod mitrą książęcą rozdzielającą inicjały mincerza H·B, u dołu w otoku *Fein 1/3 – Silb*.
 Nicol 1994, 222/47.
191. Państwo Kościelne, Klemens IX (1667–1669), III rok pontyfikatu [1669], medal na kanonizację św. Piotra z Alcantara i św. Marii Magdaleny z Pazzis, men. Rzym, niesygn.³
 Av. CLEM·IX·PONT·-·MAX·A·III, popiersie papieża w czapce i mucecie w lewo.
 Rv. ADDIT·VM ECCLESIAE MVNIMEN ET DECVS·, dwie postacie klęczące na chmurach, w habitach i z aureolami nad głowami. Postać męska po stronie lewej

³ Medalierem dworu papieskiego za czasów Klemensa IX był Alberto Hamerani i w wykazie jego prac, pod datą Anno III Clement IX, Forrer podaje: „Beatification of the two Saints, St. Petrus de Alcantara and Sta Maria Magdalena de Pazzis” (2 types); nowsze katalogi aukcyjne jednak jako autora powyższego medalu wymieniają Gasparo Morone-Mola, pracującego głównie dla Aleksandra VII. Forrer nie wymienia tego tematu wśród cytowanych prac Moronego. Forrer 1904, s. 392–394; Forrer 1909 s.153–157; Baldwin’s Auctions 66, 1148.

- z rozłożonymi ramionami, postać kobieca po stronie prawej z rękoma złożonymi na piersiach. Na wstęgach ułożonych półkoliście dołem: S·PETRUS DE ALCANTARA·S·M·MAGDALENA DE PAZZIS.
Forrer 1904, s. 392–394.
192. Szwajcaria, Bazylea, medal „Na przemijanie” b.r. [1629–1653], men. Bazylea, Friedrich Fechter (F·F).
Av. panorama miasta z mostem na rzece płynącej środkiem; nad miastem wyłaniająca się z chmur otwarta dłoń z Okiem Opatrzności, nad nią słońce w promieniach; TRAUW SCHA / UW WEM / F·F w odcinku. W wolnym polu nad panoramą miasta wykonany dwiema lub trzema puncami wypukły napis w dwóch wierszach: \\TER-HA\\ / \\ISTARCK – dedykacja lub nazwisko właściciela.
Rv. ALLES VERGENCKLICH, naga dziewczynka siedząca w lewo na ukwieconej łące, z bukietem kwiatów w prawej ręce, z lewą opartą na leżącej przy niej ludzkiej czaszce; po prawej w tle drzewa, po lewej stojąca w trawie klepsydra.
Forrer 1904, s. 78; SBV Basel 37: 97.
193. Cesarstwo Rzymsko-Niemieckie, Leopold I (1657–1705), medal na powtórne odzyskanie miasta Landau 1704, men. Augsburg lub Norymberga, Philipp Heinrich Müller (PHM).
Av. IOSEPHVS D G-ROM ET HVNG REX (znaki przystankowe w formie trójlistków), w wypukłym reliefie popiersie Józefa I $\frac{3}{4}$ w prawo, w peruce o długich i bardzo skręconych włosach, odsłaniających tylko lewe ramię w zbroi i odznakę Orderu Złotego Runa zawieszoną na szyi, PHM*** na krawędzi rękawa.
Rv. CESSIT SECVNDVM CAESARI·, widok miasta na wzgórzu, za murami obronnymi, na pierwszym planie, po lewej stronie, ustawione armaty; LANDAVIA BIS CAPTA © / D·25 NOV·170[4?] w odcinku.
Landau w Palatynacie Bawarskim, oddane Francji traktatem westfalskim z 1648 r. przechodziło z rąk do rąk podczas wojny o sukcesję hiszpańską 1701–1714, co upamiętniły liczne medale obu stron Forrer 1904, s. 441–442; Forrer 1909, s. 196–205; Lanz München 81: 367, 368; Gorny & Mosch 110: 242–244.
194. Śląsk, Fryderyk Wilhelm II (1786–1797), medal na konwencję w Rychbachu (dziś Dzierżoniów) 1790, men. Wrocław, Anton Friedrich König (K).
Av. DURCH DICH-VIELGELIEBTER, personifikacja Silesii w koronie i długiej szacie, klęcząca w lewo przy postumencie z popiersiem króla Fryderyka Wilhelma II i tarczą z orłem śląskim opartą po lewej, w tle drzewko oliwne; na licu postumentu, w płaskorzeźbie, ujęty od dołu wieńcem, monogram królewski FWR pod koroną; z lewej strony u dołu K.
Rv. ERHAELT SCHLESIIEN DIE FRÜCHTE DES FRIEDENS, słońce w promieniach nad krajobrazem — wzgórze, zabudowania, rolnik orzący pole — na pierwszym planie emblematy rzemiosła i przemysłu: beczka, paka, niecka z kruszcem, róg obfitości, laska Merkurego, z lewej tarcza z herbem Rychbachu; REICHEN-BACH DEN / 27 IULI / 1790 w odcinku.
Forrer 1907, s. 193–194; Bahrfeldt 1906, 4864; Friedensburg, Seger 1901, 4546; Künker 29: 3471.

195. Saksonia-Weimar, Jan Ernest, Fryderyk VII, Wilhelm IV, Albrecht II, Jan Fryderyk VI, Ernest III, Fryderyk Wilhelm, Bernard (1605–1622), talar 1609, men. Saalfeld, Wolfgang Albrecht (WA).
 Av. D:G:IO:ERN:-FRIDERIC9-WILHELM:-ALBERTVS [jabłko panowania i trzy tarcze herbowe], cztery półpostacie męskie *en face*, MON:NOV:ARG: / VIII:FRAT: / DVC:SAX w odcinku.
 Rv. IO:FRIDERI:-ERNEST9-FRID.WILHEL.-BERNHAR: [cztery tarcze herbowe], cztery półpostacie męskie *en face*, LINEÆ·VINA / RIENSIS. / 16 WA 09 w odcinku.
 Nicol 1994, 725/7523.
196. Brandenburgia-Prusy, Fryderyk II Wielki (1740–1786), medal na hołd Dolnego Śląska 1741, men. Berlin, b.zn., medalier L.H. Barbiez? G. Kittel?
 Av. FRIDERICVS BORVSSORVM REX· SVPR·SILES· INF· DVX, popiersie Fryderyka w prawo, w zbroi i peruce z długimi włosami.
 Rv. IVSTO VICTORI·, stojąca po lewej Borussia w stroju koronacyjnym odbiera koronę książęcą od klęczącej Silesii z tarczą z orłem śląskim, FIDES SILES· INF / VRATIS· D· XXXI·OCT / MDCCXLI· w odcinku.
 Data 31 X 1741 r. odnosi się do kapitulacji twierdzy w Nysie; uroczysty hołd stanów śląskich dla Fryderyka II we Wrocławiu miał miejsce kilka dni później, 7 XI 1741. Friedensburg, Seger 1901, 4251; Bahrfeldt 1906, 4717 i 4718; Peus 381: 2973.
197. Brandenburgia-Prusy, medal na śmierć Ludwika XVI, 1794, men. Berlin, grawer Friedrich Wilhelm Loos (F.L.) i Daniel Loos.
 Av. LOUIS XVI ROI DE FR. IMMOLÉ PAR LES FACTIEUX, głowa króla w peruce z długimi włosami przewiązаныmi wstążką, w wieńcu, w prawo, u dołu inicjały medaliera F.L.
 Rv. PLEURES ET-VENGES LE!, po lewej personifikacja Francji – kobieta w welonie i płaszczu ozdobionym liliami – siedzi przy urnie z napisem LOUIS / XVI, u góry błyskawica strzelająca z chmur, u dołu przewrócona korona, topór i wiązka różeg, zwój papirusu; LE XXI JANVIER / MDCCXCIII w odcinku.
 Pierwszy z sześciu medali poświęconych królewskim ofiarom rewolucji, zaprojektowanych oraz wybitych w 1794 r. w Berlinie przez Daniela Loosa i jego syna Fryderyka. Forrer 1907, s. 465–466; Hennin 1826, 469, 470, 471, pl. 45, s. 318–320.
198. Austria, Maria Teresa (1740–1780), półtalar 1745, men. Praga. Eypeltauer 1973, 16.
199. Brunszwik-Wolfenbütel, Ferdynand Albrecht II (1735), 24 grosze maryjne 1735, men. Zellerfeld, Johann Albrecht Brauns (I.A.B.). Nicol 1994, 243/869.
200. Saksonia Elektorska, Fryderyk August II (1733–1763), 1/3 talara 1753, men. Drezno, Friedrich Wilhelm ô Feral (F.W.ôF.). Haupt 1963, s. 69, il. 382.
201. Saksonia Elektorska, Fryderyk August III (1763–1827), gulden 1768, men Drezno, Ernst Dietrich Croll (E.D.C.). Haupt 1963, s. 74, il. 462.
202. jak 201.
203. Přebram (Czechy), Karol VI (1711–1740), medal na wznowienie wydobywania w kopalniach přibramskich, 1727 (w chronogramie), men. Praga, Francesco Altomonte (F.A).

- Av. SANCTIORI-PANDORÆ, skała, dwóch górników, między nimi lampa i skrzyżowany młot i kilof, z prawej dymiąca szopa, z lewej drewniana wiata, w planie dalszym budowle miasta, u góry w promienistym owalu postać Matki Boskiej z Dzieciątkiem, u szczytu skały Słońce i Księżyc. W odcinku uformowanym w balkon inicjały F.A po prawej stronie, mały kartusz z herbem miasta (budowla kościelna o dwóch wieżach) pośrodku.
- Rv. MONTIS·S:DOMINÆ / OB·FELIX·RESUMPTI·LABORIS / AUSPICIUM· / PRO·FELICIORE·PROGRESSU / UT·QUASDIVINATRIX·VIRAGO·REPERE RAT [AT w ligaturze] / DIVINA·VIRGO·FODINAS· SECUNDET / CAROL·VICÆS:A:P:F:P:P:IMP: / BONA· STELLA·LUCENTE· / PRZIBRAMIENSIS·VRBIS / PIETAS·EXCUDI / FEClT·, u dołu arabeska.
- Wybity z urobku kopalń srebra. Fiala 1970, 5078; Forrer 1904, s. 45; Hlinka, Míková, Procházková 1969/70, 207.
204. Norymberga?, żeton „Św. Jerzy smokobójca”, b.r. [XVIII w.].
- Av. S·GEORGIUS·EQVITUM·PATRONUS·, św. Jerzy na koniu w prawo, przeszywający włócznią leżącego na ziemi smoka.
- Rv. IN TEMPESTATE SECURITAS, łódź żaglowa z trzema Apostołami i Chrystusem na pokładzie, płynąca po wzburzonym morzu.
- Naśladownictwo typu kremnickiego. Forrer 1912, s. 221–223; Kazimír, Hlinka 1978, s. 296–297, il. 346 i 347; Kochs 1967, 7–8, s. 189; SBV Basel 42: 2861–2863; Lanz München 75: 29; Lanz München 91: 583, 584.
205. Prusy Książęce, Albrecht (1525–1569), 3 grosze 1535, men. Królewiec. Bahrfeldt 1901, 1150.
206. Czechy, Maria Teresa, żeton koronacyjny 1743.
- Av. IUSTITIA ET CLEMENTIA, lew w koronie kroczący w lewo, trzyma krzyż węgierski w jednej łapie, drugą wspiera o tarczę herbową Austrii.
- Rv. korona św. Wacława, pod nią gałązki palmowa i laurowa oraz napis 8-wierszowy: MARIA / THERESIA / HUNGAR BOHEM & C / REX / ARCHID AUSTRIAE / CORONATA / PRAGAE 12 MAII / 1743.
- Replika medalu srebrnego *Opferpfennig* Donnera i Altomontego. Probst-Ohstorff 1970, XXIX, s. 38. Patrz też 209.
207. Saksonia Elektorska, Fryderyk August II (1733–1763), gulden 1740, men. Drezno, Friedrich Wilhelm ô Feral (F.W.ôF). Haupt 1963, s. 69, il. 378.
208. Saksonia Elektorska, Chrystian II, Jan Jerzy I, August (1591–1611), półtalar 1611, men. Drezno, Heinrich von Rehnen (znak: ptak w lewo). Haupt 1963, s. 48, il. 166.
209. jak 206.
210. Norymberga, Ferdynand III (1637–1657), odbitka w srebrze dukata na zatwierdzenie pokoju westfalskiego, 1650, men. Norymberga, Georg Nürnberger.
- Av. ·IMP: / FERDINAN·III / P:F:AUGUSTO / PACIS EXECUTIO / DECRETA / NORI-BERGÆ / MD-CL / 16-IUNI, trzy ostatnie wiersze przedzielone tarczą z herbem Norymbergi.
- Rv. ✱MAGNAS FERTE DEO GRATES PRO PACe RELATA, Prawica Boża z wieńcem, wyłaniająca się z chmur, dwie duże kropki i połowa globu ziemskiego.

- Prokisch *e.a.* 2004, 1.C.26, s. 195/196, 20/156 odm. Rv. z globem ziemskim; UBS Frankfurt am Main 151: 735; Hess-Divo 303: 1234; UBS Basel 69: 1500.
211. Ołomuniec, biskupstwo, Jakub Ernest von Liechtenstein (1738–1745), żeton z okazji elekcji 1738 (śr. 2,9 cm), men. Kroměříž.
 Av. [I]ACO:-ER[N.] / ÈCO[MI]TIBUS.DE LI[CH] / TENST[EI]N,EX EPISC[O.] / SECCOVIENSI,ELECT[:.] / IN EPIS:OLOMUC[:.] / XI-OCTOBRIS / 17[38.], u góry czteropolowy herb arcybiskupstwa ołomunieckiego z herbem Liechtensteinu na tarczy środkowej.
 Rv. OCCULTA VIRTUTE TRAHUNTUR na wstędze w dolnym półotoku, promieniejące serce, z którego wyrasta 25 wici zakończonych małymi serduszkami.
 Lichnowsky, Mayer 1963, 487; Šmerda 2004, 857.
212. Halberstadt, medal jubileuszowy Ernesta Ludwika barona Spiegel zum Diesenberg, kanonika i dziekana katedry (1753–1781), 1781, men. Berlin, Abraham Abramson (AS).
 Av. ERNST LUDEW·FREYHERR SPIEGEL ZUM DIESENBERG GEBOHREN 1711, popiersie męskie w lewo, w peruce z włosami do ramion, w sutannie, na lewej piersi krzyż pod koroną, na szyi krzyż na łańcuchu, udrapowana szata na przedramionach; pod ramieniem sygnatura AS w układzie pionowym.
 Rv. WARD / DOHMHERR / ZU HALBERSTADT 1731/ DOHM DECHANT 1753 / LEBTE GELIEBT / VON ALLEN MENSCHEN / IM IAHR 1781 / WÜRDE / WENN UNSRE LIEBE / LEBEN GAEBE / NICHT STERBEN
 Reimann 1892, 2600, s. 491; Forrer 1904, s. 18.
213. Austria, Maria Teresa (1740–1780), półtalar 1756, men. Wiedeń. Eypeltauer 1973, 84/b.
214. Saksonia Elektorska, Fryderyk August III (1763–1827), gulden 1765, men. Drezno, Ernst Dietrich Croll (E.D.C.). Haupt 1963, s. 74, il. 462.
215. Mansfeld-Eisleben, Jan Jerzy III (1663–1710), 1/3 talara-1/2 guldena 1669, men. Eisleben, Anton Bernhard Koburger (ABK).
 Av. IOHAN·GEORG·COM·IN·MANSFELD·NOB·[kotwica], św. Jerzy na koniu w prawo przebijający włócznią smoka, w otoku u dołu owal z nominałem 1/3:, kotwica.
 Rv. ·DOM·IN·H·S·E·S·FORTITER·ET·CONSTANTER·[kotwica], prostokątna tarcza czteropolowa, z boków AB (w ligaturze) — K, nad tarczą korona, po obu jej stronach data 16-69.
 Tornau 1977, 492-g1/2, s. 138; Nicol 1994, 543/67.
216. Saksonia Elektorska, Chrystian I (1586–1591), półtalar na śmierć elektora Augusta, 1586, men. Drezno, Hans Biener (HB).
 Av. ❀AVGVSTVS·DVX·SAXONIÆ·ELEC·TOR, półpostać elektora w prawo, w zbroi, z mieczem w prawej ręce i berłem w lewej.
 Rv. PIE IN / CHRISTO OB'' / „DORMIVIT·XI / FEBR:AN:M·D· / LXXXVI·CVM / VIXISSET·AN: / LIX·M·VI·D[·] / XI·H·XII-[·] / ❀HB❀.
 Haupt 1963, s. 43–46, il. 124.
217. Saksonia-Altenburg, Jan Filip I, Fryderyk VIII, Jan Wilhelm IV, Fryderyk Wilhelm II (1603–1625), talar 1614, men. Saalfeld, Wolfgang/Wolf Albrecht (WA). Forrer 1904, s. 37; Nicol 1994, 687/7365. Patrz też nr 130, 263.

218. Austria, Józef II, żeton na zaślubiny z księżniczką Józefiną Bawarską, 1765, men. Wiedeń, medalier Anton Franz Wideman.
Av. IOSEPH·II·R·REX S·A·M·IOSEPHA BAV·CAROLI VII·FILIA, nałożone popiersia pary królewskiej w prawym profilu.
Rv. AUSPICIA FELICITATIS PUBL., przy postumencie, na boku którego wsparte są tarcze herbowe Austrii i Bawarii, po prawej postać kobieca w antycznej szacie, po stronie przeciwnej Hymen trzymający wianek z mirty i płonąca pochodnię; VOTA SECUNDA·MDCCLXV / XXIII IAN·w odcinku.
Replika medalu Antona Franza Widemana na tę samą okazję. Probszt-Ohstorff 1970, s. 223, nr CLXXVI.
219. Niemcy?, Norymberga?, żeton okolicznościowy z Dzieciątkiem Jezus (śr. 3,6 cm).
Av. PIGNUS NOVÆ LEGIS·, Dzieciątko Jezus leżące na sianku, z krzyżem w podniesionej ręce.
Rv. RENAS= / CIMUR / IN / SPIRITU w promienistym okręgu.
220. Węgry, Karol VI (1711–1740), półtalar 1715, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1609; Jungwirth 1975, 168-c-7, Taf. 37: 5.
221. Państwo Kościelne, Innocenty XI (1676–1689), medal „Wiara rzymsko-katolicka”, VIII rok pontyfikatu [1683], men. Rzym, Giovanni Hamerani (HAMERANVS. F.).
Av. INNOC·XI·PONT·M·AN·VIII, popiersie papieża w prawo, w tiarze i kapie, pod ramieniem HAMERANVS. F.
Rv. IN SÆCULUM STABIT, Religia w rzymskiej szacie i welonie stojąca na chmurach z potrójnym krzyżem w prawej i kluczami Piotrowymi w lewej ręce, na prawo aniołek z tiarą, po lewej stronie aniołek z miniaturą świątyni.
Forrer 1904, s. 399–403.
222. Tyrol, Karol VI (1707–1740), półtalar b.d., men. Hall. Jungwirth 1975, 152-b-9, Taf. 31: 7.
223. Austria, Józef I (1705–1711), talar 1706, men. Wiedeń, Johann Michael Hofmann (I.M.H). Davenport 1964a, 1013; Jungwirth 1975, 133-f-7.
224. Węgry, medal „Mojżesz i cud wytryśnięcia źródła ze skały — Chrystus i Samarytanka”, 1554, Krzemnica, medalier Christoph Füssl.
Av. w partii górnej, po stronie prawej Mojżesz uderzający laską o skałę, obok chłopiec podstawiający dzban pod wytryskający strumień wody, wokół postacie niosące naczynia na wodę; ·MOSES·VIRGA·PRODVXIT / ·AQVAM·DE·PETRA·PPLO / ·ISRAEL·IN·DESERTO / ·ET·MORTVI·SVNT / ·EXODI·I7· w odcinku.
Rv. Chrystus i Samarytanka — dwie postacie przy studni na tle drzew i zabudowań w tej samej formie przedstawienia jak na awersie; ·QVI·VERO·BIBERIT·AQVA / ·CHRISTO·DANTE·NON / ·MORIETVR·IN·AET / ERNVM·IOAN·4· / ·ANO·1554· w odcinku.
Kazimír, Hlinka 1978, nr 311–312, s. 307–308 i 291; Hlinka 1976, nr 32 i 33, s. 110 i 40–42; Giessener Münzhandlung Dieter Gorny 92: 2112.
225. Augsburg, okupacja szwedzka, Gustaw II Adolf (1611–1632), talar 1632. Davenport 1974, 4543.
226. Śląsk, Leopold I (1657–1705), medal na zwycięstwa pod Wiedniem, 1683, men. Wrocław, Johann Kittel (IK).

- Av. DEI IUSTITIA-PRUDENTIA FERDINANDI, małe popiersie króla Ferdynanda I w koronie i zbroi w formie hermy w prawo, nad nim ramię z mieczem wynurzające się z obłoków i przedzielające napis; na krawędzi popiersia inicjały medaliera ·I·K·; VIENNAM / OBSIDET FRUSTRA / SOLIMANNUS / 1529-w odcinku, na barokowej tablicy.
- Rv. DEO CONSILIO-INDUSTRIA LEOPOLDI, małe popiersie cesarza Leopolda I w płaszczu i wieńcu laurowym, nad nim ramię wyłaniające się z chmur, ale z otwartą dłońią; VIENNAM / OBSIDET FRUSTRA / MAHUMEDUS / 1683-w odcinku, na barokowej tablicy.
- Forrer 1907, s. 169; Hirsch 190: 1532.
227. Węgry, Leopold I (1657–1705), półtalar 1703, men. Krzemnica, Huszár 1979, 1404; Jungwirth 1975, 113-k-7.
228. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1691, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372a; Jungwirth 1975, 75-i-7, Taf. 17: 1; Davenport 1974, 3261.
229. Śląsk, Wrocław, medal zaślubinowy b.d. [1672], Johann Buchheim (I.B.).
Av. VIRI DILIGITE UXORES VESTRAS SICUT & CHRISTUS DILEXIT ECCLESIA:, para nowożeńców podająca sobie ręce nad ołtarzem, u góry promienisty owal z Gołębicą; I.B. w odcinku.
Rv. SICUT ECCLESIA SE SUBYCIT CHRISTO ITA & UXORES SUIS VIRIS., dwie dłonie, wyłaniające się z chmur, trzymają serce z gałązkami, u dołu panorama Wrocławia, I. B w odcinku.
Friedensburg, Seger 1901, 5031; Künker 30: 2214.
230. Salzburg, arcybiskupstwo, Max Gandolph Kuenburg (1668–1687), talar 1677.
Av. MAX:GAND:D:G:-AR:EP:SAL:SE:AP:EL♦ (przerywniki w formie dwukropków z kwadracików) / SUB·TUUM·PRÆ-SIDIUM·CONF-UG·, okrągła, ozdobna tarcza czteropolowa z herbem rodowym, nakryta kapeluszem kardynalskim, nad nią półpostać Madonny z Dzieciątkiem.
Rv. S:RUDBERTUS♦-EPS:SALISBURG:1677 (przerywniki w formie dwukropków z kwadracików), św. Rudbert klęczący w mitrze otoczonej aureolą, z pastorałem w lewej i beczką soli w prawej ręce, nad ozdobną, okrągłą tarczą z herbem kościelnym.
Probszt 1959, 1660, il. 1659.
231. Węgry, Maria Teresa (1740–1780), półtalar 1742, men. Krzemnica.
Av. M:THERESIA-D:G:REG:HUN:BO·, popiersie cesarzowej w prawo
Rv. S:MARIA MATER DEI-PATRONA-HUNG 1742, Madonna z Dzieciątkiem na ręku i z berłem, po bokach znak mennicy K-B.
Eypeltauer 1973, 244, s. 198.
232. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy II (1656–1680), talar 1660, men. Drezno, Constantin Rothe (C-R). Nicol 1994, 743/7617; Haupt 1963, s. 59, il. 232.
233. Francja, Ludwik XVI (1774–1793), écu 1792, men. Limoges (I). Krause, Mishler 1991, 772/93.6; Davenport 1964a, 1335.
234. Czechy, Ferdynand II (1619–1637), talar 1623 lub 1625, men. Praga, znak mincerza zatarty (Jan Suttner lub Beneš Hübner). Halačka 1988, typ 741.

235. Norymberga, Franciszek I (1745–1765), talar 1759, medalier Karl Friedrich Loos (L); mincmistrz Johann Martin Forster (M:F). Nicol 1994, 581/73; Davenport 1965, 2485; Forrer 1907, s. 470. Patrz też nr 246.
236. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I i August (1611–1615), talar 1612, men. Drezno, Heinrich von Rehnen (HR). Haupt 1963, s. 49, il. 179.
237. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1691, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372a; Davenport 1974, 3261; Jungwirth 1975, 75-i-7, Taf. 17: 1.
238. Saksonia Elektorska, Christian II, Jan Jerzy I i August (1591–1611), talar 1607, men. Drezno, mincmistrz Heinrich von Rehnen (HR). Haupt 1963, s. 48, il. 166.
239. Saksonia-Weimar, Jan Ernest IV/I (1605–1626), talar pośmiertny 1626, men. Weimar.
 Av. CANESCET SECLIS INNVMERABILIBVS·, popiersie mężczyzny z długimi, falującymi włosami, w szacie z koronkowym kołnierzem, w prawo.
 Rv. IOHERNEST / IVN.SAXONLÆ DVX / NATUS.21.FEBR.AN:1594 / IVSSV FATI DE PRÆSIDIO / AC STATIONE VITÆ / MILITIÆQ.DECEDEBAT / IN VICO.S.MART. / SVP.HVNG.4. / DECEM.AN: / 1626
 Nicol 1994, 726/7533.
240. Saksonia-Koburg-Eisenach (Alt-Gotha), Jan Kazimierz i Jan Ernest (1572–1638), talar 1616, men. Saalfeld, Wolf Albrecht (WA). Nicol 1994, 701/7429.
241. Hohnstein, Volkmar Wolfgang na Clettenberg (1562–1580), talar 1570, men. El-lich.
 Av. VOLGMAR·WOLF·CO·D·HONSTE·, tarcza herbowa pięciopółowa pod dwoma hełmami z labrami.
 Rv. ·DO·IN·LORA·E·CLETTENBER, przedstawienie św. Andrzeja *en face* w pełnej postaci, z krzyżem, z boków 7-O.
 Davenport 1979, 9313.
242. Śląsk, Karol VI (1711–1740), medal kabalistyczny 1711, nakładca G. v. Köhler.
 Av. CAROLUS SEXTUS· R·I·S·A·H·H·B·AC D·R·A·A· D·S·, popiersie władcy w obfitej peruce i wieńcu laurowym, z Orderem Złotego Runa na piersiach, w prawo; u dołu po lewej FACIT, po prawej 1711; CAROLUS CÆSAR, / CONSTANS ET FORTIS / REGNAT· w odcinku.
 Rv. Tablica podzielona na trzy kolumny z literami alfabetu i cyframi A-I, 1-9 w lewej, K-S, 10-90 w środkowej, T-Z, 100-600 w prawej; u góry CABBALÆ CLAVIS napis pod: HUMILLIME OFFERT / G·V·KÖHLER.
 Friedensburg, Seger 1901, 4222, s. 79; Forrer 1907, s. 192; Fiala 1970, 2638, s. 244. Zdaniem Forrera G. v. Köhler to „austriacki grawer z początku XVIII w.,” autor wyłącznie opisanego właśnie medalu. Friedensburg i Seger trafnie uznali medal za śląski (ze względu na tytuł *D[ux] S[ilesiae]*), a G. v. Köhlera za pomysłodawcę i nakładcę tego medalu, oraz (jeszcze bez partykuły „von”) podobnego na wstąpienie na tron cesarza Józefa I w 1705 r.
243. brak.
244. Saksonia Elektorska, Fryderyk August III (1763–1827), talar 1783, men. Drezno, Johann Ernst Croll (I.E.C.). Haupt 1963, s. 74–75, il. 446.

245. Rosja, Anna Iwanowna (1730–1740), rubel 1737, men. Moskwa (b.zn.). Petrov 1964, s. 65, il. 528, tab. 32; Davenport 1964a, 1673; Krause, Mishler 1991, 2748/197. Patrz też nr 253.
246. Norymberga, Franciszek I (1745–1765), talar 1757, jak nr 235.
247. Austria, Maria Teresa (1740–1780), talar 1741, men. Wiedeń. Eypeltauer 1973, 12.
248. Brandenburgia, Fryderyk Wilhelm (1640–1688), talar na zwycięstwo pod Fehrbellin (*Fehrbelliner Siegestaler*), 1675, men. Berlin.
 Av. FRID:WILH:D:G MAR·BR S·R· I· ARC· & EL:▲, elektor w zbroi, z uniesionym mieczem, na koniu galopującym w prawo na tle panoramy bitwy; nad nim OB SVBDITOS SERVATOS na wstędze.
 Rv. PAX VNA TRIVMPHIS-IN NVMERIS POTIOR, anioł w hełmie, zbroi i draperii w pełnej postaci en face, trzymający w lewej ręce gałązkę palmową, z prawą opartą na tarczy herbowej z berłem, zwieńczonej mitrą książęcą; LINVM·18 IVN / ★1675★ w odcinku.
 Zwycięstwo Brandenburgii nad Szwedami dnia 28 (18 według kalendarza juliańskiego) czerwca 1675 r. określa się obiegowo bitwą pod Fehrbellin, lecz część talarów medalowych czczących ten sukces nosi nazwę wioski Linum, gdzie w rzeczywistości stoczono walkę. Nicol 1994, 128/452.
249. Fugger-Babenhausem-Wellenburg, Jerzy IV na Wellenburgu (1598–1643), talar 1622, men. Wasserburg.
 Av. ·FERDINAN·II·ROM·IMP·SEM·AUGUST·, cesarski orzeł dwugłowy pod koroną.
 Rv. ·G·EORG·FUGG·L·B·-·IN· RIR·ET·W·D·IN·W·, św. Jerzy zabijający smoka, z włócznią, na koniu pędzącym w lewo; po prawej, za jeźdźcem, data 1622, u dołu okrągła, ozdobna tarcza herbowa.
 Nicol 1994, 344/KM 10.
250. Węgry, Rudolf II (1575–1612), talar 1594, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1030; Davenport 1977, 8066.
251. Schwarzenberg, Ferdynand Wilhelm Euzebiusz (1683–1703), talar 1696, men. Krzemnica.
 Av. FERDINAND♦·♦ET MARIA♦ANNA♦, para książęca w nałożonym prawym profilu, książę w peruce, zbroi i płaszczu.
 Rv. ♦D:G ♦PRINC♦A SCHWARZENBERG HÆRES ♦LANDGRAVIA♦ IN SVLZ, dwie okrągłe tarcze, 4- i 5-polowa, na płaszczu, pod mitrami książęcymi; u góry, między koronami, data 1696, u dołu, między tarczami, inicjały ·M·I·M·.
 Frankfurter Münzhandlung 152:1029; Nicol 1994, 785/7702; Forrer 1909, s. 96; Fiala 1970, s. 412, nr 3869.
252. Francja, Ludwik XV (1715–1774), srebrne écu 1726, men. Rennes (9). Krause, Mishler 1991, 768/42.27; Davenport 1964a, 1330.
253. Rosja, Anna Iwanowna, rubel 1737, jak nr 245.
254. Tyrol, Rudolf II (1576–1612), talar 1605, men. Hall. Davenport 1974, 3005.
255. Saksonia Elektorska, Chrystian II, Jan Jerzy I i August (1591–1611), talar 1601, men. Drezno, Hans Biener (HB). Haupt 1963, s. 48, il. 164 i 165.

256. Saksonia-Weimar (Alt-Weimar), Fryderyk Wilhelm i Jan (1574–1602), talar 1582, men. Saalfeld, mincmistrz Gregor Bechstedt (znak: żołądź i leżące B).
Forrer 1904, s.179, i Schlickeysen, Pallmann 1978, s. 53, rozwiązują sygnaturę jako Benedict Beschel (lub Peschel), mincmistrz w Saalfeldzie w latach 1588–1601; Günther Röblitz uzasadnił przypisanie do Gregora Bechstedta, mincmistrza czynnego w Saalfeldzie od 1578 do 1602 r. Röblitz 2000, typ 2b, il. 5a.
257. Saksonia Elektorska, Fryderyk August II (August III) (1733–1763), talar 1763, men. Drezno, Friedrich Wilhelm ô Feral (FWôF). Czapski 1872, 4726; Kamiński, Żukowski 1980, 1434.
258. Cesarstwo Rzymsko-Niemieckie, Maria Teresa (1740–1780), medal satyryczny na Sankcję Pragmatyczną, 1742.
Av. [D]E·PRAGMATIQUE·SANCTIE· BELOOFT·-EN·NOU·VANMYN· ERVELANDE· BEROOFT, karykatura cesarzowej Marii Teresy w koronie i strojnej sukni, trzymającej dziecko – arcyksięcia Józefa — na prawym ramieniu; [1742] w odcinku.
Rv. [EEDE EN VERBONDE GEBROOKEN : ENT VUUR AIOMME AANGE-STOOKEN], kardynał i trzech książąt świeckich siedzi nad rozłożoną mapą z nazwami geograficznymi SILES / SAX / BOHEME BAV / BVR / OOSTENE.
Fiala 1970, 2864 i 2865; Friedensburg, Seger 1901, 4278; Lanz München 95: 447.
259. Badenia-Durlach, Karol Fryderyk (1738–1771), talar 1765. Nicol 1994, 56/108.
260. Augsburg lub Norymberga, medal na zwycięstwo Anny Angielskiej nad Ludwikiem XIV, b.d. [1706], niesygn., Philipp Heinrich Müller, Georg Hautsch, bądź nieokreślony twórca z kręgu medalierów norymberskich.
Av. LVDOVICVS MAGNVS-ANNA MAIOR[▲], powalonego na ziemię Marsa z leżącym obok mieczem i tarczą Minerwa okłada gałązką palmową, odrzuciwszy gorgoneion; w tle góry.
Rv. PER·CVTE ME NE DICATUR QUOD A FEMINA INTERFECTVS SIM·IVDIC·C·9·, wieża Tebes otoczona atakującymi; na pierwszym planie Abimelech ugodzony kamieniem przez niewiastę i pachołek zbliżający się, by go przebić mieczem.
(Na niewidocznym obrzeżu: +DOMINVS TRADIDIT EVM IN MANVS FŒMINÆ · IVDITH · XVI · C ·).
Forrer 1907, s. 326–331; *Medallic* 1979, pl. CXXIII/10, 11; Lanz München 95: 905.
261. Norymberga, Franciszek I (1745–1765), talar 1765 na zachowanie pokoju w Hubertusburgu, mincmistrzowie: Sigmund Scholz (S:S.) i Georg Nikolaus Riedner (G.N.R.); medalier Karl Friedrich Loos (LOOS).
Av. DOMINE CONSERVA NOS IN PACE, Noris w stroju antycznym i koronie murewej, z gałązką oliwną w lewej dłoni, wyciąga prawą dłoń nad dymiącą kadzidelnicą na ołtarzu, o który stoi oparta dwupolowa, owalna tarcza z herbem miasta; LOOS u dołu po prawej; X·ST·E·F·MARK / 1765 / S:S· G·N·R w odcinku.
Rv. FRANCISCVS·D·G· — ROM·IMP·SEMP·AUG·, cesarski orzeł dwugłowy pod koroną, z berłem i mieczem w szponach, z dwupolową tarczą herbową lotaryńsko-medycejską na piersiach, otoczoną łańcuchem orderowym Złotego Runa.

- Wcześniejsza wersja z 1763 r., sygnowana przez Oexleina (I.L.OE), Scholza i Forstera (S.F.) zawierała w legendzie wezwanie: *Benedictvs Dominvs qvi dedit pacem in finibvs nostris*, natomiast powyższa, z 1765 r., wydana na zachowanie pokoju osiągniętego dwa lata wcześniej — *Domine conserva nos in pace*. Nicol 1994, 582/78; Davenport 1965, 2490; Forrer 1907, s. 470.
262. Czechy, Maciej II (1611–1619), talar 1616, men. Praga, Beneš Hübmer (znak: półksiężyc z gwiazdką). Halačka 1987, typ 502.
263. Saksonia-Altenburg, Jan Filip I, Fryderyk VIII, Jan Wilhelm IV, Fryderyk Wilhelm II (1603–1625), talar 1614 men. Saalfeld, Wolfgang/Wolf Albrecht (WA). Forrer 1904, s. 37; Nicol 1994, 687/7365. Patrz też nr 130, 217.
264. Salzburg, arcybiskupstwo, Paris hr. Lodron (1619–1653), talar 1634.
 Av. PARIS·D·G·ARCHI·EPS·SALI·SE·AP·L / SVB TVVM PRÆ·SIDIVM CONF·VG, półpostać Madonny z berłem w prawej ręce i Dzieciątkiem na kolanach, nad kapeluszem kardynalskim obejmującym kartusz herbowy z lwem (herb rodowy biskupa).
 Rv. SANCT·RVPERTVS·EPS·SALISBVRG·1634, św. Rudbert klęczący w mitrze otoczonej aureolą, z pastorałem w lewej i beczką na sól w prawej ręce, nad kartuszem z herbem arcybiskupstwa.
 Probszt 1959, 1211; tamże s. 136, przypis 1: w tym typie talara odmiany imienia „zwischen RVDBER·TVS, RVPERTVS und RVDBERTVS; Davenport 1974, 3504: ilustrowany egz. z 1639 z SANCT·RVPERTVS w ramach typu z lat 1623–1653.
265. Zjednoczone Prowincje, Fryzja Zachodnia, rijksdaalder 1622, Davenport 1974, 4842.
266. Saksonia-Weimar, Jan Ernest, Fryderyk VII, Wilhelm IV, Albrecht II, Jan Fryderyk VI, Ernest III, Fryderyk Wilhelm, Bernard (1605–1622), talar 1619, men. Saalfeld, Wolfgang (Wolf) Albrecht (WA). Nicol 1994, 725/7529.
267. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1615–1656), talar 1639, men. Drezno, Sebald Dierleber (SD). Nicol 1994, 742/7612.
268. Tyrol, Ferdynand II (1564–1595), talar b.d., men. Hall. Voglhuber 1971, s. 103, 87, Taf. 43: 87 var. 24; Davenport 1977, 8101.
269. Rosja, Piotr II (1727–1730), rubel 1729, men. Moskwa. Petrov 1964, s. 64, il. 275, pl. 31; Davenport 1964a, 1669.
270. Saksonia Elektorska, Fryderyk August III (1763–1827), medal na konwencję w Pillnitz 1791, men. Drezno, Joseph Christian Krüger (sygn.).
 Av. LEOP·II IMP·ROM·FRID·GVIL·II REX BOR·FRID·AVG·EL·SAX·, popiersia cesarza Leopolda II, Fryderyka Wilhelma II pruskiego i Fryderyka Augusta III saskiego w kompozycji nałożonych na siebie prawych profili; sygnatura C·I·KRUGER·IUN pod popiersiami.
 Rv. FUTURI SPES CERTA SERENI, siedząca personifikacja Saksonii w prawym profilu, z saską tarczą przy boku, z ręką wyciągniętą w kierunku zamku widocznego na tle gór; PILLNITII D·XXV·AUG· / MDCCLXXXI· w odcinku.
 Forrer 1907, s. 226; Lanz München 95, 1999: 760; UBS Basel 69, 2007: 1658.
271. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1696, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1374; Davenport 1974, 3264.

272. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1659, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1365; Davenport 1974, 3254.
273. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1691, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372a; Davenport 1974, 3261; Jungwirth 1975, 75-i-7, Taf. 17: 1.
274. Saksonia Elektorska, Fryderyk August II (August III) (1734–1763), talar 1755, men. Drezno, Friedrich Wilhelm ô Feral (F.Wô.F.). Czapski 1891, 8925; Kamiński, Żukowski 1980, 1419.
275. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), talar 1657, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1242; Davenport 1974, 3198.
276. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1611–1656), talar 1655, men. Drezno, Constantin Roth (C-R·). Haupt 1963, s. 50–51, Taf. 22, il. 198.
277. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1692, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1373; Davenport 1974, 3262.
278. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), talar 16(..) [1650–1659], men. Krzemnica. Huszár 1979, 1242 — wizerunek z brodą lekko podwiniętą w kierunku biustu; Davenport 1974, 3198.
279. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1698, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1374; Davenport 1974, 3264.
280. Norymberga, medal na życie chrześcijańskie, ok. 1690, anonimowy.
 Av. DREI-SCHONE-DINGE, trzy dekoracyjne okręgi ułożone w kompozycji trójlistnego kwiatu, między nimi putta; w jednym z okręgów EHRLICH-GEBOREN, kołyska; w następnym CHRISTLICH-GELEBT, tablica z dziesięcioma przykazaniami na krzyżu; w ostatnim SEELIG-GESTORBEN, katafalk z trumną i gałązką palmową.
 Rv. DREI-GUTE-REGELN, identyczna kompozycja z tą tylko różnicą, że między okręgami arabeski .W jednym z okręgów FURCHTE-GOTT, dłonie złożone w modlitewnym geście; w następnym THUE-RECHT, dłoń trzymająca wagę i napis; w ostatnim SCHEUE-NIMAND i leżący lew.
 Hirsch 267: 1519, przypisuje medal do Norymbergi ok. 1690 r., podobnie Gorny & Mosch 188: 4891. Friedensburg, Seger 1901, 5054, w dziale „Medale okolicznościowe”, przypisywał autorstwo medalu Johannowi Kittlowi (IK), czynnemu we Wrocławiu.
281. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1695, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1374; Davenport 1974, 3264.
282. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), talar 1657, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1242; Davenport 1974, 3198.
283. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1696, men. Krzemnica, Huszár 1979, 1374; Davenport 1974, 3264
284. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Jerzy III na Brzegu (1639–1664), talar 1660. mincmistrz Christian Pfahler (znak: skrzyżowane haki na tle serca); wardajn Elias Weiss (E-W). Friedensburg, Seger 1901, 1840.
285. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), talar 1653, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1242; Davenport 1974, 3198.

286. Saksonia Elektorska, Fryderyk August I (August II) (1697–1733), talar 1700, men. Drezno, Lorenz Holland (I.L.-H.). Czapski 1871–1891 nie zna; Kamiński, Żukowski 1980, 467.
287. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1690, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372; Davenport 1974, 3260.
288. Bawaria, Maksymilian III Józef (1745–1777), talar 1758, men. Monachium. Davenport 1965, 1948; Nicol 1994, 8/KM 224.
289. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1659, z tytułaturą i wizerunkiem Ferdynanda III (1637–1657), men. Krzemnica.
Emisja pośmiertna w latach 1658–59, 1661 typu z 1650 r. Davenport 1974, 3198; Huszár 1979, 1242; Voglhuber 1971, 197, s. 235–6, Taf. 116.
290. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1690, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372; Davenport 1974, 3260.
291. Münster, medal okolicznościowy na pokój westfalski, 1648.
Av. AUREA [PAX VITEAT-DET]-DEVIS-[ARMA CADANT], po prawej żołnierz w zbroi, z odkrytą głową, trzymający w ręku hełm, z tarczą i rękawicą złożoną u stóp, po lewej Pax w antycznych szatach, z gałązką oliwną i palmową.
Rv. T [PAX THEMIS ET PIETAS SAPIENTIA MVSA RESVRGUNT E CONTRA GLADIVS BELLICA SIGNA IACENT], w polu DREISIG-IAHR· / HATT-GEWERT-DER / KRIEG-VIEL· BLVTT-VER / GOSEN-WARD-ZUM-SIEG / DIS-IAHR-SCHICKT-GOTT / DEN-FRIEDEN-FEIN· / DEM-SEY-EHR-LOB· / VND-PREYS-ALLEIN / ANNO 1·6·4·8, u góry putto.
Reimann III, 1892, 10050, s. 599; Peus 377: 2793.
292. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1690, men. Krzemnica, Huszár 1979, 1372; Davenport 1974, 3260.
293. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1611–1656), talar 1640, men. Drezno, Sebald Dierleber (S-D). Haupt 1963, s. 50–51, Taf. 22: 198.
294. Brunszwik-Wolfenbüttel, Rudolf August i Antoni Ulryk (1685–1704), talar 1688, men. Goslar, Rudolf Bornemann (R-B). Nicol 1994, 260/572.2.
295. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy I (1611–1656), talar 1627, men. Drezno, Hans Jakob (H-I). Haupt 1963, s. 50–51, Taf. 22: 197.
296. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1693, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1374; Davenport 1974, 3264.
297. Węgry, Ferdynand II (1619–1637), talar 1634, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1179; Davenport 1974, 3129.
298. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1692, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1373; Davenport 1974, 3262.
299. Węgry, Ferdynand III (1637–1657), talar 1657, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1242; Davenport 1974, 3198.
300. Austria, Leopold I (1657–1705), talar 1693, men. Wiedeń. Davenport 1974, 3229.
301. Węgry, Ferdynand II (1619–1637), talar 1631, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1179; Davenport 1974, 3129.

302. Austria, Józef I (1705–1711), talar 1706, men. Wiedeń, grawer Johann Michael Hofmann (I·M·H). Davenport 1964a, 1013; Jungwirth 1975, 133-f-7.
303. Śląsk, Ferdynand III (1637–1657), talar 1650, men. Wrocław, Georg Reichart (znak: podwójna lilia w ozdobnym okręgu), Georg Andreas Hübner (G-H). Friedensburg, Seger 1901, 350, Taf. 4/392; Davenport 1974, 3219.
304. Rosja, Piotr I (1689–1725), rubel 1725, men. Petersburg (СПБ). Petrov 1964, 85, s. 27; Davenport 1964a, 1661.
305. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1691, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372a; Davenport 1974, 3261; Jungwirth 1975, 75-i-7, Taf. 17: 1.
306. Saksonia Elektorska, Jan Jerzy II (1656–1680), talar 1659, men. Drezno, Constantin Rothe (C-R·). Haupt 1963, s. 59, Taf. 28: 232.
307. Austria, Leopold I (1657–1705), talar 1695 men. Wiedeń. Davenport 1974, 3229.
308. Węgry, Ferdynand I (1526–1564), talar 1556, men. Krzemnica. Huszár 1979, 914; Kazimír, Hlinka 1978, 96–97.
309. Ołomuniec, biskupstwo, Wolfgang hr. von Schrattenbach (1711–1738), talar 1716. Davenport 1964a, 1216.
310. Węgry, Leopold I (1657–1705), talar 1690, men. Krzemnica. Huszár 1979, 1372; Davenport 1974, 3260; Jungwirth 1975, 73-i-9, Taf. 16: 8.
311. Śląsk, Księstwo Legnicko-Brzeskie, Chrystian (1639–1673), talar 1671, men. Brzeg, Christoph Brettschneider (CBS). Friedensburg, Seger 1901, 1941, il. 1925.

SKOROWIDZ OPRAWIONYCH NUMIZMATÓW

Anglia. Wilhelm III i Maria (1688–1694), ½ gwinei 1690, Londyn (75).

Dania. Fryderyk IV (1699–1730), dukat koronacyjny b.r. (1699), Kopenhaga (111).

Francja. Ludwik XV (1715–1774), srebrne écu 1726, Rennes (252). Ludwik XVI (1774–1793), écu 1792, Limoges (233); medal na śmierć króla 1794, Berlin (197).

Hiszpania. Nowa Grenada, Karol III (1759–1788), 8 escudos 1780, Popayan (9).

Niderlandy Skonfederowane. Fryzja Zachodnia. Rijksdaalder 1622 (265).

Kampen. Dukat typu hiszpańskiego b.d (ok. 1590) (86).

Zwolle. Ferdynand III (1637–1657), dukat 1656 (95).

Rosja. Piotr I (1689–1725), czerwonec 1711, Moskwa (121); czerwonec 1713, Moskwa (138); czerwonec 1716, Moskwa (127); rubel 1725, Petersburg (304). Piotr II (1727–1730), czerwonec 1729, Moskwa (142); rubel 1729, Moskwa (269). Anna Iwanowna (1730–1740), rubel 1737, Moskwa (245, 253). Elżbieta (1741–1761), czerwonec 1753, Moskwa (105).

Rzeczpospolita. Polska (Korona). Stanisław August (1764–1795), dukat 1781, Warszawa (77); dukat 1786, Warszawa (146); dukat 1791, Warszawa (110).

Galicja i Lodomeria. Maria Teresa (1772–1780), 2 złote (30 krajcarów) 1776, Wiedeń (171).

Gdańsk. Zygmunt I Stary (1506–1548), trojak 1536 (176). Zygmunt III (1587–1632), dukat gdański 1595 (71). Jan Kazimierz (1649–1668), dukat gdański 1661 (123).

Litwa. Zygmunt August (1544–1572), czworak 1568, Wilno (180).

Prusy. Albrecht (1525–1569), 3 grosze 1535, Królewiec (205). Fryderyk Wilhelm (1640–1688), dukat 1660, Królewiec (47). Fryderyk I (1701–1713), dukat koronacyjny 1701, Królewiec (162). Fryderyk Wilhelm III (1797–1840), medal na proklamację króla w Królewcu i Berlinie, 1798, Berlin (174).

Rzesza Niemiecka.

Akwizgran. Franciszek I (1745–1765), dukat 1753 (108).

Anhalt-Bernburg. Wiktor II Fryderyk (1721–1765), dukat 1761 (64).

Augsburg. Gustaw II Adolf (1631–1632), dukat 1632 (155); talar 1632 (225). Ferdynand III (1637–1657), dukat 1639 (109).

Augsburg lub Norymberga. Leopold I (1657–1705), medal na powtórne odzyskanie Landau 1704 (193). Medal z okazji zwycięstwa pod Höchstädt, 1704 (165); medal na zwycięstwo Anny Angielskiej nad Ludwikiem XIV, b.d. (1706) (260).

Austria Dolna. Maciej II (1612–1619), 10 dukatów 1613, Wiedeń (4). Ferdynand II (1619–1637), ½ talara 1635, Wiedeń (170). Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1640, Wiedeń (2). Leopold I (1657–1705), 10 dukatów 1661, Wiedeń (5); 6 dukatów 1683, Wiedeń (13); 5 dukatów 1659, Wiedeń (12); 5 dukatów 1663, Wiedeń (67); talar 1693, Wiedeń (300); talar 1695 Wiedeń (307). Józef I (1705–1711), talar 1706, Wiedeń (223, 302). Karol VI (1711–1740), 10 dukatów 1716 (odbitka talara 1715), Wiedeń (66); medal z okazji narodzin arcyksięcia Leopolda, 1716, Hanower (186). Maria Teresa (1740–1780), 5 dukatów 1743, Wiedeń (49); talar 1741, Wiedeń (247); półtalar 1756, Wiedeń (213); medal satyryczny na Sankcję Pragmatyczną, 1742 (258). Józef II (1765–1790), żeton na zaślubiny z księżniczką Józefiną Bawarską, 1765, Wiedeń (218).

Badenia-Durlach. Karol Fryderyk (1738–1771), talar 1765 (259).

Bamberg, biskupstwo. Lotar Franciszek von Schönborn (1695–1729), dwudukat 1696 (59).

Bawaria. Maksymilian III Józef (1745–1777), 5 dukatów na ślub z Marią Anną 1747, Monachium (28); dukat 1764, Monachium (125); talar 1758, Monachium (288).

Besançon, Karol V (Karol I Hiszpański) 1515–1556, 2 pistole 1653 (32).

Brandenburgia. Fryderyk Wilhelm (1640–1688), dukat 1643, Berlin (82); dukat 1671, Berlin (44); talar na zwycięstwo pod Fehrbellin 1675, Berlin (248). Fryderyk I

(1701–1713), dukat 1701, Berlin (163); dukat 1712, Berlin (139). Fryderyk Wilhelm I (1713–1740), dukat 1720, Berlin (94); dukat 1736, Berlin (16); dukat 1737, Berlin (60). Fryderyk II (1740–1786), 8 groszy srebrnych 1753, Berlin (173); medal pamiątkowy 1786, Berlin (164). Fryderyk Wilhelm II (1786–1797), medal na inaugurację panowania 1786, Berlin (183).

Brandenburgia-Ansbach. Fryderyk II, Albrecht i Chrystian (1625–1634), 10 dukatów 1626, Norymberga (22); dukat 1627, Norymberga (53); dukat 1628, Norymberga (99). Albrecht III (1634–1667), dukat 1651, Norymberga (79). Christina Charlotta v. Württemberg-Winnental, regentka linii Ansbach (1723–29), dukat 1726, Schwabach (119).

Brunszwik-Lüneburg-Callenberg (Hanower). Jerzy Ludwik (Jerzy I król Anglii) (1698–1727), dukat 1712, Zellerfeld (69); 1/3 talara 1708, Clausthal (190). Zob. też Austria.

Brunszwik-Wolfenbüttel. August II (1634–1666), dukat 1639, Goslar lub Zellerfeld (102). Rudolf August i Antoni Ulryk (1685–1704), talar 1688, Goslar (294). August Wilhelm (1714–1731), dukat 1730 z okazji 200-lecia Reformacji, Brunszwik (35); medal wagi 20 dukatów b.d. (1). Ferdynand Albrecht II (1735), 24 grosze maryjne 1735, Zellerfeld (199). Karol I (1735–1780), dukat 1742, Brunszwik (160). Karol Wilhelm Ferdynand (1780–1806), 24 grosze maryjne (2/3 talara) 1782, Zellerfeld (169).

Czechy. Rudolf II (1576–1612), 10 dukatów 1610, Praga (61); 5 dukatów 1597 (odbitka ½ talara), Praga (23). Maciej II (1612–1619), 10 dukatów b.d., Praga (48); 2 dukaty 1614, Praga (50); talar 1616, Praga (262). Ferdynand II (1619–1637), 10 dukatów 1637, Praga (8); talar 1623 lub 1625, Praga (234). Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1645, Praga (6). Leopold I (1657–1705), żeton koronacyjny 1656, Praga (177). Karol VI (1707–1740), półtalar 1721, Kutná Hora (178); medal na wzniesienie wydobycia w kopalniach příbramskich 1727, Praga (203). Maria Teresa (1740–1780), półtalar 1745, Praga (198); żeton koronacyjny 1743 (206, 209).

Erfurt, Gustaw II Adolf (1631–1632), dukat pamiątkowy 1633 (103, 136); dukat pamiątkowy 1634 (81). Krystyna (1632–1654), 2 dukaty 1646 (24).

Frankfurt, Zygmunt Luksemburczyk (1410–1437), goldgulden (132). Józef I (1705–1711), dukat 1710, tzw. *Sturmdukat* (101). Okupacja francuska, dukat kontrybucyjny 1796 (85).

Fugger-Babenhausen-Wellenburg. Jerzy IV na Wellenburgu (1598–1643), talar 1622, Wasserburg (249).

Fürstenberg-Purglitz (Křivoklát). Karol Egon I (1762–1787), dukat 1772 (33).

Halberstadt, biskupstwo. Medal kanonika Ernesta Ludwika barona Spiegla, 1781, Berlin (212).

Hohnstein. Volkmar Wolfgang na Clettenberg (1562–1580), talar 1570, Ellrich (241).

Karyntia. Karol II Styryjski (1564–1590), dukat 1570, Klagenfurt (151).

Konstancja, biskupstwo. Jan Franciszek II Schenk von Stauffenberg (1704–1740), dukat 1737 (41).

Lubeka, biskupstwo. Chrystian August (1706–1726), dukat 1724 (45).

Lubeka, miasto. Ferdynand III (1637–1657), dukat 1656 (152).

Mansfeld-Bornstedt. Franciszek Maksymilian (1644–1692) i Henryk Franciszek (1644–1715), dukat 1687 (150).

Mansfeld-Eisleben. Jan Jerzy III (1663–1710), 1/3 talara-1/2 guldena 1669, Eisleben (215).

Moguncja, arcybiskupstwo. Anzelm Kazimierz Wamboldt von Umstaed (1629–1647), dukat 1646 (84). Jan Filip von Schönborn (1647–1673), dukat 1651 (56, 93); dukat 1653 (14); dukat 1655 (55).

Morawy. Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1648, Brno (7).

Münster, medal okolicznościowy na pokój westfalski, 1648 (291).

Niderlandy Hiszpańskie. Brabancja, Albrecht i Elżbieta (1599–1621), 2 suwereny 1616, Bruksela (87); 2 dukaty b.r., Antwerpia (68).

Norymberga, dukat pokoju 1648 (17). Ferdynand III (1637–1657), dukat na zatwierdzenie pokoju westfalskiego 1650, odbitka w srebrze (210). Dukat z Barankiem b.d. (1700) (46, 118, 134). Franciszek I (1745–1765), talar 1757 (246); talar 1759 (235); talar 1765 na zachowanie pokoju w Hubertusburgu (261). Medal na życie chrześcijańskie b.d. (ok. 1690) (280); dukat okolicznościowy „Siła przyzwyczajenia” b.d. (ok. 1800) (57).

Norymberga (?), żeton „Św. Jerzy Smokobójca” b.d. (XVIII w.) (204); żeton okolicznościowy z Dzieciątkiem Jezus (219); żeton b.d. (181).

Ołomuniec, biskupstwo. Wolfgang hr. von Schrattenbach (1711–1738), talar 1716 (309). Jakub Ernest von Liechtenstein (1738–1745), żeton z okazji elekcji 1738, Kroměříž (211).

Palatynat-Sulzbach. Karol Teodor (1733–1799), ½ talara 1791, Mannheim (166).

Pomorze. Karol XII (1697–1718), dukat 1709, Szczecin (113).

Saksonia Elektorska. Chrystian I (1586–1591), półtalar na śmierć Augusta, 1586, Drezno (216). Chrystian II, Jan Jerzy I i August (1591–1611), talar 1601, Drezno (255); talar 1607, Drezno (238); półtalar 1611, Drezno (208). Jan Jerzy I i August (1611–1615), talar 1612, Drezno (236). Jan Jerzy I (1611–1656), „dukat Zofii” 1616, Drezno (149, 156); dukat 1641, Drezno (133); talar na Boże Narodzenie 1617, Drezno (187); talar 1627, Drezno (295); talar 1639, Drezno (267); talar 1640, Drezno (293); talar 1655, Drezno (276). Jan Jerzy II (1656–1680), dukat wikariacki 1657, Drezno (124); talar 1659, Drezno (306); talar 1660, Drezno (232). Fryderyk August I (August II; 1697–1733), dukat wikariacki 1711, Drezno (37); ½ dukata 1702, Lipsk (70); talar 1700,

Drezno (286). Fryderyk August II (August III; 1733–1763), dukat wikariacki 1745, Drezno (19); talar 1755, Drezno (274); talar 1763, Drezno (257); gulden 1740, Drezno (207); 1/3 talara 1753, Drezno (200). Ksawery, regent (1763–1768), gulden 1768, Drezno (185). Fryderyk August III (1763–1827), talar 1783, Drezno (244); gulden 1764, Drezno (184); gulden 1765, Drezno (214); gulden 1768, men Drezno (201, 202); medal na konwencję w Pillnitz 1791, Drezno (270).

Saksonia-Altenburg. Jan Filip I, Fryderyk VIII, Jan Wilhelm IV, Fryderyk Wilhelm II (1603–1625), goldgulden 1614, Saalfeld (130); talar 1614, Saalfeld (217, 263).

Saksonia-Koburg-Eisenach (linia starogotajska). Jan Kazimierz i Jan Ernest (1572–1638), talar 1616, Saalfeld (240).

Saksonia-Saalfeld. Jan Ernest VIII (1680–1729) dukat na 200-lecie Reformacji b.d. (1717) (42).

Saksonia-Weimar (linia staroweimarska). Fryderyk Wilhelm i Jan (1574–1602), talar 1582, Saalfeld (256). Jan Ernest, Fryderyk VII, Wilhelm IV, Albrecht II, Jan Fryderyk VI, Ernest III, Fryderyk Wilhelm, Bernard (1605–1622), goldgulden 1613, Saalfeld (128); talar 1609, Saalfeld (195); talar 1619, Saalfeld (266). Jan Ernest IV/I (1605–1626), talar pośmiertny 1626, Weimar (239).

Salzburg, arcybiskupstwo. Paris hr. Lodron (1619–1653), talar 1634 (264). Max Gandolph Kuenburg (1668–1687), talar 1677 (230). Zygmunt III hr. von Schratentbach (1753–1771), dwudukat 1769 (15), dukat 1770 (153).

Schwarzenberg. Ferdynand Wilhelm Euzebiusz (1683–1703), talar 1696, Krzemnica (251).

Stolberg-Stolberg i -Rossla. Karol Ludwik (1761–1815) i Fryderyk Botha (1761–1768), dukat 1762 (120).

Śląsk. Rudolf II (1576–1612), 6 dukatów 1587 (odbitka talara), Wrocław (27). Ferdynand II (1619–1637), 2 dukaty 1636, Wrocław (63); dukat 1636, Wrocław (112). Ferdynand III (1637–1657), dukat 1651, Wrocław (159); talar 1650, Wrocław (303). Leopold I (1657–1705), dukat 1704, Wrocław (143); medal na zwycięstwa pod Wiedniem, 1683, Wrocław (226). Karol VI (1711–1740), medal kabalistyczny 1711, nakładca G.v.Köhler (242). Fryderyk II (1740–1786), medal na hołd Dolnego Śląska 1741, Berlin (196); medal na pokój drezdeński, 1745, Wrocław (167). Fryderyk Wilhelm II (1786–1797), medal na hołd Stanów Śląskich, 1786, Berlin (168); medal na konwencję w Rychbachu 1790, Wrocław (194). Medal symboliczno-okolicznościowy z patriarchą Jakubem, XVIII/XIX w., Wrocław (175).

Śląsk-Legnica-Brzeg. Jan Chrystian i Jerzy Rudolf (1602–1621), 4 dukaty 1610, Złoty Stok (88). ; dukat 1607 (51); dukat 1610, Złoty Stok (39); dukat 1611, Złoty Stok (30). Jerzy, Ludwik i Chrystian (1639–1663), dukat 1653 (72); dukat 1658, Brzeg (76); dukat 1659, Brzeg (25). Jerzy III na Brzegu (1639–1664), talar 1660 (284). Chry-

stian (1639–1673), talar 1671, Brzeg (311). Jerzy Wilhelm (1672–1675), półtalar pośmiertny 1675, Brzeg (62).

Śląsk–Nysa (biskupstwo wrocławskie). Marcin Gerstmann (1574–1585), dukat 1581, Nysa (115). Filip von Sinzendorf (1732–1747), półtalar 1733, Nysa (179).

Śląsk–Reichenstein (Złoty Stok). Wilhelm z Rožberka (1581–1592), 3 dukaty b.d. (1585), Reichenstein (Złoty Stok) (89).

Śląsk–Ziębice–Oleśnica. Jan (1536–1565), dukat 1553, Reichenstein (Złoty Stok) (21). Joachim, Henryk III i Karol II (1553–1562), dukat 1557, Złoty Stok (38).

Tyrol. Ferdynand II (1564–1595), talar b.d., Hall (268). Rudolf II (1576–1612), talar 1605, Hall (254). Leopold V (1619–1632), dukat b.d., Hall (78). Karol VI (1707–1740), półtalar b.d., Hall (222).

Wrocław (miasto). Maciej II (1612–1619), 2 dukaty 1617 (29). Medal zaślubinowy b.d. (1672) (229).

Würzburg, arcybiskupstwo. Jan Filip II von Greifenklau (1699–1719), goldgulden b.d. (1699) (126).

Szwajcaria. Bazylea, medal „Na przemijanie” b.d. (1629–1653) (192).

Zurych. Dukat 1745 (144); dukat 1761 (107).

Szwecja. Karol XI (1660–1697), dukat 1683, Sztokholm (129). Fryderyk I (1720–1751), dukat 1745, Sztokholm (137). Gustaw III (1771–1792), dukat 1781, Sztokholm (104); 1/3 talara 1779, Sztokholm (189). Gustaw IV Adolf (1792–1809), dukat 1806, Sztokholm (116); dukat 1807, Sztokholm (106).

Turcja. Süleyman I (1520–1566), altún 926 AH (AD 1520), Qostantynopol (Konstantynopol) (20). Murâd III (1574–1595), altún 982 AH (AD 1574), Misr (Kair) (34). Mahmêd I (1730–1754), altún 1163 AH (AD 1749), Đezâ'ir (Algier) (154).

Węgry. Władysław I Warneńczyk (1440–1444), goldgulden (1441), Sybin (58). Maciej I Korwin (1458–1490), goldgulden (1465–1470), Nagybánya (73); goldgulden (1466–1467), Sybin (36); goldgulden (1467), Krzemnica (148). Władysław II Jagiellończyk (1490–1516), goldgulden (ok. 1491), Nagybánya (145). Ferdynand I (1526–1564), goldgulden 1557, Krzemnica (147); talar 1556, Krzemnica (308). Maksymilian II (1564–1576), goldgulden 1570, Krzemnica (74). Rudolf II (1576–1608), goldgulden 1593, Krzemnica (18); goldgulden 1598, Krzemnica (100); goldgulden 1601, Krzemnica (83); talar 1594, Krzemnica (250). Maciej II (1608–1619), goldgulden 1619, Krzemnica (135). Ferdynand II (1619–1637), talar 1631, Krzemnica (301); talar 1634, Krzemnica (297). Ferdynand III (1637–1657), 10 dukatów 1639, Nagybánya (11); goldgulden 1658, Krzemnica (117); talar 1653, Krzemnica (285); talar 1657, Krzemnica (275, 282, 299); talar r.? (1650–1659), Krzemnica (278); talar pośmiertny 1659, Krzemnica (289). Leopold I (1657–1710), 10 dukatów 1703, Nagybánya (3); dukat 1683, Krzemnica (114); dukat 1686, Krzemnica (97); dukat 1698, Krzemnica (40); talar 1659, Krzemnica (272); talar 1690, Krzemnica (287, 290, 292, 310); talar 1691,

Krzemnica (228, 237, 273, 305); talar 1692, Krzemnica (277, 298); talar 1693, Krzemnica (296); talar 1695, Krzemnica (281); talar 1696, Krzemnica (271, 283); talar 1698, Krzemnica (279); półtalar 1703, Krzemnica (188, 227); ¼ talara 1701, Krzemnica (172). Franciszek II Rakoczy (1703–1711), goldgulden 1707, Krzemnica (92). Karol III (VI) (1711–1740), dukat 1713 lub 1715, Krzemnica (90); dukat 1738, Krzemnica (43); półtalar 1715, Krzemnica (220). Maria Teresa (1740–1780), dukat 1765, Krzemnica (122); półtalar 1742, Krzemnica (231). Medal „Mojżesz i cud wytryśnięcia źródła ze skały – Chrystus i Samarytanka”, 1554, Krzemnica (224).

Esterhazy. Mikołaj Józef (1762–1790), dukat 1770, Wiedeń (?) (54).

Siedmiogród. Zygmunt Batory (1581–1602), dukat 1589, Sybin (158); dukat 1594, Sybin (96). Gabriel Bethlen (1613–1629), dukat 1620, Weißenburg (Alba Julia) (161); dukat 1627, Nagybánya (Baia Mare) (141). Karol VI (1711–1740), dukat 1724, Karlsburg (Alba Julia) (140).

Włochy. Państwo Kościelne. Klemens IX (1667–1669), medal na kanonizację św. Piotra z Alcantara i św. Marii Magdaleny z Pazzis, r. III (1669), Rzym (191). Innocenty XI (1676–1689), medal „Wiara rzymskokatolicka”, r. VIII (1683), Rzym (221). Benedykt XIV (1740–1758), ½ cekina 1740, Rzym (65); ½ cekina 1741, Rzym (52); ½ cekina 1743, Rzym (26); ½ cekina 1751, Rzym (91); ½ cekina 1755, Rzym (31); doppio giulio 1756, Rzym (182).

Toskania. Jan Gaston (1723–1737), floren, 1728, Florencja (131).

Wenecja. Jan Corner II (1709–1722), cekin b.d., Wenecja (80).

BARBARA IDZIKOWSKA

A BAPTISMAL BOWL SET WITH COINS AND MEDALS
OF VON MAGNIS FAMILY FROM ECKERSDORF (BOŻKÓW)

(Summary)

In 1949 an antique object deriving from the area of Silesia, seized by the heritage protection services from regaining properties, was handed over to the National Museum in Warsaw. The object was an oval silver bowl of considerable dimensions (86 cm long, 67 cm wide and 13 cm high) with a wide, flat collar with a rim enclosed by a gilded garland with laurel leaves, originally decorated with gold and silver coins incorporated on the whole surface in a symmetrical composition of a floral pattern. At the moment of taking over by the Museum, the vessel was incomplete by the previous removing, under unknown circumstances, of all gold coins and medals, yet fortunately secured and attached to the object. The bowl, of unknown provenance and purpose, was composed of 311 coins

and medals: 148 medals and coins of different denominations struck in silver and 163 gold coins and medals. Only three gold specimens (two ducats and one multiplication) and one silver coin-like object — a coin or a medal of a diameter of the thaler — were reported missing after the re-completion of the object. The vessel was decorated with the composition of seven golden flowers symmetrically arranged on silver background made of 60 ducats and 31 thalers struck in gold and ducat multiplications struck with own dies. The central point of the vessel bottom, and at the same time the middle of the flower, is the largest of the gold coins and medals, a medal with a weight of 20 ducats (69.42 g) and a diameter of 5.0 cm (no. 1), with an effigy of August William, Duke of Brunswick-Wolfenbüttel (1714-1731). On the turning up of the collar there is a row of thalers, separated with medals on bends, and 72 ducats were incorporated in the stripe below the collar. The remaining part of the surface was filled with thalers and medals, giving the silver background under the golden pattern. Among 160 preserved specimens of gold, the oldest one is a goldgulden of Frankfurt with the royal title of Sigismund of Luxemburg (1410-1433-1437) from the years 1418-1429 (no. 132), and the youngest — a ducat of King Gustav IV Adolf of Sweden (1792-1809) from 1807, coined in Stockholm (no. 106). The oldest coin of the 148 specimens struck in silver derives from Ducal Prussia – this is a trojak (three-groschen) of Albert of Brandenburg (1525-1569) struck in 1535 in Königsberg (no. 205). The youngest is a French écu of Louis XVI (1774-1793) from 1792, with a worth of 6 livres, from the mint of Limoges (no. 233). Among silver coins and medals, 36 medals, counters and commemorative coins are worthy of mention. The most valuable and also the oldest object is the medal “Moses – Christ and Samaritan” from 1554, designed by Christoph Füssel, struck in Hungarian (now Slovak) Kremnica (no. 224), whereas the youngest, the medal for the proclamation of King Frederic William III of Prussia in Königsberg and Berlin in 1798 by Daniel Friedrich Loos (no. 174).

The whole surface of the bowl is tightly filled with coins and medals, whereas on a narrow, turned up rim of the collar an inscription was placed containing two sentences written in Gothic script, a date and the names of a married couple:

Alexander Reichs Graf von Magnis
der Eltern Seegen baut den Kindern Häuser

Louise Gräfin von Magnis geborne Gräfin von Goetzen 1817
Du sollst deinen Vater und Mutter ehren auf das dirs wohl gehe
und du lange lebest auf Erden

The silver rim of the openwork base of the vessel contains an engraved inscription: *Verfertigt in Wien von Aloys Smith u. Dominic Storr Anno 1821.*

The official Austrian hallmark for 15-lot silver was impressed on the rim of the collar, bearing the date 1818 or 1819 (the last digit hardly legible) and the letter A, denoting the Assay Office in Vienna.

The above inscriptions allowed identifications of the owners of the vessel made in Vienna in 1821, at the workshop of Smith and Storr: these were the married couple von

Magnis — Alexander, the count of Reich and Louisa of Counts von Götzen, an aristocratic German family, the owners of the estate Eckersdorf (the present-day Bożków) in the County of Kłodzko.

The Magnises came from Sweden, but they appeared in the Duchy of Milan, belonging to the Habsburgs. The family was elevated to the nobility for merits at the Emperor's service in Bohemia during the thirty-year war and from 1637 they were entitled to countship as the squires of the Strážnice/Strassnitz estate in Moravia. A Silesian episode in the history of the von Magnis family was begun by Franz Johann (1727-1757) through marriage to Maria Francesca, the count's daughter von Götzen (1721-1780), a daughter of Franz Anton (1693-1738), the owner of the estate Eckersdorf, coming from the German Catholic line of the von Götzen family.

After the heirless death of the squire of Eckersdorf, Franz Anton's only son Johann Leonhard von Götzen, the estate is inherited by his nephew, the son of Francesca and Franz Johann, Anton Alexander Count von Magnis (1751-1817). After coming into the inheritance, Alexander gets married in Kłodzko in 1785 to Louisa Sophia von Götzen (born in 1763 in Potsdam, died in 1848 in Eckersdorf-Bożków), a daughter of the governor of the fortress of Kłodzko, Friedrich Wilhelm from the Brandenburg, Protestant line of the Götzens. The Magnises residing na Eckersdorf were one of the richest families in Silesia at the time. Thriving, modern agriculture (*e.g.* sugar and fodder beet cropping), cattle and sheep breeding, fish farming ponds, mines, a sugar factory, brought profits. The estates of the von Magnises, both inherited and purchased in the meantime, received in 1896 the status of majorat.

After the finishing of World War II Ferdinand von Magnis, the last owner of the Silesian and Moravian estates, leaves for Germany with his wife and children, whereas his mother, Countess Bianca, Anton's widow, remains in the estate to the moment of forcible displacing, that is till February 1946. The palace and park complex in the former Eckersdorf and the present-day Bożków, squalid but not in a state of ruin yet, put up for sale several years ago, is still waiting for the host.

Was the vessel with incorporated coins also among the numerous works of art and handicraft, filling the palace in Eckersdorf? What functions did it perform? A diversity of coins and medals used in the composition of the vessel, their territorial and temporal span, seem to indicate their collector's provenance. We can suppose that the originator had a considerable amount of coins and medals at his disposal, inherited or collected personally, he only might have bought some single specimens at antiquaries in order to complete the intended decoration. Both sentences placed at the rim of the vessel have Biblical references to the parents-children relationship and combined with the names of the married couple they seem to connect the aspect *in memoriam* with a message to posterity. The date 1817 is engraved on the vessel — Count Anton Alexander, the first count of the Magnises on Eckersdorf, the creator of the magnificence of the palace, dies in June that year. The silver bowl decorated with coin-like objects was made in Vienna in 1821, the punch of the Assay Office was struck in 1818 or 1819 — thus both events took place after the count's death, whereas the inscription at the rim mentions the names of both the husband and wife; therefore the item probably was made on the initiative of the widow-countess, wishing to immortalize the name of not only the husband and fa-

ther but also the first of the Magnises in Silesia. It is also possible that the count enjoyed collecting coins and medals, and the widow-countess had an idea of combining the coins and medals that he left in one artistically made item, making up both a family memento and a useful object.

The riddle of the purpose of the item is solved by the description of the Eckersdorf Palace placed in 1914 by O. Victor in the monthly of the Kłodzko Mountain Association (Glatzer Gebirgsverein). It contains, among other things, a description of the palace chapel and its furnishing; a jug and plate set with “old pieces of gold and silver” are mentioned among the “precious” objects – silver vessels, which “from 1821 were present at every baptism of the Magnises”. The function of the bowl as a baptismal vessel is confirmed by an earlier document – inventory with a valuation of the palace furnishings, made in 1906/7 by the experts Max Altmann from Wrocław (then Breslau) and August Amsel from Nowa Ruda (then Neurode), mentioning among the valuables *Taufbecken* (“baptismal font”) and *Krug u. Schale* (“a jug and a small bowl”). The next certification of the presence of the bowl in the Magnises’ collection dates from 1939, and its author is the chief heritage protection officer of the Lower Silesia province, dr Günther Grundmann, who in a description of the Magnises residence in the Kłodzko Basin mentions *Eine Taufschüssel mit Kanne beschriftet: ‘Alexander Reichsgraf von Magnis Luise Gräfin von Magnis, geb. Gräfin von Götzen 1817’*.

Religious purpose of the bowl of von Magnises and its ideological message confirms the not accidental selection of coin-like objects, including numerous coins and medals with representations of the Madonna holding the infant Jesus, patron saints, apostles and martyrs as well as scenes illustrating parables from the Old and New Testament provided with Biblical sentences, maintaining trust in the Lord and putting life into His hands. The oldest of the silver medals incorporated into the bowl, the renaissance medal “Moses and the miracle of flowing a spring from a rock” – “Christ and Samaritan”, by Christoph Füssl belongs to the type *Erlösungs Medaille* (medals of Salvation); similarly to *Pesttalers* - “bubonic” thalers (against plague), they performed the role of charms/amulets constituting occasional gifts. This iconographic type of renaissance medallic art of the 16th century drawing inspirations from the deeply religious ground of the Reformation, very popular among the Protestant community of Germany and Bohemia, was produced parallel at two medallic atelier – in the Czech Jáchymov and Hungarian Kremnica. The height of popularity of occasional coins and medals of all kinds incorporated in various forms of decoration falls in the 16th-19th centuries. The baptismal vessel of von Magnises, made in 1821, met all the requirements of fashion both in respect of decoration and occasional inscriptions. However all the venture had a broader dimension. From the 17th century in Europe, particularly in the area of Germany, *Patengeschenk* – gifts from the godparents on the occasion of the sacrament of baptism enjoyed considerable popularity, containing among other things the so-called *Patentaler* – a coin-like object with a representation referring to this sacrament: the baptism of Christ in Jordan, the tetragrammaton JHWH in the clouds, the symbols of the Holy Trinity, the church rite itself etc. The bowl of von Magnises constituted a multiple *Patengeschenk*, intended not for one child, but for all the future children from the count family.

Silver vessels decorated with coins and medals were in vogue in Europe at the time, and particularly in elite circles of Prussian aristocracy. Vessels with numismatic ornamentation – mugs, jugs, fruit bowls and plates – were gifts on the occasion of various, mostly religious, celebrations (births, baptisms, wedding ceremonies), jubilees, honouring services for the state, victories in contests, as well as a family memento and a decorative element of furnishing; the largest objects of this type in respect of the volume and number of set coins and medals known from the publications include beer mugs made for King Frederic William I (1713-1740) of Prussia, to decorate the inside of the so-called *Tabakskollegium*. These were special rooms in royal residences in Berlin, Potsdam and Königs Wusterhausen, intended for exclusive friendly meetings of the “Tobacco Smokers Club”, reserved for the ruling elites of the Prussian court. The Magnises, representatives of German aristocracy in Silesia, were under the spell and influence of the Berlin court; therefore possessing of an object of this type in the palace could reflect the fashion prevailing in the furnishings, but first of all it performed a significant religious function and had an exceptional collector’s value, owing to the number and variety of numismatic objects used for decoration, bearing religious contents, including Lutheran.

The bowl was used for the last time at the baptism of Antonius von Magnis in 1943; this is certified by the letter of Countess Josepha Freifrau von Loe, born in Eckersdorf, a daughter of the last owner of the estate: *Still, when contacting the only person with memory of Eckersdorf, she remembered instantly the silver font being used at the baptism of my youngest brother in 1943. She told me about this exceptional beautiful bowl and jug and mentioned that it was used for all baptism in the family and for baptism only. It never was used as decorative item in the house. [...] I do not think that further proof is necessary than the statement of this person, Ruth Lachenmair, our old nurse, who was present at the last baptism of a Magnis in Silesia.*

Now, renovated at the metal conservation workshop, the bowl is in the Silver and Metal Collection of the Decorative Arts Gallery of the National Museum in Warsaw, with inventory no. SZM 1608. It was displayed in 2007 at the exhibition “Gold in the collection of National Museum Warsaw”.

Adres autora / The author’s address:

Muzeum Narodowe w Warszawie

Gabinet Monet i Medali

Al. Jerozolimskie 3

00-495 Warszawa

BIdzikowska@mnw.art.pl

bidzikowska@wp.pl

Fot. P. Ligier i B. Idzikowska

1

2

7

8

9

9

15

16

17

17

19

20

Tablica I. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

20

21

22

22

23

24

24

27

28

28

29

30

32

Tablica II. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

32

33

34

34

35

36

36

37

38

38

39

48

Tablica III. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

49

52

57

61

62

78

79

80

81

82

87

Tablica IV. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

88

89

90

91

92

93

94

94

95

96

97

Tablica V. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

99

100

101

102

103

104

105

106

111

Tablica VI. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

112

113

114

115

116

117

117

118

119

121

122

Tablica VII. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

123

126

127

127

128

129

129

130

131

131

132

133

Tablica VIII. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

134

135

136

137

141

141

142

143

143

144

145

Tablica IX. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

145

147

148

148

149

150

150

155

156

156

158

158

Tablica X. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

160

161

161

162

163

163

164

165

165

166

167

Tablica XI. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

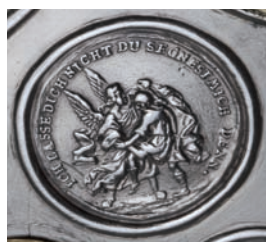
168

174

175

175

176

177

177

180

181

181

182

183

Tablica XII. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

184

187

188

189

190

191

192

193

194

Tablica XIII. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

195

196

203

204

205

205

215

218

219

219

221

224

Tablica XIV. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

224

226

229

229

230

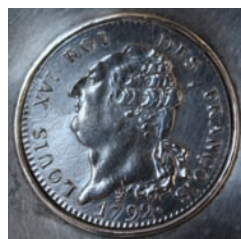
231

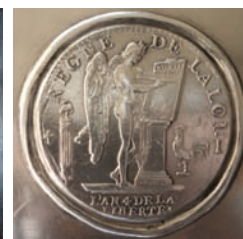
231

232

233

241

242

Tablica XV. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

248

249

251

252

253

254

258

260

260

261

270

Tablica XVI. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

270

280

291

291

Tablica XVII. Monety i medale z misy chrzcielnej rodu von Magnis z Eckersdorfu (Bożkowa)

Ryc. 4. Misa chrzcielna z Eckerdorfu (Bożkowa) po rekonstrukcji